

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
Π.Μ.Σ. ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

«Διεθνή Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα και Ανθρώπινα
Δικαιώματα:
Η περίπτωση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της
Παγκόσμιας Τράπεζας»

Διπλωματική Εργασία

του Μεταπτυχιακού Φοιτητή
Εμμανουήλ Α. Βιδάλη
(Α.Μ. 1210Μ002)

Επιβλέπων Καθηγητής
Στέλιος Περράκης

WORLD BANK

ΑΘΗΝΑ 2013

**«Διεθνή Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα και Ανθρώπινα
Δικαιώματα:
Η περίπτωση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της
Παγκόσμιας Τράπεζας»**

ΒΙΔΑΛΗΣ Α. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

Μεταπτυχιακός Φοιτητής στο Π.Μ.Σ Διεθνών κι Ευρωπαϊκών Σπουδών του
Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

© 2013 - All rights reserved

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερω τον Καθηγητή κύριο Στέλιο Περράκη για τις πολύτιμες συμβουλές του, την υπομονή και την κατανόηση που επέδειξε μέχρι να περατωθεί η παρούσα διπλωματική εργασία.

Θα ήθελα να εκφράσω επίσης τις ευχαριστίες μου στην Επίκουρη Καθηγήτρια κυρία Ντανιέλλα-Μαρία Μαρούδα για την σημαντική βοήθεια και την υποστήριξη που μου παρείχε.

Τέλος, ένα μεγάλο «ευχαριστώ» από καρδιάς στην οικογένειά μου που με έχει στηρίξει σε όλα τα βήματά μου όλα αυτά τα χρόνια.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

- ΑΕΠ:** Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
- ΔΔ:** Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης
- ΔΝΤ:** Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
- ΔΟΕ:** Διεθνής Οργάνωση Εργασίας
- ΕΑΔ:** Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
- ΕΔΔΑ:** Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
- ΕΕ:** Ευρωπαϊκή Ένωση
- ΕΣΔΑ:** Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
- ΗΕ:** Ηνωμένα Έθνη
- ΚΧΗΕ:** Καταστατικός Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών
- ΟΗΕ:** Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
- ΠΟΥ:** Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας
- Am. Soc’y Int’l L. Proc:** American Society International Law Proceedings
- Eur. J. Int. Law:** European Journal of International Law
- FAO:** Food and Agriculture Organization
- GA:** General Assembly
- IBRD:** International Bank for Reconstruction and Development
- ICJ:** International Court of Justice
- ILO:** International Labour Organization
- IMF:** International Monetary Fund
- Transnat’l L. & Contemp. Probs:** Transnational Law and Contemporary Problems
- U.C. Davis J. Int. Law:** University of California Davis Journal of International Law
- UNDP:** United Nations Development Program
- UNESCO:** United Nations Educational Scientific and Cultural Organization
- UNHRC:** United Nations Human Rights Council
- UNICEF:** United Nations Children’s Fund
- WHO:** World Health Organization

Αυτή η σελίδα είναι σκόπιμα λευκή

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	9
-----------------------	----------

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	11
----------------------	-----------

<u>ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ -ΤΑ ΔΙΕΘΝΗ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΩΣ ΦΟΡΕΙΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΩΝ ΣΕΒΑΣΜΟΥ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΥΠΟ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ.....</u>	15
---	-----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄ - ΙΣΤΟΡΙΚΟ, ΔΟΜΗ, ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ.....	15
---	-----------

1. ΣΥΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΟΥΣ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ	15
--	-----------

2. ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΩΝ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ.....	20
--	-----------

3. ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΜΕ ΤΟΝ ΟΗΕ	21
---	-----------

4. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	22
--	-----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄ - ΔΙΕΘΝΗΣ ΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΗΓΕΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΩΝ ΣΕΒΑΣΜΟΥ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ	25
---	-----------

1. ΔΙΕΘΝΗΣ ΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ.....	25
---	-----------

1.1. Η διεθνής νομική προσωπικότητα του ΔΝΤ.....	26
---	-----------

1.2. Η διεθνής νομική προσωπικότητα της Παγκόσμιας Τράπεζας	28
--	-----------

2. Η ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΜΕ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ	31
---	-----------

3. ΠΗΓΕΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΩΝ ΣΕΒΑΣΜΟΥ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ...	32
---	-----------

3.1. Γενικές Αρχές του Διεθνούς Δικαίου και jus cogens.....	32
--	-----------

3.2. Υποχρεώσεις που προκύπτουν από τον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών	38
---	-----------

3.3. Η Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα	39
---	-----------

3.4. Το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα	41
3.5. Το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα	46
3.6. Επιμέρους Περιφερειακές Συμβάσεις για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα	49

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ - ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΥΘΥΝΗΣ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ
..... 51

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α' - Η ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΥΘΥΝΗΣ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ.....	51
1. ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΡΘΡΩΝ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΕΥΘΥΝΗ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ.....	51
1.1. Απόδοση της ευθύνης βάσει της συμπεριφοράς του οργανισμού	55
1.2. Παραβίαση διεθνούς υποχρέωσης	55
1.3. Συντρέχουσα ευθύνη.....	56
1.4. Το ζήτημα της ύπαρξης ζημίας.....	57
1.5. Υπαγωγή των ενεργειών των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων στη <i>lex specialis</i>	58
2. ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ ΟΠΟΥ ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΔΥΝΑΝΤΑΙ ΝΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΟΥΝ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΑΔΙΚΟΠΡΑΞΙΕΣ.....	59
2.1. Παρεμβάσεις του ΔΝΤ	59
2.1.1. Ασιατική κρίση (1997-2000).....	60
2.1.2. Βολιβία (1998-2003)	60
2.1.3. Αργεντινή (1999-2001)	61
2.1.4. Βραζιλία (1999)	63
2.1.5. Τουρκία (2001)	63
2.2. Παρεμβάσεις της Παγκόσμιας Τράπεζας.....	64
2.2.1. Αιθιοπία (2009-).....	64
2.2.2. Αιθιοπία (2010-).....	70
2.2.3. Βιετνάμ (2000-).....	74

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄ – ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΕΠΙΒΛΕΨΗΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΗ ΣΕ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΩΝ ΤΟΥΣ	80
1. ΔΟΜΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΒΛΕΠΟΝΤΑΙ ΣΤΑ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΑ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ.....	80
1.1. Αυτό-περιοριστικές δομές	81
1.1.1. Οι Επιχειρησιακές Πολιτικές και οι Οδηγίες της Παγκόσμιας Τράπεζας.....	82
1.1.2. Οι διαβουλεύσεις του ΔΝΤ με τα Κράτη-μέλη	83
1.2. Ημιαυτόνομοι μηχανισμοί.....	84
1.2.1. Το Τμήμα Επιθεώρησης της Παγκόσμιας Τράπεζας	84
1.2.2. Το Ανεξάρτητο Γραφείο Επιθεώρησης του ΔΝΤ	86
2. ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΣΕ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	87
2.1. Μηχανισμοί που προβλέπονται από τον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών	88
2.2. Ελεγκτικοί μηχανισμοί που προκύπτουν από ειδικές συμβάσεις.....	91
<u>ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ</u>	<u>95</u>
<u>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....</u>	<u>100</u>

Πρόλογος

Το έτος 2008 αποτέλεσε το εφαλτήριο μιας περιόδου που έμελλε να αλλάξει ριζικά τα δεδομένα στον παγκόσμιο οικονομικό χάρτη. Η οικονομική κρίση που έπληξε αρχικά τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, εξαπλώθηκε με ταχύτατους ρυθμούς σε όλο τον πλανήτη, οδηγώντας πλέον σε μία παγκόσμια οικονομική κρίση με τεράστιες συνέπειες για τις οικονομίες των περισσότερων κρατών. Παρατηρήσαμε την κατάρρευση παγκόσμιων οικονομικών κολοσσών, την χρεωκοπία σημαντικών τραπεζικών ιδρυμάτων καθώς και την αλματώδη πτώση των χρηματιστηριακών αγορών ανά την υφήλιο. Παρά τις εγχώριες καθουσιαστικές προβλέψεις, ήταν αναπόφευκτο για την Ελλάδα να αποτελέσει, με τη σειρά της, θύμα αυτής της πρωτοφανούς οικονομικής κρίσης.

Η «ανώμαλη προσγείωση» στην πραγματικότητα, μετά από μία δεκαετία όπου η χώρα μας γνώρισε την πλασματική όπως αποδείχθηκε άνθιση, έθεσε καινούρια δεδομένα για την οικονομία της αλλά κυρίως για τον τρόπο διαβίωσής μας. Η συζήτηση πλέον περιστρέφεται γύρω από οικονομικούς και νομικούς όρους, γύρω από τις δεσμεύσεις και τις υποχρεώσεις της χώρας απέναντι στους δανειστές- εταίρους μας και τους εμπλεκόμενους διεθνείς οργανισμούς, γύρω από τις διαρθρωτικές αλλαγές που πρέπει να πραγματοποιηθούν δια μέσου σκληρών πολιτικών λιτότητας.

Ωστόσο, οι πολιτικές αυτές δεν έχουν μόνο οικονομικό αντίκτυπο αλλά επηρεάζουν άμεσα την ίδια την πολιτική και κοινωνική δομή της χώρας. Το κοινωνικό κόστος και οι επιδράσεις τους είναι τέτοιου μεγέθους που εγείρουν ζητήματα παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Με τον όρο ανθρώπινα δικαιώματα αναφερόμαστε σε ένα ευρύ φάσμα δικαιωμάτων, μεταξύ των οποίων τα θεμελιώδη δικαιώματα, τα κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα, τα ατομικά δικαιώματα και ούτω καθεξής.

Ο αριθμός των κρατών που έχουν αντιμετωπίσει κρίσεις με ανάλογες συνέπειες είναι αρκετά μεγάλος. Ο κοινός παρονομαστής στις περισσότερες περιπτώσεις ήταν το ότι η πλειοψηφία των κρατών αυτών προερχόταν κυρίως από τον επονομαζόμενο «Τρίτο Κόσμο» και ιδιαίτερα την Υποσαχάρια Αφρική, τη Νοτιοανατολική Ασία, τη Λατινική Αμερική και, πιο πρόσφατα, τα Βαλκάνια. Το δεύτερο κοινό στοιχείο, και ίσως το πιο ενδιαφέρον, ήταν η παρουσία, στις περισσότερες περιπτώσεις, είτε του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), είτε της Παγκόσμιας Τράπεζας, των δύο δηλαδή μεγαλύτερων Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων, έπειτα από την έκκληση των κρατών που είχαν ανάγκη τη συνδρομή τους για να εξέλθουν από την κρίση.

Η παρουσία του ΔΝΤ στην Ελλάδα όπως και σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη, απέκτησε εξαιρετικό ενδιαφέρον από ερευνητικής πλευράς, καθώς για πρώτη φορά έχουμε να κάνουμε με κράτη που ανήκουν στην Ευρώπη, μία από τις πιο ανεπτυγμένες περιοχές του κόσμου, και αποτελούν μέλη της μίας από τις ισχυρότερες οικονομικές περιοχές, ήτοι της ευρωζώνης.

Ερευνώντας τον ρόλο που διαδραματίζουν τα Διεθνή Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα, κυρίως στις περιόδους κρίσεων, διαπίστωνα ότι οι περισσότερες μελέτες έχουν εκπονηθεί, στην συντριπτική πλειοψηφία τους, υπό ένα πρίσμα οικονομικό, νομισματικό και κοινωνικό. Με ορισμένες φωτεινές εξαιρέσεις, η διεθνολογική κοινότητα δεν δείχνει να έχει δώσει την πρέπουσα προσοχή, σε ένα ζήτημα που, κατά τη γνώμη μου, έχει εξαιρετική σημασία, ιδίως στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Με αφορμή, λοιπόν, την κατάσταση που βιώνουμε ως πολίτες ενός κράτους σε κρίση, σε συνδυασμό με το «πέπλο μυστηρίου» που καλύπτει τα Διεθνή Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα, αποφάσισα να ερευνήσω τη σχέση που διέπει τα παραπάνω Ιδρύματα, και συγκεκριμένα τις πολιτικές τους, με τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Εισαγωγή

Η σχέση μεταξύ των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν είναι πάντοτε ξεκάθαρη λόγω του ιδιαίτερου καθεστώτος των οργανισμών αυτών, γεγονός που οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην άγνοια του τρόπου κατά τον οποίον λειτουργούν. Ως εκ τούτου, το ερώτημα που γεννάται είναι το εξής: *«Οφείλουν τα Διεθνή Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα να τηρούν την υποχρέωση σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά τη διάρκεια της χάραξης και εφαρμογής της πολιτικής τους, και αν ναι, η μη τήρησή της δύναται να επισύρει τη διεθνή τους ευθύνη για παραβίαση διεθνούς υποχρέωσης;»*

Στο πλαίσιο της αναζήτησης της διεθνούς ευθύνης, η παρούσα μελέτη πραγματεύεται τη θέση των δύο μεγαλύτερων και σημαντικότερων Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων – του ΔΝΤ και της Παγκόσμιας Τράπεζας – στο δημόσιο διεθνές δίκαιο και εξετάζει τις πολιτικές και ενέργειες τους υπό το πρίσμα του διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να αναδείξει και να αναλύσει τις υποχρεώσεις σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που έχουν ή δύναται να έχουν τα δύο αυτά Διεθνή Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα.

Η παρούσα εργασία στηρίζεται, στο μεγαλύτερο μέρος της, στην ίδια την έννοια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η οποία, λόγω της διαφορετικής αντίληψης που επικρατεί ανά τον κόσμο, θα πρέπει να εκληφθεί ιδιαίτερα ευρέως καθώς δεν περιορίζεται μόνο στα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα αλλά και στα οικονομικά, τα κοινωνικά αλλά και τα πολιτιστικά δικαιώματα. Ως εκ τούτου, ως ανθρώπινα δικαιώματα θα πρέπει να εκλαμβάνονται όλα εκείνα τα δικαιώματα που είναι εγγυημένα από διεθνή νομικά κείμενα, όπως η Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, τα επιμέρους διεθνή Σύμφωνα, και οι περιφερειακές Συμβάσεις για τα Ανθρώπινα

Δικαιώματα, καθώς επίσης και από τις Γενικές Αρχές του διεθνούς δικαίου και τη νομολογία.

Οι περιορισμοί που τίθενται έχουν να κάνουν κυρίως με την ίδια τη φύση των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων, στην οποία οφείλεται και η περιορισμένη ελληνόγλωσση και ξενόγλωσση βιβλιογραφία υπό το πρίσμα του διεθνούς δικαίου. Πιο συγκεκριμένα, υποστηρίζεται ότι το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Παγκόσμια Τράπεζα, ως Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα ανήκουν στη σφαίρα του Διεθνούς Οικονομικού Δικαίου, το οποίο διαφέρει αισθητά με το Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο. Ενώ το τελευταίο εγείρει ζητήματα κοινωνικού και πολιτικού χαρακτήρα, το Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο αφορά ζητήματα τεχνικού χαρακτήρα, που έχουν ως σκοπό τη ρύθμιση των οικονομικών και νομισματικών σχέσεων. Εξάλλου, αυτή είναι και η γραμμή που ακολουθεί, τόσο το ΔΝΤ, όσο και η Παγκόσμια Τράπεζα όταν τίθενται αντιμέτωποι με τις εκάστοτε κριτικές για την πολιτική τους.

Μεθοδολογία

Η εργασία βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην εξέταση και ανάλυση πρωτογενών πηγών, με ιδιαίτερη έμφαση στις Καταστατικές Πράξεις των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων, στα Διεθνή και Περιφερειακά Συμβατικά Κείμενα περί Προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και στο Σχέδιο Άρθρων για τη Διεθνή Ευθύνη Διεθνών Οργανισμών της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου. Ιδιαίτερη σημασία θα δοθεί επίσης στις διάφορες Εκθέσεις Οργάνων Διεθνών Οργανισμών για ζητήματα που αφορούν στα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως οι Εκθέσεις του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, οι Εκθέσεις Επιτροπών της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας, οι Εκθέσεις των ειδικευμένων οργάνων των ίδιων των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων.

Θα δοθεί επίσης έμφαση, και στην περιπτωσιολογική μελέτη, όπου μέσω της μεθόδου της ανάλυσης και της σύγκρισης θα επιχειρηθεί να γίνει μία

αξιολόγηση των περιπτώσεων όπου παρατηρούνται παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Στο **Πρώτο Μέρος** της εργασίας, θα επιχειρηθεί η ανάδειξη των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων σε φορείς υποχρεώσεων σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων υπό το διεθνές δίκαιο.

Για τον λόγο αυτό, στο **Κεφάλαιο Α΄** θα γίνει αναφορά στο ιστορικό, τη δομή, την οργάνωση και τη λειτουργία των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων. Πιο συγκεκριμένα, θα μελετηθεί η σύσταση του ΔΝΤ και της Παγκόσμιας Τράπεζας καθώς και η εξέλιξη του ρόλου τους στο διεθνές σύστημα, ενώ ιδιαίτερη μνεία θα γίνει στο νομικό καθεστώς των Καταστατικών τους Πράξεων και της διασύνδεσής τους με τον ΟΗΕ, ως ειδικευμένοι οργανισμοί. Στο πλαίσιο της λειτουργίας τους, θα εξεταστούν οι πολιτικές και ενέργειες, εν γένει, των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων που σχετίζονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα, ενώ παράλληλα θα γίνει αναφορά στη σχέση των Διεθνών αυτών Ιδρυμάτων με το Διεθνές Δίκαιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Στο **Κεφάλαιο Β΄** κεντρικό άξονα της μελέτης θα αποτελέσει η Διεθνής Νομική Προσωπικότητα των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων. Στο ίδιο Κεφάλαιο θα αναλυθούν και οι πηγές διεθνών υποχρεώσεων σεβασμού των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, όπως για παράδειγμα οι Γενικές Αρχές του διεθνούς δικαίου, οι υποχρεώσεις που προκύπτουν από τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, η Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, τα επιμέρους Διεθνή Σύμφωνα και οι Περιφερειακές Συμβάσεις για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

Το **Δεύτερο Μέρος** πραγματεύεται τα ζητήματα Διεθνούς Ευθύνης των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων για παραβιάσεις των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, υπό το πρίσμα του Διεθνούς Δικαίου.

Στο **Κεφάλαιο Α΄**, που αφορά στη στοιχειοθέτηση της Διεθνούς Ευθύνης τόσο του ΔΝΤ όσο και της Παγκόσμιας Τράπεζας, θα επιχειρηθεί η

ανάδειξη διεθνών αδικοπραξιών εις βάρος των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, τελουμένων από τα Διεθνή αυτά Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα, στο πλαίσιο της άσκησης της πολιτικής τους. Το εγχείρημα αυτό θα πραγματοποιηθεί υπό το πρίσμα του Σχεδίου Άρθρων για τη Διεθνή Ευθύνη των Διεθνών Οργανισμών της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου, σε συνδυασμό με την μελέτη περιπτώσεων όπου οι ενέργειες του ΔΝΤ και της Παγκόσμιας Τράπεζας, παραβιάζουν, εμφανώς, τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στα κράτη τα οποία έχουν κατά καιρούς ζητήσει τη συνδρομή τους.

Στο **Κεφάλαιο Β'** θα παρουσιαστούν οι μηχανισμοί επίβλεψης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στο πλαίσιο των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων ενώ παράλληλα θα αναζητηθούν οι δυνατότητες επανόρθωσης σε περίπτωση παραβιάσεων των διεθνών υποχρεώσεων σεβασμού των ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Ως εκ τούτου, θα εξεταστούν οι δομές που προβλέπονται στις Καταστατικές Πράξεις τόσο του ΔΝΤ όσο και της Παγκόσμιας Τράπεζας αλλά και εκείνες που προβλέπονται ή δύνανται να προβλεφθούν στο πλαίσιο του συστήματος του ΟΗΕ αλλά και σε περιφερειακό επίπεδο.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ -ΤΑ ΔΙΕΘΝΗ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΩΣ ΦΟΡΕΙΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΩΝ ΣΕΒΑΣΜΟΥ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΥΠΟ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ

Κεφάλαιο Α' - Ιστορικό, δομή, οργάνωση και λειτουργία των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων

1. Σύσταση των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων και εξέλιξη του ρόλου τους στο διεθνές σύστημα

Η Μεγάλη Ύφεση της δεκαετίας του 1930 αποτέλεσε για πολλούς έναν από τους πιο σημαντικούς παράγοντες που οδήγησαν στο ξέσπασμα του Β' Παγκόσμιου Πόλεμου. Το οικονομικό και νομισματικό χάος στο οποίο βυθίστηκε η παγκόσμια οικονομία και, κατά συνέπεια το σύνολο της ανθρωπότητας εκείνη την περίοδο, συνετέλεσε στη διαμόρφωση των κατάλληλων συνθηκών για την άνοδο των εθνικιστικών καθεστώτων που με τις ενέργειες και τις πολιτικές τους, έφεραν την παγκόσμια κοινότητα αντιμέτωπη με τον καταστροφικότερο πόλεμο που είχε ποτέ λάβει χώρα¹.

Σε μία προσπάθεια να αποφευχθεί μελλοντικά μία παρόμοια κατάσταση η οποία θα ξυπνούσε τις μνήμες της δεκαετίας του 1930, οι ηγέτες των νικητήριων δυνάμεων του Β' Παγκόσμιου Πόλεμου αποφάσισαν να λάβουν δραστικά μέτρα τα οποία θα εξασφάλιζαν συνθήκες παγκόσμιας ευημερίας και ανάπτυξης. Το γεγονός ότι, προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος αυτός, πραγματοποιήθηκαν ενέργειες ήδη από το 1944, δηλαδή πριν την επίσημη λήξη του πολέμου, αποδεικνύει τη σημασία του εγχειρήματος και την

¹ Skogly, S., *The Human Rights Obligations of the World Bank and the International Monetary Fund*, Cavendish Publishing Limited, London, 2001, p. 15

βούληση που υπήρχε στην πλειοψηφία του δυτικού κόσμου, με κύριους εκφραστές τις ΗΠΑ και τη Μεγάλη Βρετανία².

Αποτέλεσμα των παραπάνω ενεργειών ήταν η Διάσκεψη που πραγματοποιήθηκε στο Bretton-Woods το 1944, με πρωτοβουλία των δύο αγγλοσαξονικών δυνάμεων. Με τη συμμετοχή σημαντικού αριθμού ακαδημαϊκών - νομικών και οικονομολόγων - μεταξύ των οποίων και του διεθνούς φήμης οικονομολόγου John Maynard Keynes, αποφασίστηκε η σύσταση των δύο πρώτων Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων, του ΔΝΤ και της Παγκόσμιας Τράπεζας³. Το σύστημα του Bretton-Woods δημιουργήθηκε κατά τρόπο συμπληρωματικό, με το ΔΝΤ να έχει ως αποστολή την αντιμετώπιση των ζητημάτων που σχετίζονταν με το ισοζύγιο των πληρωμών και της ισορροπίας του, ενώ η Παγκόσμια Τράπεζα αναλαμβάνει την ευθύνη της ανασυγκρότησης και της ανάπτυξης. Κατά κάποιον τρόπο δηλαδή, παρείχε αρωγή στα κράτη προκειμένου να αναπτυχθούν, μειώνοντας τα ποσοστά φτώχειας στον κόσμο και δίνοντας παράλληλα χρήματα, μέσω βραχυπρόθεσμων δανείων, στα κράτη-μέλη του ΔΝΤ. Οι αποστολές των δύο αυτών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων είχαν ως κοινό στοιχείο την συμμετοχή τους στην ανάπτυξη των κρατών που αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες. Παρόλα αυτά, έπρεπε να φτάσουμε στη δεκαετία του 1950 μέχρι το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα να αρχίσουν να εδραιώνουν, με αργά αλλά σταθερά βήματα, τον ρόλο τους στην παγκόσμια οικονομία.

Στα επόμενα χρόνια, ο ρόλος και των δύο Ιδρυμάτων έμελλε να αναβαθμιστεί. Η Παγκόσμια Τράπεζα, αυξάνοντας τα αποθέματά της, μετατράπηκε από απλό δανειστή, σε δανειστή-ρυθμιστή των πολιτικών των κρατών που λάμβαναν τη βοήθειά της. Τη δεκαετία του 1970, υπό την Προεδρία του Robert McNamara, η Παγκόσμια Τράπεζα να εκφράζει τους

² Ομοίως

³ Woods, N., *Encyclopedia of Government and Politics*, 2nd ed., London, 2005, Chapter 62, p. 953

στόχους της περί αποκατάστασης της ανάπτυξης και της κάλυψης των βασικών ανθρώπινων αναγκών⁴.

Την δεκαετία του 1960, τα αποθέματα του ΔΝΤ υπέστησαν σημαντικές διακυμάνσεις. Η ανάγκη παγκόσμιας ρευστότητας οδήγησε τα κράτη-μέλη στο να δημιουργήσουν ένα εικονικό απόθεμα το οποίο ονομάστηκε Ειδικό Τραβηχτικό Δικαίωμα (Special Drawing Right) και τελούσε υπό τον έλεγχο του ΔΝΤ. Το πρόβλημα που παρουσιάστηκε ήταν το πλεόνασμα δολαρίων στην παγκόσμια οικονομικό σύστημα. Στις 15 Αυγούστου 1971, οι ΗΠΑ αδυνατώντας να καλύψουν το πλεόνασμα του δολαρίου με τα αποθέματα χρυσού τους, ανέστειλαν την μετατροπή του δολαρίου σε χρυσό. Καταυτόν τον τρόπο, το ΔΝΤ έχασε τον ρόλο του ως ρυθμιστής του συστήματος ισοτιμιών. Έπρεπε να περάσουν τέσσερα χρόνια μέχρι να τροποποιηθεί το Καταστατικό του ΔΝΤ και να αναγνωριστεί επίσημα το νέο σύστημα που είχε υιοθετηθεί το 1973⁵.

Μεγαλύτερες ακόμη αλλαγές παρατηρούνται κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980. Η κρίση χρέους που ξεκίνησε από τη Λατινική Αμερική στις αρχές της δεκαετίας, αναβάθμισαν τον ρόλο των δύο Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων. Το ΔΝΤ αποφάσισε να παρέχει ρευστότητα στα κράτη που λόγω της πετρελαϊκής κρίσης δυσκολεύονταν να δανειστούν από τις εμπορικές τράπεζες. Αντίθετα, η Παγκόσμια Τράπεζα επέλεξε μια πολιτική δανεισμού βασισμένη στην αγροτική ανάπτυξη⁶.

Με την αύξηση των επιτοκίων από την US Federal Reserve το 1979, μειώθηκε αισθητά η πολιτική δανειοδότησης και των δύο Ιδρυμάτων. Οι δανειστές συνειδητοποίησαν ότι οι δανειζόμενοι δεν μπορούσαν πλέον να τηρήσουν τις υποχρεώσεις τους. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα πολλές εμπορικές τράπεζες να φτάσουν στο χείλος της χρεωκοπίας. Το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα κλήθηκαν να δανείσουν σε όσους ήταν υπερχρεωμένοι, με σκοπό

⁴ Ομοίως, p. 954.

⁵ Kapur, D., Lewis J., Webb R. (eds), *The World Bank: Its First Half Century*, Brookings Institution, 1997.

⁶ Boughton, J., *The Silent Revolution: The IMF 1979-1989*. International Monetary Fund

εκείνοι να μπορέσουν να αποπληρώσουν τους δανειστές τους και να αποφευχθεί μια γενικευμένη παγκόσμια τραπεζική κρίση. Για πρώτη φορά οι δανειζόμενοι υποχρεώθηκαν να λάβουν σκληρά μέτρα για να συμμαζέψουν την οικονομία τους με σκοπό να λάβουν χρηματοδότηση από το ΔΝΤ και την Παγκόσμια Τράπεζα.

Οι προϋποθέσεις που τέθηκαν είχαν ως αρχικό στόχο τη σταθεροποίηση της κρίσης χρέους. Τα κράτη όφειλαν να μειώσουν τον πληθωρισμό τους, να σταθεροποιήσουν τις ισοτιμίες των νομισμάτων τους, να μειώσουν τις κρατικές δαπάνες και να αυξήσουν τη φορολογία. Αυτές ήταν οι προϋποθέσεις που έθετε το ΔΝΤ, κι όπως μπορούμε να διαπιστώσουμε, ισχύουν μέχρι και σήμερα. Στο ίδιο μοτίβο κινήθηκε και η Παγκόσμια Τράπεζα μέσω των δανείων για διαρθρωτικές προσαρμογές που απαιτούσαν από τις κυβερνήσεις να απελευθερώσουν το εμπόριο και να μειώσουν τις τιμές, να ιδιωτικοποιήσουν τις κρατικές επιχειρήσεις και να ενθαρρύνουν τις ξένες επενδύσεις.

Τη δεκαετία του 1990, τα Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα είχαν να αντιμετωπίσουν μία νέα πρόκληση, την μεταμόρφωση των οικονομιών του πρώην Ανατολικού μπλοκ. Η ιδιαιτερότητα των οικονομιών αυτών, έθεσε νέα δεδομένα στον τρόπο λήψεως αποφάσεων και χάραξης πολιτικής των δύο οργανισμών. Στις προϋποθέσεις που απαιτούσαν, τόσο το ΔΝΤ όσο και η Παγκόσμια Τράπεζα, προστέθηκαν τα εξής ζητήματα: ο εκσυγχρονισμός και η ισχυροποίηση των κρατικών θεσμών, η καταπολέμηση της διαφθοράς και η εγκαθίδρυση του κράτους δικαίου στα κράτη που ζητούσαν τη συνδρομή τους⁷.

Στο τέλος της δεκαετίας του 1990, τα δύο Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν νέες οικονομικές κρίσεις. Το 1995 το Μεξικάνικο πέσο βρέθηκε σε ελεύθερη πτώση, οδηγώντας το Μεξικό σε οικονομική καταστροφή. Το 1997 η κρίση χτύπησε την Ταϊλάνδη και ο

⁷ Woods, N., *Encyclopedia of Government and Politics*, 2nd ed., London, 2005, Chapter 62, p. 955.

κίνδυνος εξάπλωσης της στη Νότια Κορέα υπήρξε εμφανής για μεγάλο χρονικό διάστημα. Στη συνέχεια, η κρίση μετατοπίστηκε από τη Νοτιοανατολική Ασία, στη Ρωσία, μετά στη Βραζιλία, στην Τουρκία και τέλος στην Αργεντινή. Κοινός Παρανομαστής σε όλες τις περιπτώσεις ήταν η απελευθέρωση των αγορών που είχε προκαλέσει την βραχυπρόθεσμη άφιξη επενδύσεων. Με το που τα κεφάλαια αυτά αποσύρθηκαν από τα παραπάνω κράτη, το δημόσιο επωμίστηκε όλο το βάρος της αποπληρωμής της κρίσης.

Πρώτο μέλημα του ΔΝΤ την συγκεκριμένη περίοδο ήταν να χορηγήσει μεγάλα δάνεια έτσι ώστε να επανέλθει η αισιοδοξία στα κράτη. Παράλληλα η Παγκόσμια Τράπεζα άρχισε να συνάπτει μακροπρόθεσμα δάνεια και να διασφαλίζει ότι σε περίπτωση επιδείνωσης, δεν θα πλήττονταν πρώτοι οι ασθενέστεροι.

Φτάνοντας πλέον στην επικαιρότητα, καταλαβαίνουμε ότι η πολιτική των δύο Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων δεν έχει αλλάξει σε μεγάλο βαθμό. Βρισκόμενοι απέναντι σε μία παγκόσμια οικονομική κρίση από το 2008, παρατηρούμε ότι το ΔΝΤ κυρίως ακολουθεί το ίδιο ακριβώς μοντέλο που ακολούθησε και στις προηγούμενες περιόδους κρίσεων. Η τελευταία κρίση ξεκίνησε από τις ΗΠΑ, με την κατάρρευση χρηματοπιστωτικών κολοσσών, την κρατικοποίηση τραπεζών που κινδύνευαν από χρεωκοπία, το τεράστιο πλήγμα στην αγορά ακινήτων. Η κρίση μετατοπίστηκε στην ευρωπαϊκή ήπειρο, πλήττοντας πρώτα την Ισλανδία, στη συνέχεια την Ιρλανδία και την Ουγγαρία και μετά την Ελλάδα, την Πορτογαλία, την Ισπανία και τέλος την Ιταλία, με τον φόβο της εξάπλωσής της να μην έχει κοπάσει ακόμη.

2. Το νομικό καθεστώς των Καταστατικών των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων

Κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης στο Bretton-Woods το 1944, υιοθετήθηκε τόσο το Καταστατικό του ΔΝΤ όσο και της Παγκόσμιας Τράπεζας. Πρόκειται για Συνθήκες που διέπονται από το διεθνές δίκαιο καθώς έχουν συνταχτεί και υιοθετηθεί με τον ίδιο τρόπο που ισχύει για τις διεθνείς συνθήκες⁸.

Τα Καταστατικά εξυπηρετούν δύο νομικούς σκοπούς. Σε ένα πρώτο στάδιο, αποτελούν τις διεθνείς συνθήκες-νομικά κείμενα που οδηγούν στην σύσταση των διεθνών οργανισμών, καταγράφοντας τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των Κρατών που αποφασίζουν εάν θα γίνουν μέλη μέσω της υπογραφής και της επικύρωσης της συνθήκης. Σε ένα δεύτερο στάδιο, αποτελούν τις καταστατικές πράξεις των δύο Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων, οι οποίες θέτουν τους σκοπούς και τους κανόνες που θα διέπουν τους οργανισμούς και τα όργανά τους, στο πλαίσιο της λειτουργίας τους⁹. Υπό αυτή την έννοια, δημιουργούν το πλαίσιο του εσωτερικού δικαίου του οργανισμού, το οποίο συμπληρώνεται με τις κατευθυντήριες οδηγίες και τους υπόλοιπους κανόνες που θεσπίζονται στον οργανισμό¹⁰.

⁸ Βλ. Άρθρο 2 της Σύμβασης της Βιέννης για το δίκαιο των Συνθηκών (1969).

⁹ Schermers, HG, Blokker, NM, *International Institutional Law: Unity Within Diversity*, 3rd rev ed., The Hague: Martinus Nijhoff, 1995, p. 713, στο Skogly, S., *The Human Rights Obligations of the World Bank and the International Monetary Fund*, Cavendish Publishing Limited, London, 2001, p. 26

¹⁰ Ομοίως, p. 710-711

3. Το νομικό καθεστώς διασύνδεσης των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων με τον ΟΗΕ

Προκειμένου ένας διεθνής οργανισμός να αναγνωρισθεί ως Ειδικευμένος Οργανισμός του ΟΗΕ, κρίνεται απαραίτητη η διασύνδεσή του με τα όργανα του ΟΗΕ¹¹, γεγονός που πραγματοποιείται μέσω της επίτευξης μίας συμφωνίας διασύνδεσης μεταξύ των ΗΕ και του εκάστοτε διακυβερνητικού οργανισμού.

Η βασική υποχρέωση για τον ειδικευμένο οργανισμό είναι η αρωγή στην επίτευξη των στόχων της διεθνούς οικονομικής και κοινωνικής συνεργασίας, όπως εκείνοι καταγράφονται στο άρθρο 55 του ΚΧΗΕ. Σύμφωνα με την παράγραφο (γ) του εν λόγω άρθρου, βασικός στόχος του ΟΗΕ είναι «ο παγκόσμιος και αποτελεσματικός σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών για όλους, χωρίς διάκριση φυλής, φύλου, γλώσσας ή θρησκείας».

Τόσο το ΔΝΤ όσο και η Παγκόσμια Τράπεζα έχουν συνάψει συμφωνίες διασύνδεσης με τον ΟΗΕ¹², σύμφωνα με τα άρθρα 63 και 57 του ΚΧΗΕ. Οι συμφωνίες αυτές θεωρούνται ως διεθνείς συνθήκες, με τη ερμηνεία και εφαρμογή τους να διέπονται από τους κανόνες του δικαίου συνθηκών¹³. Και οι δύο συμφωνίες διασύνδεσης αναφέρονται στην ανεξάρτητη φύση των Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων. Ένα σημαντικό στοιχείο που διαφοροποιεί το ΔΝΤ και την Παγκόσμια Τράπεζα από τους υπόλοιπους ειδικευμένους οργανισμούς είναι ότι ο ΟΗΕ αναγνωρίζει ότι το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα δεν εξαρτώνται από τις συνδρομές των μελών τους για τον ετήσιο προϋπολογισμό τους αλλά έχουν «πλήρη αυτονομία» στο να αποφασίσουν την μορφή και το περιεχόμενο του προϋπολογισμού τους¹⁴, ενώ το ίδιο ισχύει

¹¹ Βλ. Άρθρο 63 του ΚΧΗΕ

¹² Οι συμφωνίες διασύνδεσης υπεγράφησαν την 15^η Αυγούστου 1947 και τέθηκαν σε ισχύ την 15^η Νοεμβρίου 1947.

¹³ Simma, B. (ed), *The Charter of the United Nations: A Commentary*, Oxford: OUP, 1994, p. 851.

¹⁴ Relationship agreements between the United Nations and the Specialized Agencies: Review and strengthening of sections pertaining to the common system of salaries, allowances and conditions of service, Joint Inspection Unit, United Nations (JIU/REP/93/3), par. 45

και σε ζητήματα μισθοδοσίας των υπαλλήλων τους¹⁵. Ωστόσο, το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα δεν διαφέρουν ριζικά σε σχέση με τους υπόλοιπους ειδικευμένους οργανισμούς του ΟΗΕ, κυρίως όσον αφορά τον ρόλο τους για την επίτευξη των στόχων που έχει θέσει ο ίδιος ο ΟΗΕ δια μέσω του Καταστατικού του Χάρτη. Η ηθελημένη αυτονομία που έχει διαμορφωθεί στο αποκεντρωμένο σύστημα των ΗΕ, δεν αναιρεί την ανάγκη μίας βέλτιστης συνοχής και συνεργασίας μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων οργανισμών¹⁶.

4. Πολιτικές και ενέργειες των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων που σχετίζονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα

Εξαιτίας της οικονομικής φύσεως των δύο Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων, πολλές φορές είναι δύσκολο να περιγραφεί η σχέση που μπορεί να έχουν με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Για πολλά χρόνια, δεν γινόταν κανένας συσχετισμός μεταξύ του ΔΝΤ και της Παγκόσμιας Τράπεζας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η δυσκολία στο να κατανοήσει κανείς τον τρόπο λειτουργίας τους και να ερμηνεύσει τις πολιτικές τους, λόγω της απαιτούμενης εξειδίκευσης των οικονομικών παραγόντων, κάμφθηκε κυρίως τη δεκαετία του 1970 όπου έγινε ευρέως γνωστή η δράση τους διεθνώς. Η δε αυξανόμενη εμπλοκή τους στην λήψη αποφάσεων στον τομέα της οικονομικής και νομισματικής πολιτικής των κρατών-μελών τους, καθιστά πλέον επιτακτική την παρακολούθηση της διάδρασης μεταξύ των Ιδρυμάτων και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Οι πολιτικές τις οποίες ακολουθούν τα εν λόγω Ιδρύματα έχουν πλέον άμεση επίπτωση στα ανθρώπινα δικαιώματα στο εσωτερικό των κρατών που ζητούν την βοήθειά τους. Ενδεχόμενες μεταρρυθμίσεις που προτείνονται από τα Ιδρύματα, επηρεάζουν πολλαπλούς τομείς που σχετίζονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα.

¹⁵ Ομοίως, par. 60

¹⁶ Ομοίως, par. 30

Όσον αφορά στο ΔΝΤ, υπάρχουν σημαντικά εμπόδια που περιορίζουν τον συσχετισμό του με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Πρώτον, το ΔΝΤ δεν αποτελεί οργανισμό που ασχολείται με την ανάπτυξη. Αντιθέτως, ο σκοπός του είναι η σταθεροποίηση του νομισματικού συστήματος. Παρά το γεγονός ότι δρα συνήθως σε αναπτυσσόμενα κράτη, η δράση του περιορίζεται σε θέματα μακροοικονομικού περιεχομένου και όχι σε θέματα που σχετίζονται άμεσα με τα ανθρώπινα δικαιώματα (γεγονός που δεν ισχύει βέβαια πάντοτε, όπως θα διαπιστώσουμε στη συνέχεια). Παράλληλα, η βραχεία συνήθως παρουσία του στα κράτη που έχουν ζητήσει τη συνδρομή του, δεν επιτρέπει να ασχοληθεί ενεργά με ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα οποία κατά κανόνα απαιτούν αρκετό χρόνο για να αντιμετωπιστούν. Κατά αυτόν τον τρόπο, το ΔΝΤ τείνει να αντιμετωπίζει τα ζητήματα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ως προκαθορισμένα, για όσο διάστημα δραστηριοποιείται σε ένα κράτος προκειμένου να εφαρμόσει το πρόγραμμά του¹⁷.

Δεν μπορούμε, ωστόσο, να παραβλέψουμε ότι όταν το ΔΝΤ για παράδειγμα, στο πλαίσιο του Καταστατικού του¹⁸, διαβουλεύεται με τα κράτη-μέλη περί των πολιτικών που σχετίζονται με την εργασία, τις κρατικές δαπάνες, το περιβάλλον, οι πολιτικές που θα αποφασιστούν θα έχουν άμεσο αντίκτυπο στο δικαίωμα στην εργασία, στα εργατικά δικαιώματα, στο δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση και ούτω καθεξής.

Αντιθέτως, η Παγκόσμια Τράπεζα έχει μεγαλύτερη εμπλοκή σε θέματα που αφορούν στα ανθρώπινα δικαιώματα. Η επιρροή που ασκεί στα κράτη τα όποια δανειοδοτεί προκειμένου να προχωρήσουν σε διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, έχει αυξήσει σε τον βαθμό εμπλοκής της στα ανθρώπινα δικαιώματα. Η ανάληψη της χρηματοδότησης μεγάλων έργων για παράδειγμα, από τη μία πλευρά σκοπεύει να βελτιώσει την ποιότητα ζωής των πολιτών ενός κράτους, αλλά από την άλλη πλευρά ζημιώνει μερικούς από

¹⁷ Bradlow, D., 'The World Bank, the IMF, and Human Rights: Symposium: Social Justice and Development: Critical Issues Facing the Bretton Woods System', *Transnat'l L. & Contemp. Probs*, Vol. 47, 1996, p. 72.

¹⁸ IMF Articles of Agreement, Art. 4

αυτούς λόγω των συνεπειών που μπορεί να υποστούν από μία αναγκαστική μετατόπιση και μείωση του βιοτικού του επιπέδου.

Τα προγράμματα διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στα οποία λαμβάνει μέρος η Τράπεζα, έχουν συνήθως άμεση σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Οι μεταρρυθμίσεις στον τομέα της υγείας, της εκπαίδευσης, της δικαιοσύνης, της προστασίας των αυτοχθόνων και των μειονοτήτων είναι μερικά παραδείγματα των δράσεων της Τράπεζας. Σχεδόν το σύνολο των δικαιωμάτων που προστατεύονται από το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά δικαιώματα δύναται να επηρεαστούν από τις πολιτικές της Παγκόσμιας Τράπεζας¹⁹.

¹⁹ Όπως υποσημ. 17, p. 59.

Κεφάλαιο Β' - ΔΙΕΘΝΗΣ ΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΗΓΕΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΩΝ ΣΕΒΑΣΜΟΥ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

1. Διεθνής Νομική Προσωπικότητα των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων

Το ζήτημα της διεθνούς νομικής προσωπικότητας των διεθνών οργανισμών αποτελεί το στοιχείο που καθορίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους ως υποκείμενα του διεθνούς δικαίου. Βάσει λοιπόν της διεθνούς νομικής προσωπικότητας θα διαπιστώσουμε ποιες είναι οι δυνατότητες και οι αρμοδιότητες των δύο Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων.

Μελετώντας τις καταστατικές πράξεις και των δύο Ιδρυμάτων, διαπιστώνουμε ότι τα Άρθρα Συμφωνίας δεν αναφέρονται ρητά στην διεθνή νομική προσωπικότητα των ιδρυθέντων οργανισμών. Παρόλα αυτά, δεν σημαίνει ότι δεν διαθέτουν διεθνή νομική προσωπικότητα. Το ΔΔ έθεσε πρώτο τις βάσεις για την αναγνώριση της διεθνούς νομικής προσωπικότητας των διεθνών οργανισμών μέσα από την γνωμοδότησή του στην υπόθεση *περί της αποζημίωσης για ζημίες προξενηθείσες κατά την υπηρεσία στα Ηνωμένα Έθνη*, το 1949²⁰. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, ο ΟΗΕ διαθέτει τη νομική αυτοτέλεια έτσι ώστε να μπορεί να αναπτύξει τις δραστηριότητές του διεθνώς, γεγονός που ενισχύει την αποτελεσματικότητά του και του επιτρέπει να φέρει εις πέρας την αποστολή του²¹.

²⁰ ICJ, *Reparation for Injuries* case, ICJ Reports, p. 174.

²¹ Bowett, D., *The Law of International Institutions*, Third Edition, Stevens & Sons, London, 1975, p. 300

Το ΔΔ, με την γνωμοδότησή του στην υπόθεση *Περί της ερμηνείας της Συμφωνίας της 25^{ης} Μαρτίου 1951 μεταξύ του ΠΟΥ και της Αιγύπτου*²², έκανε ένα πολύ σημαντικό βήμα προς την αναγνώριση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των διεθνών οργανισμών. Πιο συγκεκριμένα, αναγνώρισε ότι οι διεθνείς οργανισμοί είναι υποκείμενα του διεθνούς δικαίου και, ως τέτοια, δεσμεύονται από οποιοσδήποτε υποχρεώσεις που προκύπτουν από τους γενικούς κανόνες του διεθνούς δικαίου, με βάση τις καταστατικές τους πράξεις είτε τις διεθνείς συμφωνίες στις οποίες αποτελούν συμβαλλόμενα μέρη.

1.1. Η διεθνής νομική προσωπικότητα του ΔΝΤ

Το Καταστατικό του ΔΝΤ καθορίζει την λειτουργία του οργανισμού στο διεθνές πεδίο και διαχωρίζει την υπόσταση του από εκείνη των κρατών-μελών του. Σύμφωνα με το άρθρο 1 του Καταστατικού²³, κύριος σκοπός του οργανισμού είναι η προώθηση της διεθνούς οικονομικής σταθερότητας. Τις περισσότερες φορές, όπως αποδεικνύει η πρακτική, αυτό επιτυγχάνεται με την παρέμβαση του ΔΝΤ στις εγχώριες εθνικές οικονομίες.

Το πρώτο στοιχείο που παρατηρούμε είναι ότι αναγνωρίζεται στο ΔΝΤ μια ξεκάθαρη αυτονομία σε σχέση με τα κράτη-μέλη του, στην λειτουργία του, καθώς οι πολιτικές του και οι αποφάσεις του καθοδηγούνται από τις σκοπούς που καλείται να αναλάβει και που περιγράφονται στο άρθρο 1 του Καταστατικού του.

²² ICJ, Interpretation of the Agreement of 25 March 1951 between the. WHO and Egypt, Advisory Opinion, ICJ. Reports 1980, p. 73.

²³ IMF Articles of Agreement, Art. 1: "(1) To promote international monetary co-operation through a permanent institution which provides the machinery for consultation and collaboration on international monetary problems; (2) to facilitate the expansion and balanced growth of international trade ...; (3) to promote exchange stability ...; (4) to assist in the establishment of a multilateral system of payments between members, and in the elimination of foreign exchange restrictions...; (5) to give confidence to members by making the general resources of the Fund temporarily available to them under adequate safeguards, thus providing them with opportunity to correct maladjustment in their balance of payments ...; (6) ... to shorten the duration and lessen the degree of disequilibrium in the international balances of payments of members. The Fund shall be guided in all its policies and decisions by the purposes set forth in this Article".

Η οικονομική ανεξαρτησία του ΔΝΤ, αποτελεί το δεύτερο στοιχείο που πρέπει να λάβουμε υπόψη. Στο άρθρο 1, παράγραφος 2 της Συμφωνίας Διασύνδεσης του ΔΝΤ με τον ΟΗΕ²⁴, αναφέρεται ότι λόγω της φύσεως των διεθνών του υποχρεώσεων, είναι αναγκαίο το ΔΝΤ να λειτουργεί ως ανεξάρτητος οργανισμός.

Στην υπόθεση *περί της αποζημίωσης για ζημιές προξενθείσες κατά την υπηρεσία στα Ηνωμένα Έθνη*, το ΔΔ θεώρησε ότι η ύπαρξη προνομίων και ασυλιών αποτελεί στοιχείο της αναγνώρισης της διεθνούς νομικής προσωπικότητας του ΟΗΕ²⁵. Μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι στο Καταστατικό του ΔΝΤ γίνεται αναφορά στα προνόμια και τις ασυλίες που απολαμβάνει το Ταμείο στο πλαίσιο άσκησης της πολιτικής του και που αποδεικνύουν ότι ενεργεί ως υποκείμενο του διεθνούς δικαίου²⁶.

Το ΔΝΤ έχει, παράλληλα, την δυνατότητα να συνάπτει συμβάσεις, να αποκτά κινητή και ακίνητη περιουσία, όπως επίσης και να νομικές διαδικασίες, όπως οποιοδήποτε νομικό πρόσωπο²⁷. Κατέχει συνεπώς νομική προσωπικότητα, ο διεθνής χαρακτήρας της οποίας, του επιτρέπει να συμβάλλεται με άλλους οργανισμούς.

Η συμφωνίες που συνάπτει το ΔΝΤ με τα κράτη-μέλη του, δεν είναι νομικά δεσμευτικές καθώς αποτελούν μία μορφή «ήπιου δικαίου»²⁸ αλλά δεν παύουν να ερμηνεύονται υπό το πρίσμα του διεθνούς δικαίου, γεγονός που ενισχύει την άποψη περί της αναγνώρισης της διεθνούς προσωπικότητας του ΔΝΤ.

Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 9, τμήμα 2 του Καταστατικού του, σε περίπτωση διαφωνίας του ΔΝΤ με τα κράτη-μέλη του, η υπόθεση οδηγείται σε

²⁴ Όπως υποσημ. 12

²⁵ ICJ, *Reparation for Injuries case*, ICJ Reports, p. 179.

²⁶ IMF Articles of Agreement, Art. 9 par. 3 and 4 (Immunity from Judicial Process), 9 par. 5 (Immunity of Archives), 9 par. 6 (Freedom of Assets from Restriction), 9 par. 8 (Privilege for Communications), 9 par. 9 (b) (Immunities and Privileges of Officers and Employees, 9 par. 9 (a)(c) (Immunities from Taxation).

²⁷ IMF Articles of Agreement, Art. 9 s. 2.

²⁸ Wahi, N., "Human Rights Accountability of the IMF and the World Bank: A Critique of existing mechanisms and articulation of a theory of horizontal accountability", 12 *U. C. Davis J. Int'l L. & Pol'y* 344 (2005-2006), p. 367.

διαιτητικό δικαστήριο. Η δυνατότητα διεκδίκησης ή υπεράσπισης έναντι τρίτων όταν πρόκειται για διεθνείς αξιώσεις, αποδεικνύει για ακόμη μία φορά ότι το ΔΝΤ διαθέτει διεθνή νομική προσωπικότητα.

1.2. Η διεθνής νομική προσωπικότητα της Παγκόσμιας Τράπεζας

Όπως και στην περίπτωση του ΔΝΤ, έτσι και στην Παγκόσμια Τράπεζα, το Καταστατικό της είναι εκείνο που καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί ως διεθνής οργανισμός. Σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 1 των Άρθρων Συμφωνίας, η Παγκόσμια Τράπεζα είναι ένας διεθνής οργανισμός που έχει αναλάβει το σημαντικό έργο της αρωγής στην ανοικοδόμηση και της ανάπτυξης των κρατών-μελών της. Η αποστολή αυτή προβλέπει αρμοδιότητες για την Τράπεζα που σχετίζονται τόσο με την ατομική υποστήριξη των κρατών-μελών της, όσο και με την παρουσία της σε διεθνές επίπεδο, ιδίως μέσω της προώθησης της ανάπτυξης του διεθνούς εμπορίου και των διεθνών επενδύσεων²⁹.

Η αναγνώριση της διεθνούς νομικής προσωπικότητας της Παγκόσμιας Τράπεζας ενισχύεται επίσης από την αυτονομία που διαθέτει στα οικονομικά θέματα. Είναι ουσιαστικά ανεξάρτητη οικονομικά ως προς τα μέλη της, γεγονός που αναφέρεται επίσης και στο άρθρο 1, παράγραφος 2 της Συμφωνίας Διασύνδεσης της Παγκόσμιας Τράπεζας με τον ΟΗΕ³⁰. Η ανεξαρτησία της Τράπεζας οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι αντλεί τους πόρους της από τις ιδιωτικές αγορές, προκειμένου να χρηματοδοτήσει στη συνέχεια τα δανειοδοτικές τις δραστηριότητες και τα λειτουργικά της έξοδα.

Σύμφωνα με το άρθρο 5, τμήμα 5 (γ) των Άρθρων Συμφωνίας της Τράπεζας³¹, η Τράπεζα απολαμβάνει πλήρη ανεξαρτησία από τα μέλη της στον τρόπο που διεκπεραιώνει τις δραστηριότητές της και δεν λογοδοτεί σε

²⁹ World Bank Articles of Agreement, art 1, par. 1-3

³⁰ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Κεφάλαιο Α', Τμήμα 3.

³¹ World Bank Articles of Agreement, Art.5, s.5 (c): «*The President, officers and staff of the Bank, in the discharge of their offices, owe their duty entirely to the Bank and to no other authority. Each member of the Bank shall respect the international character of this duty and shall refrain from all attempts to influence any of them in the discharge of their duties*»

καμία οντότητα, πλην της ίδιας της Τράπεζας. Λειτουργεί δηλαδή ως ξεχωριστή οντότητα γεγονός που διατυπώνεται σε όλο το μήκος του Καταστατικού της.

Η διεθνής νομική προσωπικότητα της Παγκόσμιας Τράπεζας αντικατοπτρίζεται στην ικανότητά της να συνάπτει συμβάσεις, να διαθέτει και να αποκτά ακίνητη περιουσία και να κινεί νομικές διαδικασίες³². Για την ακρίβεια, αναγνωρίζεται σε έναν πρώτο βαθμό η νομική προσωπικότητα του οργανισμού, στο εσωτερικό δίκαιο όπως οποιοδήποτε άλλο νομικό πρόσωπο. Για να μπορέσει ωστόσο να αναγνωριστεί η διεθνής νομική προσωπικότητα της Τράπεζας, πρέπει να ερμηνευθούν συνδυαστικά ορισμένα από τα άρθρα του Καταστατικού της. Πιο συγκεκριμένα, στο άρθρο 7, τμήμα 2, αναγνωρίζεται η δυνατότητα για την Τράπεζα να συνάπτει συμφωνίες με τα κράτη-μέλη της για την μίσθωση χώρων για τα γραφεία της. Η φύση των συμφωνιών είναι διαφορετική από εκείνες που συνάπτει με τα κράτη-μέλη για την δανειοδότηση των τελευταίων και από εκείνες που συνάπτει με τρίτους για να φέρουν εις πέρας κάποιο αίτημα της Τράπεζας³³.

Όπως και στην περίπτωση του ΔΝΤ, έτσι και στην Παγκόσμια Τράπεζα, μέσω του Καταστατικού της, της αναγνωρίζονται αρκετά προνόμια και ασυλίες προκειμένου να φέρει εις πέρας την αποστολή της³⁴.

Η δυνατότητα που διαθέτει η Τράπεζα, σύμφωνα με το άρθρο 5, τμήμα 8, να συνάπτει συμφωνίες τόσο με τα κράτη-μέλη όσο και με διεθνείς οργανισμούς, όπως για παράδειγμα τον ΟΗΕ³⁵ ή τους ειδικευμένους οργανισμούς, καθορίζεται από το διεθνές δίκαιο. Αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι η ίδια η φύση των συμφωνιών, όπως για παράδειγμα των συμφωνιών δανειοδότησης με τα κράτη-μέλη, διέπεται από το διεθνές δίκαιο.

³² World Bank Articles of Agreement, Art. 7, s.2.

³³ Skogly, S., *The Human Rights Obligations of the World Bank and the International Monetary Fund*, Cavendish Publishing Limited, London, 2001, p. 67.

³⁴ World Bank Articles of Agreement, Art. 8, s. 3 (Jurisdiction Competence), s. 4 (Immunity of Assets of Seizure), s. 5 (Immunity of Archives), s. 6 (Freedom of Assets from Restriction), s. 7 (Privilege for Communications), s. 8 (Immunities and Privileges of Officers and Employees), s. 9 (Immunities from Taxation).

³⁵ Βλ., Κεφάλαιο 3, Τμήμα 4 παραπάνω.

Το προνόμιο της σύναψης διεθνών συμφωνιών αφορά μόνο τα υποκείμενα του διεθνούς δικαίου που κατέχουν διεθνή νομική προσωπικότητα.

Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 9, τμήμα γ του Καταστατικού, σε περίπτωση διαφωνίας της Τράπεζας με τα κράτη-μέλη της, η υπόθεση οδηγείται σε διαιτητικό δικαστήριο, ενώπιον τριών διαιτητών. Η ικανότητα λοιπόν της Τράπεζας να διεκδικεί ή να υπερασπίζεται έναντι τρίτων διεθνείς αξιώσεις, αποδεικνύει ότι διαθέτει διεθνή νομική προσωπικότητα.

Η αναγνώριση της διεθνούς νομικής προσωπικότητας των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων έχει ως συνέπεια την αποδοχή ότι ως υποκείμενα του διεθνούς δικαίου, έχουν δικαιώματα αλλά και υποχρεώσεις βάσει του διεθνούς δικαίου. Με άλλα λόγια, το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα πρέπει να ενεργούν, για το σύνολο των ενεργειών τους στο πλαίσιο της αποστολής τους, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις υποχρεώσεις που προκύπτουν από το διεθνές δίκαιο.

Οφείλουμε βέβαια να σχολιάσουμε την σχέση που υπάρχει μεταξύ των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων και των κρατών-μελών τους καθώς επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την αντίληψη περί της διεθνούς νομικής προσωπικότητας των οργανισμών. Το ότι οι διεθνείς αυτοί οργανισμοί συνιστούν το αποτέλεσμα της βούλησης συνεργασίας μεταξύ των κρατών που αποφάσισαν τη σύστασή τους, σε καμία περίπτωση δεν αναιρεί την αναγνώριση της διεθνούς νομικής προσωπικότητας των οργανισμών. Πρόκειται για ανεξάρτητες οντότητες στις οποίες τα κράτη έχουν αποδώσει ένα μέρος των αρμοδιοτήτων τους για την επίτευξη ενός συγκεκριμένου σκοπού, και απολαμβάνουν όλα τα προνόμια και τα δικαιώματα που τους αναλογούν, καθώς και τις αντίστοιχες υποχρεώσεις.

2. Η σχέση των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων με το διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Όπως διαπιστώσαμε παραπάνω, υπάρχουν αρκετά στοιχεία που συνδέουν τα Διεθνή Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Οι πολιτικές που σχεδιάζουν μπορούν να έχουν άμεσες επιπτώσεις στην πλήρη απόλαυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι καταστατικές πράξεις του ΔΝΤ και της Παγκόσμιας Τράπεζας δεν αναφέρονται ρητά στα ανθρώπινα δικαιώματα καθώς εκείνα δεν αποτελούν βασικό αντικείμενο της αποστολής τους.

Και τα δύο Διεθνή Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα, έχουν υπογράψει συμφωνία διασύνδεσης με τον ΟΗΕ, βάσει του άρθρου 63 του ΚΧΗΕ. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα απολαμβάνουν μια αυτονομία που τους παρέχεται μέσω αυτής της συμφωνίας. Η αυτονομία αυτή όμως έχει να κάνει με την αποφυγή της επιρροής του ΟΗΕ στη χάραξη της πολιτικής τους, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι τα Ιδρύματα απολαμβάνουν πλήρη νομική ανεξαρτησία, δηλαδή το να μην δεσμεύονται από τις γενικές αρχές του ΚΧΗΕ. Το καθεστώς τους ως Ειδικευμένοι Οργανισμοί προϋποθέτει ότι υποχρεούνται να σέβονται και να τηρούν τις διατάξεις του ΚΧΗΕ, μέσα στις οποίες περιλαμβάνεται και η γενική αρχή της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Επίσης, πρέπει να αναφερθεί ότι τα Ιδρύματα έχουν ιδρυθεί από κράτη τα οποία, ως υποκείμενα του διεθνούς δικαίου, έχουν συμβατικές υποχρεώσεις απέναντι στα ανθρώπινα δικαιώματα. Η υποχρέωση αυτή ισχύει τόσο σε εθνικό επίπεδο, όσο και σε διεθνές, πράγμα που σημαίνει ότι τα κράτη πρέπει να την τηρούν και στο πλαίσιο της συμμετοχής τους στους διεθνείς οργανισμούς. Ακόμη και αν δεν προκύπτει κάποια άμεση υποχρέωση για τα Ιδρύματα από το γεγονός αυτό, τα κράτη οφείλουν να διασφαλίζουν ότι οι διεθνείς οργανισμοί στους οποίους συμμετέχουν, δρουν κατά τρόπο συμβατό,

ή τουλάχιστον όχι αντίθετο, με το δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων και το διεθνές δίκαιο εν γένει.

3. Πηγές διεθνών υποχρεώσεων σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Στο παρόν τμήμα της μελέτης, δεν θα επιχειρηθεί η πλήρης καταγραφή των πηγών διεθνών υποχρεώσεων σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε οικουμενικό επίπεδο. Θα ληφθούν υπόψη οι πηγές εκείνες που παρουσιάζουν ερευνητικό ενδιαφέρον λόγω του συσχετισμού τους με τις δράσεις των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων. Η πλειοψηφία των συγκεκριμένων πηγών που θα αναλυθούν, καταγράφονται στις Κατευθυντήριες Αρχές του Tilburg, οι οποίες αποτελούν το επιστέγασμα της προσπάθειας ορισμένων ακαδημαϊκών να συσχετίσουν τις υποχρεώσεις σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε σχέση με την οικονομική και πολιτική πραγματικότητα στην οποία κινούνται τα Διεθνή Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα³⁶.

3.1. Γενικές Αρχές του Διεθνούς Δικαίου και *jus cogens*

Η έννοια του *jus cogens* αποτελεί αντικείμενο σημαντικών αντιπαράθεσεων στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου. Πολλοί είναι εκείνοι που υπογραμμίζουν τη σημασία της αλλά δεν παύουν να υπάρχουν απόψεις που υποστηρίζουν ότι πρόκειται για μια έννοια που λόγω της έλλειψης σαφούς διατύπωσής της μπορεί να προκαλέσει σύγχυση³⁷. Οι διαμάχες που έχουν

³⁶ Οι Κατευθυντήριες Αρχές έχουν δημοσιευτεί στο: Van Genugten, W., Hunt, P., Mathews, S., (eds), *World Bank, IMF and Human Rights*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers, 2003.

³⁷ Nations Unies, *Annuaire de la Commission du droit international : compte rendu analytique de la 878e séance* (Missions spéciales), Document A/CN.4/SR.878, vol. I(2), 27 juin 1966, pp. 257-266.

προκύψει σε ακαδημαϊκό επίπεδο, έχουν θέσει υπό αμφισβήτηση την ενότητα του διεθνούς θεσμικού καθεστώτος³⁸.

Όπως θα παρατηρήσουμε στη συνέχεια της παρούσας μελέτης, ο ΚΧΗΕ έχει αναγνωρίσει πληθώρα γενικών κανόνων δικαίου, η εφαρμογή των οποίων έχει αντίκτυπο σε όλη την ανθρωπότητα, μηδενός εξαιρουμένου³⁹. Ακολουθώντας τη συγκεκριμένη ερμηνεία, η ύπαρξη του *jus cogens* συνιστά το αποτέλεσμα υποχρεωτικών κανόνων, φιλοσοφικού χαρακτήρα, που σχετίζονται με την οικουμενική συνείδηση και αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της ύπαρξης οποιασδήποτε διεθνούς κοινότητας.

Σύμφωνα με τον Verhoeven, η έννοια του *jus cogens* εμφανίστηκε για πρώτη φορά στη διεθνή πρακτική κατά τη διάρκεια των προπαρασκευαστικών εργασιών της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου για την κωδικοποίηση του νομικού καθεστώτος των διεθνών συμφωνιών, που οδήγησαν στην υπογραφή της Σύμβασης της Βιέννης για το δικαίο των Συνθηκών του 1969. Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 53 της Σύμβασης αναφέρει ότι δύναται η ακυρότητα της Συνθήκης σε περίπτωση που αντιτίθεται σε έναν υποχρεωτικό κανόνα του γενικού διεθνούς δικαίου⁴⁰.

Μολαταύτα, ο Renaudin επισημαίνει ότι η έννοια του *jus cogens* προϋπήρχε της Σύμβασης της Βιέννης. Συγκεκριμένα υποστηρίζει ότι : «στο τεθειμένο ανθρωπιστικό δίκαιο, η έννοια ήταν ήδη παρούσα, ιδίως, στην βελτίωση της κατάστασης των τραυματιών, στην αντιμετώπιση των φυλακισμένων πολέμου, στις τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης της 12^{ης} Αυγούστου 1949. Τουτό απέρρεε από την πρακτική μεταξύ των κρατών και των νόμων της ανθρωπότητας και της συνείδησης»⁴¹.

³⁸ Pellet, A., "Le crime international de l'État - Un phoenix juridique" στο: *The New International Criminal Law - Thesaurus Acroasium*, 2001 International Law Session, vol. XXXII, Sakkoulas Publications, Athens-Thessaloniki, pp. 281-351

³⁹ Renaudin, F., *Droit international à l'étranger*, Université Paris 2, éd. A. Pédone, 2006, p. 43

⁴⁰ Verhoeven, J., « Les «bons» et les «mauvais» emplois du Jus Cogens », προσβάσιμο στην ιστοσελίδα : www.oas.org, (τελευταία επίσκεψη 30/04/2013).

⁴¹ Renaudin, F., « *Jus Cogens et droit international*», CNRS, προσβάσιμο στην ιστοσελίδα : <http://www.opuscitatum.com> (τελευταία επίσκεψη 30/04/2013).

Η αναγνώριση εάν ένας κανόνας αποτελεί *jus cogens* δεν είναι ευχερής. Εντούτοις, σύμφωνα με το άρθρο 50 του σχεδίου της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου, μπορούμε ν' αντλήσουμε τουλάχιστον κάποια χαρακτηριστικά. Προβλέπει λοιπόν το άρθρο ότι: «είναι άκυρη κάθε συνθήκη που στο χρόνο της συννομολόγησής της συγκρούεται με έναν αναγκαστικό κανόνα του γενικού διεθνούς δικαίου έναντι του οποίου ουδεμία παρέκκλιση επιτρέπεται, κι ο οποίος μόνο με νέο κανόνα της ίδιας τοπικής ισχύος του γενικού διεθνούς δικαίου μπορεί να τροποποιηθεί»⁴².

Από το κείμενο αυτό αναδύονται τρία βασικά στοιχεία που πρέπει να ληφθούν υπόψη: για να έχει χαρακτήρα *jus cogens* ένας κανόνας δικαίου, πρέπει, σωρευτικά, να είναι αναγκαστικός, ν' ανήκει στο πεδίο του γενικού διεθνούς δικαίου, και να επιφέρει ακυρότητα στις συνθήκες που παραβιάζουν τις διατάξεις του.

Σε γενικές γραμμές, είναι δυνατό δύο Κράτη, σε σχέση με τις αμοιβαίες σχέσεις τους, να αποφασίσουν να μην εφαρμόσουν κάποιους κανόνες του διεθνούς δικαίου που τους επιβάλλουν εκατέρωθεν υποχρεώσεις, ή ακόμα, να επιλέξουν να εφαρμόσουν άλλους κανόνες, που προβλέπουν υποχρεώσεις διάφορες από εκείνες του γενικού διεθνούς δικαίου. Με άλλα λόγια, οι κανόνες του διεθνούς δικαίου αποτελούν κανονικά ενδοτικό δίκαιο.

Ωστόσο, τούτο δεν ισχύει για έναν κανόνα *jus cogens*, που είναι υποχρεωτικός για όλους τους αποδέκτες του. Πρόκειται λοιπόν για κανόνα απαγορευτικό, από τον οποίο τα Κράτη δε μπορούν να αποκλίνουν, γεγονός που συνθέτει έναν σημαντικό περιορισμό στην συμβατική αυτονομία των Κρατών. Το *jus cogens* χαρακτηρίζεται ιδίως από την ιδιότητα του να απαγορεύει κάθε είδους παρέκκλιση από το περιεχόμενό του, και στις αμοιβαίες σχέσεις μεταξύ Κρατών. «Τούτο σημαίνει ότι ένα Κράτος δε μπορεί να αποδεσμευθεί από τις υποχρεώσεις που του επιβάλλει ένας κανόνας *jus cogens* έναντι άλλου Κράτους, ούτε καν με συνθήκη, δηλαδή ακόμα και με την

⁴² Commission du Droit International, «Projet d'articles sur le droit des traités et commentaires», 1966, προσβάσιμο στην ιστοσελίδα : <http://untreaty.un.org>

συναίνεση του άλλου Κράτους, το οποίο και δε μπορεί να παραιτηθεί από τα δικαιώματά του»⁴³. Από την προαναφερθείσα ανάλυση, συνάγεται ότι το *jus cogens* έχει αποτρεπτική δράση, με ιδιάζοντα όμως χαρακτήρα, αφού η έννοια αυτής της αποτροπής έγκειται στην απαγόρευση κάθε απόκλισης από τις διατάξεις του.

Το γενικό διεθνές δίκαιο ορίζεται από τη Επιτροπή του Διεθνούς Δικαίου ως : «το σύνολο των εφαρμοστέων σε όλα τα Κράτη της διεθνούς κοινότητας κανόνων, σε αντίθεση με τους κανόνες εκείνους που εφαρμόζονται μόνο μεταξύ συγκεκριμένων Κρατών, οι οποίοι συνθέτουν το ειδικό διεθνές δίκαιο, είτε είναι περιφερειακό, τοπικό ή διμερές»⁴⁴.

Επίσης, το άρθρο 50 της Επιτροπής του Διεθνούς Δικαίου, επιμένει χαρακτηριστικά στο σημείο αυτό, ήτοι στη γενικότητα του διεθνούς κανόνα δικαίου, η οποία δεν αποτελεί απλή απόρροια του αναγκαστικού χαρακτήρα του, αλλά έχει τη δική της ξεχωριστή σημασία⁴⁵. Το γεγονός ότι το *jus cogens* αποτελείται αποκλειστικά από κανόνες γενικού διεθνούς δικαίου, υπογραμμίζει πράγματι, το ότι παρουσιάζει έναν χαρακτήρα καθολικό, οικουμενικό. Στο σημείο αυτό αξίζει να τονιστεί η σημασία που διαδραματίζει το *jus cogens* για την παγκόσμια κοινότητα στο σύνολό της, δεδομένου ότι εκφράζει ηθικές αξίες, οι οποίες προφανώς δε θα μπορούσαν να επιβληθούν παρά μόνο αν δεν γνώριζαν γεωγραφικούς περιορισμούς, παρά μόνο δηλαδή αν οι αξίες αυτές ήταν απόλυτες. Εάν δηλαδή το *jus cogens* εξυπηρετεί γενικά συμφέροντα, κοινά για το σύνολο της διεθνούς κοινότητας, πρέπει, πολλώ δε μάλλον, να εφαρμόζεται σε όλη αυτή τη διεθνή κοινότητα. Εάν αποσκοπεί στην διασφάλιση της προστασίας των Κρατών ατομικά, πρέπει η προστασία

⁴³ Virally, M., 'Réflexion sur le Jus Cogens', προσβάσιμο στην ιστοσελίδα : <http://www.persee.fr>

⁴⁴ Commission du Droit International, 'Projet d'articles sur le droit des traités et commentaires', 1966, προσβάσιμο στην ιστοσελίδα : <http://untreaty.un.org>

⁴⁵ Breart, J., 'Travaux de la Commission du droit international des Nations Unies', *Annuaire français de droit international*, Vol. 15, n° 15, 1969, pp. 458-461

αυτή να θεωρείται δεδομένη και για τα υποσύνολα στα οποία τα Κράτη αυτά ανήκουν⁴⁶.

Με διαφορετικά λόγια, διαπιστώνουμε ότι η έννοια που μας απασχολεί, οδηγεί αναπόφευκτα στη σύλληψη μιας διεθνούς κοινότητας, με δικές τις αξίες, και δικό της πραγματικό γενικό συμφέρον, το οποίο και υπεριοχύνει από τα ατομικά των μελών της.

Αναμφίβολα, η ακυρότητα αποτελεί την πιο σοβαρή κύρωση που μπορεί να υποστεί μια νομική πράξη, δεδομένου ότι παροπλίζει όλες τις νομικές συνέπειες που θα μπορούσε κανονικά να παράγει. Μάλιστα, τέτοιου είδους κυρώσεις είναι πολύ σπάνιες στο διεθνές δίκαιο, ακόμα και στο δίκαιο των συνθηκών, αφού η φυσιολογική κύρωση μιας διεθνώς παράνομης πράξης απλώς επισύρει τη διεθνή ευθύνη του υπαίτιου Κράτους⁴⁷.

Παρ' όλη τη σημασία του, το περιεχόμενο του *jus cogens* δεν προσδιορίζεται από τη Σύμβαση της Βιέννης περί του δικαίου των συνθηκών, αλλά ούτε σε άλλη Διεθνή Σύμβαση. Κατά συνέπεια, εμπίπτει στη νομολογία των διεθνών δικαστηρίων να διαπλάσει το περιεχόμενο των κανόνων του *jus cogens*. Προς επιβεβαίωση τούτου, στην γνωμοδότηση του ΔΔ επί των επιφυλάξεων στη Σύμβαση για την πρόληψη και την καταστολή του εγκλήματος της γενοκτονίας, υποστηρίχθηκε ότι «οι καταβολές της Σύμβασης φανερώνουν την πρόθεση των Ηνωμένων Εθνών να καταδικάσουν τη γενοκτονία ως έγκλημα κατά της ανθρωπότητας»⁴⁸. Ως εκ τούτου, φαίνεται ότι το *jus cogens* περικλείει κανόνες επιτακτικούς που τείνουν στην προστασία του «δικαίου της ανθρωπότητας». Σαφέστερα, αυτό σημαίνει ότι η γενική γνώμη της διεθνούς κοινότητας θεωρεί ότι η απαγόρευση της γενοκτονίας, (ή των βασανιστηρίων, του apartheid, της πειρατείας κ.ο.κ.) αποτελούν αναπόσπαστο μέρος των κανόνων του *jus cogens*.

⁴⁶ Hennebel, L., *L'humanisation du droit international des droits de l'homme* : Commentaire sur l'avis consultatif no 18 de la Cour interaméricaine relatif aux droits des travailleurs migrants, προσβάσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.rtdh.eu>

⁴⁷ Grossrieder, E., « Commentaires à la Convention de Vienne sur le droit des traités de 1969 », προσβάσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.stoessel.ch>

⁴⁸ Cour Internationale de Justice, « Avis consultatif du 28 mai 1951 sur la question des réserves à la Convention pour la prévention et la répression du crime de génocide », προσβάσιμο στην ιστοσελίδα : www.icj-cij.org

Προς την ίδια κατεύθυνση η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου επισημαίνει ως περιεχόμενο του *jus cogens* -μεταξύ άλλων- τα εξής : «την αρχή ειρηνικής διεθνήτησης των διαφορών, το σεβασμό του διπλωματικού και προξενικού δικαίου, το παράνομο της γενοκτονίας, της δουλείας, και της πειρατείας, την αρχή της ευθύνης και της αποκατάστασης της ζημίας που προκλήθηκε σε τρίτο, την αυτονομία των Κρατών και την συμβατική τους ελευθερία σε συμφωνία με το Διεθνές Δίκαιο, τον σεβασμό του ελάχιστου ορίου της διεθνώς εγγυημένης προστασίας των αλλοδαπών»⁴⁹.

Επιπρόσθετα, πλούσια είναι νομική φιλολογία περί του περιεχομένου των κανόνων του *jus cogens*, που αναφέρει ως κανόνες του μαζί με τα προηγούμενα, και την απαγόρευση χρήσης βίας και των βασανιστηρίων, τα εγκλήματα πολέμου, το δικαίωμα αυτοδιάθεσης των λαών, τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, κλπ⁵⁰.

Από την παραπάνω ανάλυση, μπορούμε να συνάγουμε ασφαλή συμπεράσματα ως προς τη σχέση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με το *jus cogens*. Ήτοι, κάποια βασικά ανθρώπινα δικαιώματα, όπως η ανθρώπινη αξία, είναι προδήλως απαραβίαστα, και σε τέτοιο βαθμό θεμελιώδη, που εμπίπτουν ταυτόχρονα και στην έννοια του *jus cogens*. Πέρα δηλαδή από την συγκεκριμένη προστασία που τους προσφέρει ο εκάστοτε μηχανισμός προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων (λ.χ. η ΕΣΔΑ.), ορισμένα εξ αυτών, είναι εκ φύσεως τόσο σημαντικά, ώστε η διασφάλιση τους ενδιαφέρει στο σύνολο της την παγκόσμια κοινότητα, και ο σεβασμός τους δύναται να αξιωθεί και εκτός πλαισίου ρύθμισης κάποιας συνθήκης μεταξύ Κρατών, απλώς και μόνο με την επίκληση ως νομικής βάσης του θεσμού του *jus cogens*. *A fortiori* λοιπόν, και οι Διεθνείς Οργανισμοί έχουν υποχρέωση σεβασμού των *erga omnes* κανόνων του *jus cogens*, και ιδίως εκείνων που άπτονται της προστασίας των απαράγραπτων ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

⁴⁹ Commission du Droit International, « Projet d'articles sur le droit des traités et commentaires », 1966, προσβάσιμο στην ιστοσελίδα : <http://untreaty.un.org>

⁵⁰ Organisation des Etats Américains, « Défendre les droits de l'homme », προσβάσιμο στην ιστοσελίδα : www.oas.org

3.2. Υποχρεώσεις που προκύπτουν από τον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών

Αρκετές από τις διατάξεις του ΚΧΗΕ θα μπορούσαν να εκληφθούν ως υποχρεώσεις για τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων παρά το γεγονός, ότι είναι κοινά παραδεκτή η αοριστία που τις χαρακτηρίζει. Το ΔΔ στην γνωμοδότησή του *περί των νομικών συνεπειών της συνεχούς παρουσίας της Νοτίου Αφρικής στη Ναμίμπια για τα Κράτη*⁵¹, θεώρησε ότι παρά την αοριστία των διατάξεων του ΚΧΗΕ, προκύπτουν υποχρεώσεις για τα μέλη του ως προς τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Στο προοίμιό του ο Χάρτης αναφέρει ότι οι λαοί των ΗΕ «είναι αποφασισμένοι να διακηρύξουν εκ νέου την πίστη τους στα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου, στην αξιοπρέπεια και την αξία του ανθρώπου, στην ισότητα των δικαιωμάτων ανδρών και γυναικών και εθνών, μεγάλων και μικρών...». Κατά τα άρθρα 55 και 56 του ΚΧΗΕ, τα ΗΕ ευνοούν και συνεργάζονται για α) την ανύψωση του βιοτικού επιπέδου, την εργασία για όλους και τη δημιουργία συνθηκών οικονομικής και κοινωνικής προόδου και ανάπτυξης, β) τη λύση διεθνών προβλημάτων οικονομικών, κοινωνικών, δημόσιας υγείας και άλλων συναφών, τη διεθνή οικονομική και πολιτιστική συνεργασία και γ) τον παγκόσμιο και αποτελεσματικό σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Αν και ο ΚΧΗΕ έθεσε την αρχή της διεθνούς προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, δεν είναι «εξοπλισμένος» και με τις αναγκαίες προς τούτο νομικές δεσμεύσεις. Παρόλη την αόριστη διατύπωση των διατάξεων του Χάρτη σχετικά με τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις αντίθετες θεωρητικές εκτιμήσεις, οι διατάξεις αυτές δεσμεύουν νομικά τα Κράτη μέλη του ΟΗΕ. Το άρθρο 13 αναφέρει ότι, η ΓΣ προβαίνει σε συστάσεις με σκοπό «να προάγει τη διεθνή συνεργασία στον οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό, εκπαιδευτικό και υγειονομικό τομέα, και να διευκολύνει για

⁵¹ ICJ Report, 58, 1971, par. 129

όλους χωρίς διάκριση φυλής, φύλου, γλώσσας ή θρησκείας, την απολαβή των δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών⁵². Οι συστάσεις αυτές δεν έχουν καμία νομική ισχύ αλλά στην πράξη έχουν ιδιαίτερη σημασία και βαρύτητα. Έτσι, το περιεχόμενο τους μπορεί να εφαρμοστεί αν ένα κράτος δέχεται από μόνο του να τις σεβαστεί, οπότε ο υποχρεωτικός τους χαρακτήρας πηγάζει από την αποδοχή τους από το συγκεκριμένο κράτος. Κατέπекταση αυτό ισχύει και για τους διεθνείς οργανισμούς. Αποτελούν βάση για τη δημιουργία ενός διεθνούς εθίμου. Στο πλαίσιο των ΗΕ οι συστάσεις που έχουν εκδοθεί σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα, είναι πολυάριθμες.

3.3. Η Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα

Η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αποτελεί το πρώτο σημαντικό επίτευγμα της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΑΔ) των ΗΕ. Κλήθηκε να καλύψει τα κενά που είχε αφήσει ο ΚΧΗΕ ως προς τα διεθνώς αναγνωρισμένα ανθρώπινα δικαιώματα. Η ΕΑΔ αφιέρωσε 81 συνεδρίες για τη διαμόρφωση του κειμένου της. Αντιμετώπισε δύο δυσκολίες. Αφενός, την τελική μορφή της (διεθνής σύμβαση ή διακήρυξη), αφετέρου, το περιεχόμενό της (ποια δικαιώματα θα περιελάμβανε). Τελικά, στις 10 Δεκεμβρίου 1948, ύστερα από 168 τροπολογίες και 1500 ψηφοφορίες, η Οικουμενική Διακήρυξη υιοθετήθηκε από τα λιγοστά τότε κράτη των Ηνωμένων Εθνών με ψήφους 48 υπέρ (στις οποίες περιλαμβάνονταν και η Ελλάδα), 7 αποχές (ΕΣΣΔ, Λευκορωσία, Ουκρανία, Μογγολία, Πολωνία, Γιουγκοσλαβία, Ουγγαρία) και 2 μη συμμετοχές (Νότια Αφρική, Σαουδική Αραβία).

Η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου δεν είναι νομικά δεσμευτική για τα Κράτη-Μέλη γιατί δεν προβλέπει την κύρωσή της από αυτά. Επίσης δεν προνοεί μέτρα που μπορούν να ληφθούν, σε

⁵² Βλ. Περράκης, Στ., *Διαστάσεις της διεθνούς προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου*, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2009 σελ. 47-50

περιπτώσεις παραβίασεως των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κάποιου Κράτους, έναντι αυτού του Κράτους. Ωστόσο, το παγκόσμιο κύρος της είναι αδιαμφισβήτητο.

Το περιεχόμενο της Διακήρυξης έχει ως εξής : Στα άρθρα 1 και 2 αναφέρεται ότι *«όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ίσοι και ελεύθεροι και ότι δικαιούνται να επικαλούνται όλα τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που προκηρύσσει η παρούσα Διακήρυξη χωρίς καμία απολύτως διάκριση ειδικότερα ως προς τη φυλή, το χρώμα, το φύλο, τη γλώσσα, τις θρησκείες, τις πολιτικές ή οποιεσδήποτε άλλες πεποιθήσεις, την εθνική ή κοινωνική καταγωγή, την περιουσία, τη γέννηση ή οποιαδήποτε άλλη κατάσταση»*.

Στα άρθρα 3 έως 21 προστατεύονται τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα (ζωή, ασφάλεια, ισότητα απέναντι στο Νόμο, γάμου, κυκλοφορίας κτλ). Στα άρθρα 22 έως 27 διακηρύσσονται τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα (συνδικαλισμού, εκπαιδεύσεως κτλ). Στα τελευταία άρθρα διακηρύσσεται το δικαίωμα όλων να επικρατούν οι κατάλληλες συνθήκες ώστε να γίνονται σεβαστά τα δικαιώματα αυτά.

Είναι πλέον γενικά αποδεκτό ότι η Οικουμενική Διακήρυξη, τμηματικά ή εξ ολοκλήρου, αποτελεί τμήμα του διεθνούς εθιμικού δικαίου ή ακόμη και των Γενικών Αρχών του διεθνούς δικαίου, ως εκ τούτου δημιουργεί νομικές υποχρεώσεις για όλα τα Κράτη και κατά συνέπεια για όλα τα υποκείμενα του διεθνούς δικαίου. Σύμφωνα με ορισμένους αναλυτές, η Οικουμενική Διακήρυξη ως νομικό κείμενο είναι τέτοιας αξίας που δικαιολογεί την επίκλησή της από τα δικαιοδοτικά όργανα, στο πλαίσιο των υποχρεώσεων του Κράτους, υπό το γενικό διεθνές δίκαιο. Παρόλα αυτά, παρατηρείται ότι από το σύνολο των δικαιωμάτων που προστατεύονται στο πλαίσιο της Οικουμενικής Διακήρυξης, είναι εμφανής η απουσία των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων ως κοινά αποδεκτά από την πλειοψηφία των κρατών. Ωστόσο, εάν παραδεχτούμε την σημασία της Οικουμενικής Διακήρυξης και το γεγονός ότι αποτελεί εθιμικό διεθνές δίκαιο, δεν νοείται η παράλειψη των προαναφερθέντων δικαιωμάτων, είτε

αφορούν στα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα, είτε στα πολιτικά δικαιώματα.

Όσον αφορά στα Διεθνή Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα, η αποδοχή της Οικουμενικής Διακήρυξης ως εθνικό δίκαιο, οδηγεί στη δημιουργία μίας υποχρέωσης αποχής από την παραβίαση των προστατευομένων από την Διακήρυξη δικαιωμάτων.

3.4. Το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα

Το Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα υιοθετήθηκε απ' την Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ το 1966, και τέθηκε σε ισχύ το 1978. Το Σύμφωνο αυτό συνθέτουν 31 άρθρα τα οποία χωρίζονται σε έξι μέρη - εισαγωγικό σημείωμα και μέρη I έως V.

Το μέρος I αποτελείται από ένα μόλις άρθρο (άρθρο 1), το οποίο και προκηρύσσει το δικαίωμα αυτοδιάθεσης των λαών, συμπεριλαμβανομένων και των δικαιωμάτων της ελεύθερης οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ανάπτυξης, και της ελευθερίας διαθέσεως των φυσικών πόρων και του πλούτου τους.

Οι κρίσιμες διατάξεις του Συμφώνου βρίσκονται στο τρίτο μέρος -υπό τον τίτλο III- , στο οποίο και αναγράφονται τα προστατευόμενα δικαιώματα. Επιβάλλεται συνοπτική αναφορά των εν λόγω προστατευτικών διατάξεων, που ειδικότερα διασφαλίζουν : το δικαίωμα της εργασίας (άρθρο 6), το δικαίωμα κάθε προσώπου να απολαμβάνει δίκαιους και ευνοϊκούς όρους εργασίας (άρθρο 7), το δικαίωμα σύστασης και συμμετοχής σε εργατικά συνδικάτα (άρθρο 8), το δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλεια (άρθρο 9), το δικαίωμα προστασίας της οικογένειας (άρθρο 10), το δικαίωμα για ένα επίπεδο διαβίωσης ανεκτό, συμπεριλαμβανομένης της κατάλληλης διατροφής, ενδυμασίας και κατοικίας (άρθρο 11), το δικαίωμα στην υγεία

(άρθρο 12), το δικαίωμα στην εκπαίδευση (άρθρο 13) και το δικαίωμα συμμετοχής στην πολιτισμική ζωή του Κράτους (άρθρο 15).

Αξίζει να τονιστεί ότι κυρίως για τα κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα, -τα οποία και είναι μάλλον ελλιπώς προστατευμένα από άλλες διεθνείς συνθήκες- το Σύμφωνο αυτό αποτελεί αναμφισβήτητα σημείο αναφοράς, αληθινό φάρο για την διασφάλιση και προαγωγή τους. Η προστασία ιδίως των δικαιωμάτων στη διατροφή, στην κατοικία, στην υγεία και στην πολιτισμική ζωή, δε χαίρει πουθενά σε άλλη συνθήκη παρόμοιας αναγνώρισης.

Αντίθετα βέβαια, και παρά τα θετικά, πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι η γενικότητα και η μεγάλη έκταση που καλύπτουν τα δικαιώματα αυτά, αφήνουν χώρο σε περισσότερες διαφορετικές δυνατές ερμηνείες, υπομονεύοντας την ίδια την εγκυρότητα και ακεραιότητα του Συμφώνου. Παρόλα αυτά, η διάθεση των εμπνευστών του Συμφώνου, που εσκεμμένα προσέδωσαν εκτεταμένη ισχύ κι ευρύ πεδίο εφαρμογής στα εν λόγω δικαιώματα, ήταν σαφώς η επίτευξη της μακροζωίας του, δίνοντας τη δυνατότητα για δυναμική ερμηνεία των διατάξεών του. Το φορτίο λοιπόν της ερμηνείας και διάπλασης του περιεχομένου τους βαρύνει ιδιαίτερα το όργανο επίβλεψης, το οποίο και πρέπει αναπόφευκτα να καθορίσει την έννοια και να αναπτύξει τα δικαιώματα αυτά.

Πρόσθετο μειονέκτημα του Συμφώνου, προσάπτεται το γεγονός ότι δεν ορίζει συγκεκριμένα τα κοινωνικά σύνολα τα οποία μπορούν να επωφεληθούν της προσφερόμενης ειδικής προστασίας. Εντούτοις, με ορθή ερμηνεία μπορεί να παρατηρηθεί ότι πολύ απλά τα δικαιώματα που διασφαλίζει, απευθύνονται σε «όλους», εφόσον ο μόνος περιορισμός που θέτει *rationae personae* βρίσκεται στο άρθρο 2§3 που επιτρέπει μια σχετική οριοθέτηση όσον αφορά : «[τ]α Κράτη που βρίσκονται σε ανάπτυξη, αφού ληφθούν υπόψη τα δικαιώματα του ατόμου και η εθνική τους οικονομία, μπορούν να καθορίσουν ως ποια έκταση θα εγγυηθούν σε μη υπηκόους τους τα αναγνωριζόμενα με το Σύμφωνο αυτό δικαιώματα». Άλλωστε το άρθρο

2§2 απαγορεύει κάθε είδους διαφορετική αντιμετώπιση θεμελιωμένη σε «οποιαδήποτε διάκριση φυλής, χρώματος, γένους, γλώσσας, θρησκευματος, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης, περιουσίας, γεννήσεως ή κάθε άλλης καταστάσεως».

Περαιτέρω, το τέταρτο μέρος του Συμφώνου -υπό IV-, διαμορφώνει σύστημα επιτήρησης των Κρατών (άρθρα 16 και 17), που υποχρεούνται να υποβάλλουν εκθέσεις ανά τακτά χρονικά διαστήματα, περιγράφοντας τα ειδικά μέτρα που έλαβαν, και την πρόοδο που σημείωσαν κατά την εφαρμογή των προστατευόμενων από το Σύμφωνο δικαιωμάτων. Ωστόσο, η κύρια κριτική που ασκήθηκε κατά του μηχανισμού αυτού έγκειται στο ότι λειτουργεί επί τη βάση της συνεργασίας των Κρατών, τόσο στην υποβολή των εκθέσεων, όσο στη συμμετοχή τους σε “παραγωγικό διάλογο” για την αντιμετώπιση των ζητημάτων που ανακύπτουν.

Μολαταύτα, θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι οι δυνατότητες και το κύρος του Συμφώνου ενισχύονται σημαντικά έπειτα από την υιοθέτηση του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα με το ψήφισμα του 2008 του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, το οποίο και τέθηκε για υπογραφή από τη Γενική Συνέλευση στις 24 Σεπτεμβρίου 2009, και είναι ήδη σε ισχύ από τις 5 Μαΐου 2013. Το εν λόγω Πρωτόκολλο, εγκαθιδρύει την αρμοδιότητα της Διεθνούς Επιτροπής να εξετάζει ατομικές προσφυγές για παραβίαση των προστατευόμενων από το Σύμφωνο δικαιωμάτων, διασφαλίζοντας έτσι τη μέγιστη δυνατή κατοχύρωσή τους. Ολοκληρώνει μ’ αυτόν τον τρόπο το παρεχόμενο από το Σύμφωνο σύστημα προστασίας των δικαιωμάτων αυτών, δίνοντας *forum* στους ιδιώτες να εκφράσουν το παράπονό τους κατά Κράτους που δε σεβάστηκε τις συγκεκριμένες διατάξεις, και γιατί όχι, και κατά Διεθνούς Οργανισμού που προέβη σε καταπάτησή τους.

Εξάλλου, είναι αναγκαίο να προβούμε σε ορισμένες παρατηρήσεις όσον αφορά τις διατάξεις του Συμφώνου αυτού και τη διαπλοκή τους με τους Διεθνείς, χρηματοπιστωτικούς δη, Οργανισμούς. Εν πρώτοις, σημειωτέο ότι η

ίδια η Επιτροπή επιβεβαίωσε την υποχρέωση σεβασμού του Συμφώνου από το ΔΝΤ και την Παγκόσμια Τράπεζα (ή τα διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα εν γένει), και συγκεκριμένα στο Γενικό Σχόλιο αριθμ. 2 επί του άρθρου 22, όπου επεσήμανε ότι: «[σ]υστάσεις σύμφωνα με το άρθρο 22 μπορούν να απευθυνθούν προς «κάθε όργανο των Ηνωμένων Εθνών, επικουρικά τους όργανα, και εξειδικευμένους οργανισμούς που παρέχουν τεχνική βοήθεια».

Η Επιτροπή θεωρεί ότι αυτή η διάταξη πρέπει να ερμηνευθεί έτσι ώστε να συμπεριλαμβάνει όλα τα όργανα του ΟΗΕ, αλλά και τους οργανισμούς που εμπλέκονται σε οποιαδήποτε πτυχή της διεθνούς ανάπτυξης-συνεργασίας. Θα ήταν λοιπόν θεμιτό, σε αρμονία με το άρθρο 22, να απευθύνονται συστάσεις, *inter alia*, στον Γενικό Γραμματέα, σε επικουρικά όργανα του Συμβουλίου όπως την Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (πλέον Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων), την Επιτροπή Κοινωνικής Ανάπτυξης και την Επιτροπή για το Καθεστώς των Γυναικών, αλλά και σε άλλα σώματά του όπως το UNDP και την UNICEF, σε οργανώσεις όπως την Παγκόσμια Τράπεζα και το ΔΝΤ, αλλά και σε οποιοδήποτε άλλο εξειδικευμένο οργανισμό όπως ο ILO, ο FAO, η UNESCO και ο ΠΟΥ»⁵³. Ειδικότερα μάλιστα, η Επιτροπή εστιάζει την προσοχή της στην διασφάλιση από τους Διεθνείς Χρηματοπιστωτικούς Οργανισμούς του δικαιώματος διατροφής -«right to food»-, τονίζοντας ότι: «[τ]α διεθνή οικονομικά ιδρύματα, και ιδίως το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα, οφείλουν να αφιερώνουν μεγαλύτερη προσοχή στην προστασία του δικαιώματος στη διατροφή κατά την κατάστροψη των δανειοδοτικών τους πολιτικών και των πιστωτικών τους διακανονισμών, και κατά την υιοθέτηση διεθνών μέτρων για την αντιμετώπιση της κρίσης χρέους. Πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη φροντίδα, σε συμφωνία με το Γενικό Σχόλιο αριθμ. 2, παράγραφος 9, της Επιτροπής, σε

⁵³ General Comment No 2, 1990.

κάθε δομικό πρόγραμμα αναπροσαρμογής ώστε να διασφαλίζεται πρωτίστως το δικαίωμα διατροφής»⁵⁴.

Βάσει των ανωτέρω, γεννάται το ερώτημα, πώς το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα δύνανται να δεσμεύονται από τις διατάξεις του Συμφώνου αυτού, αφού ούτε το έχουν κυρώσει, ούτε καν είναι δυνατό να το κυρώσουν. Η δικαιολογητική βάση που στηρίζει την υποχρέωση σεβασμού από τους Οργανισμούς αυτούς του Συμφώνου είναι διττή.

Αφενός θεμελιώνεται στο γεγονός ότι οι εξειδικευμένοι αυτοί Οργανισμοί, υπέχουν θεσμικό ρόλο στην εμπέδωση των επιταγών του Συμφώνου. Τη θέση αυτή εκφράζει και η Επιτροπή, που υπογραμμίζει ότι : «οι οργανισμοί των Ηνωμένων Εθνών που εμπλέκονται στην προαγωγή των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων οφείλουν να πράττουν το μέγιστο δυνατό για να εξασφαλίζουν ότι οι δραστηριότητές τους συνάδουν απόλυτα με την απόλαυση των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων. Αρνητικά τούτο σημαίνει ότι οι Διεθνείς Οργανισμοί θα πρέπει να αποφεύγουν σχολαστικά οιαδήποτε ενασχόλησή τους με προγράμματα, τα οποία, για παράδειγμα, περιλαμβάνουν τη χρήση καταναγκαστικής εργασίας σε αντίθεση με τα διεθνή πρότυπα, ή προάγουν είτε ενισχύουν διακρίσεις εις βάρος ατόμων ή ομάδων αντίθετα με τις διατάξεις του Πρωτοκόλλου, ή περιλαμβάνουν μεγάλης κλίμακας απολύσεις ή μεταθέσεις ατόμων χωρίς την πρόνοια λήψης όλων των κατάλληλων μέτρων προστασίας και αποζημίωσης. Θετικά τούτο σημαίνει ότι, όποτε είναι εφικτό, οι Οργανισμοί πρέπει να δρουν ως φορείς σχεδίων και προσεγγίσεων, που συμβάλλουν όχι μόνο στην οικονομική ανάπτυξη ή σε άλλους ευρέως καθορισμένους στόχους, αλλά και στην αυξημένη απόλαυση του συνόλου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων»⁵⁵.

Αφετέρου, το δεύτερο επιχείρημα που θέλει τους Διεθνείς Χρηματοπιστωτικούς Οργανισμούς φορείς της υποχρέωσης σεβασμού του

⁵⁴ General Comment No 12 on the Right to Adequate Food, UN Doc E/C.12/1999/5, 12 May 1999.

⁵⁵ General Comment No 2, §6, 1990.

Συμφώνου, επαφίεται κυρίως στην απλή λογική. Ήτοι, εφόσον η συντριπτική πλειοψηφία των Κρατών-μελών τους έχουν κυρώσει, και άρα δεσμεύονται από το Σύμφωνο, *a minore ad majus* μπορεί να συμπεράνει κανείς ότι και οι Διεθνείς Οργανισμοί που συντίθενται από τα αυτά μέλη, δεσμεύονται να τηρούν τις ίδιες αρχές και να διαφυλάττουν τις ίδιες αξίες.

Φυσικά πρέπει να ληφθεί υπόψη κατά την επιχειρηματολογία αυτή, ότι οι πρωτογενείς υποχρεώσεις που πηγάζουν από το Σύμφωνο, απευθύνονται καθαρά σε Κράτη, άρα είναι πρωτίστως εθνικές, με την έννοια ότι οι εκάστοτε κρατικές κυβερνήσεις είναι επιφορτισμένες να επιβλέπουν την τήρηση των διατάξεων του Συμφώνου στο έδαφός τους. Απορρέουν όμως χωρίς αμφιβολία και δευτερογενείς, υπερεθνικές υποχρεώσεις που απευθύνονται σε κάθε Διεθνή Οργανισμό που μέσω των πολιτικών του παρεμβαίνει στην εσωτερική πολιτική ενός Κράτους, και θέτει σε κίνδυνο τον σεβασμό των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων των πολιτών του. Από τη μία λοιπόν ΔΝΤ και Παγκόσμια Τράπεζα βαρύνονται να μην παραβιάσουν τα ήδη κερτημένα ανθρώπινα δικαιώματα. Από την άλλη οφείλουν να εναρμονίσουν την οικονομική τους πολιτική ως προς τις προτεραιότητες που θέτουν σε μια πιστώτρια Κυβέρνηση, με το σεβασμό και τις απαιτήσεις προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

3.5. Το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα

Το Διεθνές Σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα αποτελεί το δεύτερο τη τάξει Σύμφωνο που σχετίζεται με τη προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε διεθνές επίπεδο. Περιλαμβάνει τα επονομαζόμενα ως «δικαιώματα πρώτης γενιάς» που αντικατοπτρίζουν τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου. Το Σύμφωνο υιοθετήθηκε το 1966⁵⁶ και σήμερα αριθμεί 167 συμβαλλόμενα μέρη. Ακολουθώντας τη δομή της

⁵⁶ Η υιοθέτησή του έλαβε χώρα παράλληλα με το Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα.

οικουμενικής διακήρυξης των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του διεθνούς συμφώνου για τα οικονομικά κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα, περιλαμβάνει 53 άρθρα τα οποία χωρίζονται σε έξι μέρη.

Τα μέρη I και II περιλαμβάνουν τις διατάξεις που εφαρμόζονται στο σύνολο των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται από το Σύμφωνο. Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 1, εγγυάται το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση. Το συγκεκριμένο δικαίωμα ξεχωρίζει σε σχέση με τα υπόλοιπα δικαιώματα που καταγράφονται στο Σύμφωνο διότι απευθύνεται στους «λαούς» και όχι στο άτομο. Τα άρθρα 2 έως 5 του Μέρους II καθορίζουν το εύρος του Συμφώνου και των υποχρεώσεων που προκύπτουν για το Κράτος. Μεταξύ αυτών η υποχρέωση τήρησης των δικαιωμάτων στο σύνολο της επικράτειας του Κράτους σε περίπτωση παραβίασης των διατάξεων του Συμφώνου (άρθρο 2), η υποχρέωση ίσης μεταχείρισης μεταξύ ανδρών και γυναικών (άρθρο 3). Παράλληλα, προβλέπεται η δυνατότητα παράβλεψης της υποχρέωσης σεβασμού ορισμένων δικαιωμάτων σε εξαιρετικές περιπτώσεις όπως η κατάσταση εκτάκτου ανάγκης (άρθρο 4), ενώ υπογραμμίζεται ότι η εφαρμογή του Συμφώνου δεν είναι πρέπει να είναι περιοριστικού χαρακτήρα, σε περίπτωση που το εσωτερικό δίκαιο ενός Κράτους προβλέπει αυξημένη προστασία ορισμένων δικαιωμάτων (άρθρο 5).

Το Μέρος III, αποτελεί το σημαντικότερο τμήμα του Συμφώνου καθώς σε αυτό περιγράφονται όλα τα βασικά δικαιώματα που προστατεύονται από το Σύμφωνο. Στο σημείο αυτό εντοπίζουμε το δικαίωμα στη ζωή, την ελευθερία και την ατομική ασφάλεια (άρθρο 6), την απαγόρευση κάθε μορφής βασανιστηρίων (άρθρο 7), την απαγόρευση της δουλείας και της εξαναγκαστικής εργασίας (άρθρο 8). Στη συνέχεια, καταγράφεται το δικαίωμα στην ελεύθερη είσοδο και έξοδο από μία χώρα και οι προβλεπόμενοι κανόνες απέλασης ενός αλλοδαπού ατόμου (άρθρα 12 και 13). Σημαντική θέση κατέχουν, επίσης, η προστασία των ατόμων ενώπιον της δικαιοσύνης, με την εξασφάλιση της δίκαιης δίκης (άρθρο 14) και η αναγνώριση της νομικής προσωπικότητας σε κάθε άτομο (άρθρο 16).

Τα προστατευόμενα δικαιώματα επεκτείνονται στις βασικές ελευθερίες μεταξύ των οποίων η ελευθερία της προσωπικής ζωής (άρθρο 17), η ελευθερία της σκέψης, της συνείδησης και της ανεξιθρησκίας (άρθρο 18) αλλά και της ελευθερίας της έκφρασης (άρθρο 19). Η ενότητα της οικογένειας αποτελεί επίσης αντικείμενο προστασίας (άρθρα 23 και 24) ενώ στα άρθρα 25 και 26 διασφαλίζονται τα πολιτικά δικαιώματα και η ισονομία, αντίστοιχα.

Στα Μέρη IV, V και VI γίνεται αναφορά στη σύσταση και στη λειτουργία της Επιτροπής των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Πιο συγκεκριμένα, στο Μέρος IV, που περιλαμβάνει τα άρθρα 28 έως 45, τίθεται το ζήτημα της σύστασης και των αρμοδιοτήτων της Επιτροπής. Στο Μέρος V, αναφέρεται η υποχρέωση σεβασμού του ΚΧΗΕ και το δικαίωμα των λαών να απολαμβάνουν τους πλουτοπαραγωγικούς τους πόρους ελεύθερα (άρθρα 46 και 47). Τέλος, στο Μέρος VI, καταγράφονται οι κανόνες σύμφωνα με τους οποίους ένα Κράτος μπορεί να γίνει Συμβαλλόμενο Μέρος στο Σύμφωνο καθώς επίσης και οι κανόνες διασύνδεσης με το δίκαιο των Συνθηκών (άρθρα 48 έως 53).

Όπως και στην περίπτωση του Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα, το Πρώτο Προαιρετικό Πρωτόκολλο που σχετίζεται με το Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, παρέχει τη δυνατότητα στον ιδιώτη να προσφύγει, μέσω των «ατομικών γνωστοποιήσεων», στην Επιτροπή των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, στην περίπτωση που θεωρεί ότι παραβιάζονται τα δικαιώματα που προστατεύονται από το Σύμφωνο, όταν και εφόσον έχουν εξαντληθεί όλα τα εσωτερικά ένδικα μέσα. Οι προσφυγές αυτές απευθύνονται μόνο στα Κράτη τα οποία έχουν επικυρώσει το Πρώτο Πρόσθετο Πρωτόκολλο⁵⁷. Παρά το γεγονός ότι δεν γίνεται αναφορά στους διεθνείς οργανισμούς, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε ότι τα Κράτη που είναι Συμβαλλόμενα Μέρη στο Σύμφωνο οφείλουν να τηρούν τις υποχρεώσεις σεβασμού των προστατευομένων

⁵⁷ Το Δεύτερο Προαιρετικό Πρωτόκολλο που σχετίζεται με το εν λόγω Σύμφωνο, αφορά στην κατάργηση της θανατικής ποινής (με επιφυλάξεις εκ μέρους ορισμένων κρατών) και δεν σχετίζεται άμεσα με την παρούσα μελέτη.

δικαιωμάτων στο πλαίσιο χάραξης της πολιτικής τους, είτε σε εθνικό είτε σε διεθνές επίπεδο. Η συμμετοχή τους δηλαδή στους διεθνείς οργανισμούς, δεν αναιρεί ούτε θέτει στο περιθώριο τις συμβατικές τους υποχρεώσεις έναντι του Συμφώνου.

Εάν η Επιτροπή διαπιστώσει ότι ένα Κράτος που αποτελεί Συμβαλλόμενο Μέρος στο Σύμφωνο έχει παραβιάσει τις υποχρεώσεις που έχει βάσει του Συμφώνου, μπορεί να ζητήσει την αποκατάσταση της ζημίας και συνεχή ενημέρωση από το εν λόγω Κράτος. Διαπιστώνουμε δηλαδή, ότι η Επιτροπή έχει ενεργό ρόλο στη διαπίστωση παραβίασης των δικαιωμάτων και η δημοσιοποίηση των εκθέσεων και παρατηρήσεων της στο πλαίσιο της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ δεν μπορεί να θεωρηθεί άνευ σημασίας.

Παρά το γεγονός ότι ο «σκληρός πυρήνας» των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που προστατεύονται από το παρόν Σύμφωνο δεν σχετίζεται άμεσα με τη δράση των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων, δεν μπορεί να παραβλεφθεί και να τεθεί στο περιθώριο. Ωστόσο, η έλλειψη διατάξεων που να προβλέπουν τη συμμετοχή των διεθνών οργανισμών και δη των ειδικευμένων οργανισμών του ΟΗΕ, μέσω της διαδικασίας των συστάσεων όπως στην περίπτωση του Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα, δυσχεραίνει την εφαρμογή και τον σεβασμό του εν λόγω Συμφώνου από τους διεθνείς οργανισμούς.

3.6. Επιμέρους Περιφερειακές Συμβάσεις για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα

Παρά το γεγονός ότι τα Διεθνή Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα δεν συνδέονται με τις τρεις βασικές περιφερειακές συμβάσεις που σχετίζονται με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, την Αμερικανική Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και τον Αφρικανικό Χάρτη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Λαών, δεδομένο του ότι υιοθετήθηκαν στο περιθώριο του συστήματος

του ΟΗΕ, δεν παύουν να ασκούν επιρροή στη σχέση που διέπει τα Διεθνή Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα με τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Αφενός, περισσότερα τα συμβαλλόμενα μέρη στις επιμέρους περιφερειακές συμβάσεις για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι παράλληλα κράτη-μέλη του ΔΝΤ και της Παγκόσμιας Τράπεζας. Από την συμμετοχή τους στις συμβάσεις αυτές, προκύπτουν υποχρεώσεις που δεσμεύουν τα κράτη απέναντι στα ανθρώπινα δικαιώματα. Ως εκ τούτου, πρέπει να λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τα ζητήματα που σχετίζονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα, στο πλαίσιο της συμμετοχής τους στην χάραξη πολιτικών και τη λήψη αποφάσεων που επηρεάζουν τον πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό τομέα. Η δέσμευση των κρατών απέναντι στα ανθρώπινα δικαιώματα, πρέπει να αποτελεί σημαντικό παράγοντα αποφάσεων, όταν λειτουργούν ως μέλη των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων.

Αφετέρου, οι αποφάσεις των επιμέρους δικαιοδοτικών ή οιονεί δικαιοδοτικών περιφερειακών οργάνων, αποτελούν στις περισσότερες περιπτώσεις πάγια νομολογία που καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την διαμόρφωση και εξέλιξη της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα κράτη που συμμετέχουν στις περιφερειακές συμβάσεις.

Όλα τα παραπάνω μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι τα Διεθνή Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα αποτελούν αναμφίβολα υποκείμενα του διεθνούς δικαίου που οφείλουν να τηρούν τις υποχρεώσεις τους όπως αυτές προκύπτουν από το ίδιο το διεθνές δίκαιο. Το γεγονός αυτό μας οδηγεί στο να αναρωτηθούμε κατά πόσο μπορεί να στοιχειοθετηθεί διεθνής ευθύνη των διεθνών αυτών οργανισμών όταν οι πράξεις τους ή οι παραλείψεις τους παραβιάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα. Απόρροια του συγκεκριμένου ερωτήματος είναι η δυνατότητα ύπαρξης μίας συστηματικής επίβλεψης της τήρησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων και κατ' επέκταση η δυνατότητα επανόρθωσης της ζημίας που προκαλείται από την παραβίαση αυτή.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ - ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΔΙΕΘΝΟΥΣ **ΕΥΘΥΝΗΣ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ** **ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΤΩΝ** **ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ** **ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ**

Κεφάλαιο Α' - Η Στοιχειοθέτηση της διεθνούς ευθύνης των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων

Σε ένα πρώτο στάδιο θα μελετηθεί η δυνατότητα στοιχειοθέτησης της διεθνούς ευθύνης των διεθνών αυτών οργανισμών βάσει του Σχεδίου Άρθρων της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου για τη Διεθνή Ευθύνη των Διεθνών Οργανισμών. Δεν θα επιχειρηθεί μία γενικού περιεχομένου ανάλυση των Άρθρων του Σχεδίου, αντιθέτως, θα προσπαθήσουμε να αναδείξουμε τα Άρθρα εκείνα που αφορούν άμεσα τα Διεθνή Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα.

1. Το Σχέδιο άρθρων της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου για τη Διεθνή Ευθύνη των Διεθνών Οργανισμών

Η διεθνής ευθύνη των διεθνών οργανισμών αποτελεί ένα από τα πολυπλοκότερα ζητήματα που έχει να αντιμετωπίσει η διεθνής κοινότητα, λόγω της ιδιαίτερης φύσης των συγκεκριμένων υποκειμένων του διεθνούς δικαίου. Η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου⁵⁸ έχει επιφορτιστεί από το 2002 με το έργο της κωδικοποίησης των κανόνων που σχετίζονται με την δυνατότητα στοιχειοθέτησης διεθνούς ευθύνης των διεθνών οργανισμών. Αποτέλεσμα των εργασιών της Επιτροπής που ξεκίνησαν τον Μάιο του 2009⁵⁹ ήταν το Σχέδιο

⁵⁸ Η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου συστάθηκε το 1948 από τη Γενική Συνέλευση των ΗΕ με σκοπό να προωθήσει την σταδιακή ανάπτυξη και την κωδικοποίηση του διεθνούς δικαίου. Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. Nations Unies, *La Commission du Droit International et son Oeuvre*, Bureau des affaires juridiques, 6ème éd. Juillet 2005

⁵⁹ Official Records of the General Assembly, 64th session, Supplement No 10 (A/64/10), par. 31, 48

άρθρων για τη Διεθνή Ευθύνη των Διεθνών Οργανισμών που ολοκληρώθηκε το 2011 και συμπεριελάμβανε 66 σχέδια άρθρων με τον σχολιασμό τους⁶⁰. Η υιοθέτηση του Σχεδίου Άρθρων υπήρξε το αποτέλεσμα μίας πολυετούς προσπάθειας της διεθνούς κοινότητας που αποσκοπούσε στο να αναδειχθεί η διεθνής νομική προσωπικότητα των διεθνών οργανισμών στο ίδιο επίπεδο με εκείνη του Κράτους, του σημαντικότερου δρώντος του διεθνούς δικαίου.

Κοινός παρονομαστής του εγχειρήματος αυτού ήταν η αποδοχή της ύπαρξης μίας κοινής βάσης σε όλους τους διεθνείς οργανισμούς, ανεξαρτήτως της διακυβερνητικής τους μορφής, αναφορικά με την ύπαρξη διεθνούς ευθύνης για διεθνείς αδικοπραξίες. Άλλωστε, για τον εξής λόγο, δεν γίνεται οιαδήποτε αναφορά στο Σχέδιο σε κάποιον συγκεκριμένο διεθνή οργανισμό. Συνεπώς, η αναφορά στο ΔΝΤ και στην Παγκόσμια Τράπεζα δεν αποκλείει την εφαρμογή του Σχεδίου σε άλλους διεθνείς οργανισμούς, και αντιστρόφως⁶¹.

Η διεθνής ευθύνη των διεθνών οργανισμών αποτελεί ένα από τα πολυπλοκότερα ζητήματα που έχει να αντιμετωπίσει η διεθνής κοινότητα, λόγω της ιδιαίτερης φύσης των συγκεκριμένων υποκειμένων του διεθνούς δικαίου. Η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου⁶² έχει επιφορτιστεί από το 2002 με το έργο της κωδικοποίησης των κανόνων που σχετίζονται με την δυνατότητα στοιχειοθέτησης διεθνούς ευθύνης των διεθνών οργανισμών. Αποτέλεσμα των εργασιών της Επιτροπής που ξεκίνησαν τον Μάιο του 2009⁶³ ήταν το Σχέδιο άρθρων για τη Διεθνή Ευθύνη των Διεθνών Οργανισμών που ολοκληρώθηκε

⁶⁰ International Law Commission, *Draft Articles on the Responsibility of International Organizations*, May 30, 2011, A/66/10

⁶¹ Το ερώτημα σχετίζεται με το αν μπορούν να συμπεριληφθούν διεθνείς οργανισμοί που μέχρι σήμερα δεν έχουν αντιμετωπίσει ζητήματα διεθνούς ευθύνης, σε αντίθεση για παράδειγμα με τον ΟΗΕ.

⁶² Η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου συστάθηκε το 1948 από τη Γενική Συνέλευση των ΗΕ με σκοπό να προωθήσει την σταδιακή ανάπτυξη και την κωδικοποίηση του διεθνούς δικαίου. Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. Nations Unies, *La Commission du Droit International et son Oeuvre*, Bureau des affaires juridiques, 6ème éd. Juillet 2005

⁶³ Official Records of the General Assembly, 64th session, Supplement No 10 (A/64/10), par. 31, 48

το 2011 και συμπεριελάμβανε 66 σχέδια άρθρων με τον σχολιασμό τους⁶⁴. Η υιοθέτηση του Σχεδίου Άρθρων υπήρξε το αποτέλεσμα μίας πολυετούς προσπάθειας της διεθνούς κοινότητας που αποσκοπούσε στο να αναδειχθεί η διεθνής νομική προσωπικότητα των διεθνών οργανισμών στο ίδιο επίπεδο με εκείνη του Κράτους, του σημαντικότερου δρώντος του διεθνούς δικαίου.

Κοινός παρονομαστής του εγχειρήματος αυτού ήταν η αποδοχή της ύπαρξης μίας κοινής βάσης σε όλους τους διεθνείς οργανισμούς, ανεξαρτήτως της διακυβερνητικής τους μορφής, αναφορικά με την ύπαρξη διεθνούς ευθύνης για διεθνείς αδικοπραξίες. Άλλωστε, για τον εξής λόγο, δεν γίνεται οιαδήποτε αναφορά στο Σχέδιο σε κάποιον συγκεκριμένο διεθνή οργανισμό. Συνεπώς, η αναφορά στο ΔΝΤ και στην Παγκόσμια Τράπεζα δεν αποκλείει την εφαρμογή του Σχεδίου σε άλλους διεθνείς οργανισμούς, και αντιστρόφως⁶⁵. Πιο συγκεκριμένα, τα δύο Διεθνή Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα διατηρούν μία πληθώρα νομικών σχέσεων με πολυάριθμους δρώντες, μεταξύ των οποίων συμπεριλαμβάνονται τα Κράτη Μέλη και τα Κράτη μη Μέλη που λαμβάνουν οικονομικούς πόρους και τεχνική υποστήριξη, οι υπάλληλοι τους και φυσικά οι διάφοροι επενδυτές. Παράλληλα, διατηρούν σχέσεις με άλλους διεθνείς οργανισμούς αλλά και με μη κρατικές οντότητες με τις οποίες συνεργάζονται για την υποστήριξη των αναπτυξιακών τους προγραμμάτων⁶⁶. Κατά συνέπεια, δια μέσου των σχέσεων αυτών προκύπτουν αμοιβαία δικαιώματα αλλά και υποχρεώσεις. Λόγω της φύσης των πράξεων των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων, κρίνεται εύλογη η διεύρυνση της ευθύνης τους, πέρα από τις συμβατικές τους

⁶⁴ International Law Commission, *Draft Articles on the Responsibility of International Organizations*, May 30, 2011, A/66/10

⁶⁵ Το ερώτημα σχετίζεται με το αν μπορούν να συμπεριληφθούν διεθνείς οργανισμοί που μέχρι σήμερα δεν έχουν αντιμετωπίσει ζητήματα διεθνούς ευθύνης, σε αντίθεση για παράδειγμα με τον ΟΗΕ.

⁶⁶ Ragazzi, M., *Financial Institutions, International*, στο *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, Rudiger Wolfrum ed., Oxford University Press, 2008

υποχρεώσεις, έτσι ώστε να περιλαμβάνονται και ενέργειες ή και παραλήψεις που σχετίζονται με την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁶⁷.

Η δυσκολία του εγχειρήματος που ανέλαβε να φέρει εις πέρας η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου συνοψίζεται σε τέσσερα σημεία. Πρώτον, λόγω της πληθώρας διεθνών οργανισμών με ξεχωριστή αποστολή, γεγονός που δυσχεραίνει την ενοποίηση των αρχών. Δεύτερον, λόγω της έλλειψης πρακτικής από τους διεθνείς οργανισμούς. Τρίτον, λόγω της ασάφειας των κύριων κανόνων που εφαρμόζονται στους διεθνείς οργανισμούς⁶⁸. Τέταρτον, λόγω των ασυλιών και προνομίων που απολαμβάνουν οι διεθνείς οργανισμοί⁶⁹. Καθοριστική κρίνεται και η έλλειψη δικαιοδοτικών οργάνων που να έχουν άμεση αρμοδιότητα για ζητήματα που αφορούν σε ενέργειες ή παραλήψεις διεθνών οργανισμών⁷⁰. Μέχρι τώρα, μόνο τα Κράτη παρουσιάζονται ως Συμβαλλόμενα Μέρη σε συνθήκες που να προβλέπουν την σύσταση διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων⁷¹. Βέβαια, αρκετοί διεθνείς οργανισμοί έχουν προχωρήσει στη σύσταση ελεγκτικών μηχανισμών αλλά και εσωτερικών δικαιοδοτικών οργάνων, γεγονός που θα αποτελέσει, ωστόσο, αντικείμενο μελέτης του επόμενου κεφαλαίου.

Το άρθρο 3 που αποτελεί τη βασική αρχή που διέπει τον Σχέδιο Άρθρων αναφέρει ότι οποιαδήποτε διεθνής αδικοπραξία τελούμενη από έναν διεθνή οργανισμό, επισύρει την διεθνή ευθύνη του οργανισμού. Τα στοιχεία που καθορίζουν την διεθνή αδικοπραξία περιγράφονται στο άρθρο 4.

⁶⁷ Βλ. Schermers, H.G., Blokker, N.M., *International Institutional Law: Unity within Diversity*, 4th ed. Martinus Nijhoff, pp. 832-835.

⁶⁸ Alvarez, J., *International Organizations: Accountability or Responsibility?*, Luncheon Address, Canadian Council on International Law, 35th Annual Conference on Responsibility of Individuals, States and Organizations (Oct. 27, 2006).

⁶⁹ Suzuki, E., *Responsibility of IFIs under International Law*, Kluwer Law International, 2010, pp. 67-69.

⁷⁰ Amerasinghe, F., *The Law of the International Civil Service: As Applied by International Administrative Tribunals*, 2nd ed, Oxford University Press, 1994.

⁷¹ Εξαιρούνται οι διεθνείς οργανισμοί που αποτελούν Συμβαλλόμενα Μέρη σε πολυμερείς Συνθήκες, όπου τα δικαιοδοτικά όργανα που έχουν προβλεφθεί έχουν αρμοδιότητα για να εκδικάσουν υποθέσεις που αφορούν τους εν λόγω οργανισμούς.

1.1. Απόδοση της ευθύνης βάσει της συμπεριφοράς του οργανισμού

Οι κανόνες που διέπουν την απόδοση της ευθύνης καταγράφονται στα άρθρα 5 έως 8 του Σχεδίου Άρθρων. Η ευθύνη προκύπτει είτε λόγω κάποιας ενέργειας, είτε λόγω παράληψης από της πλευρά του οργανισμού⁷². Το άρθρο 5 του Σχεδίου αναφέρει ότι η συμπεριφορά ενός οργάνου ή ενός υπαλλήλου του διεθνούς οργανισμού, στο πλαίσιο άσκησης των καθηκόντων του, θεωρείται ως ενέργεια του οργανισμού υπό το διεθνές δίκαιο, ανεξάρτητα από την θέση που κατέχει το όργανο ή ο υπάλληλος στον οργανισμό. Οι αντιδράσεις από τους διεθνείς οργανισμούς ήταν εμφανείς, με την Παγκόσμια Τράπεζα να αναρωτιέται για την λειτουργικότητα του αποκλειστικού κριτηρίου απόδοσης συμπεριφοράς και για την σχέση που διέπει τα Κράτη Μέλη με τον οργανισμό⁷³. Ο μη ευκρινής διαχωρισμός μεταξύ της θέσης και των αρμοδιοτήτων των οργάνων και των υπαλλήλων του οργανισμού δύναται να δικαιολογηθεί λόγω της πληθώρας των διεθνών υποχρεώσεων για την απόδοση της ευθύνης, γεγονός που αναφέρει και η ίδια η Επιτροπή⁷⁴.

1.2. Παραβίαση διεθνούς υποχρέωσης

Το δεύτερο στοιχείο που κρίνεται απαραίτητο για τη στοιχειοθέτηση της διεθνούς ευθύνης ενός διεθνούς οργανισμού για την τέλεση διεθνούς αδικοπραξίας, είναι η παραβίαση μίας διεθνούς υποχρέωσης από τον οργανισμό. Το άρθρο 9 του Σχεδίου προβλέπει ότι συντελείται παραβίαση μίας διεθνούς υποχρέωσης από έναν διεθνή οργανισμό όταν μια πράξη του οργανισμού δεν συμμορφώνεται με τις απαιτήσεις της υποχρέωσης αυτής, ανεξάρτητα από την προέλευσή και τον χαρακτήρα της. Η παραβίαση μπορεί να συντελεστεί ακόμη και βάσει των κανόνων του οργανισμού, οι οποίοι

⁷² ILC Report, at 54.

⁷³ International Law Commission, *Responsibility of international organizations, Comments and observations received from international organizations*, Sixty-third session Geneva, 26 April-3 June and 4 July-12 August 2011, p. 22

⁷⁴ Report of the International Law Commission on the Work of Its Fifty-Third Session, note 54, at 40, par. 5.

σύμφωνα με το άρθρο 2 εδάφιο (γ) ορίζονται ως τα συστατικά όργανα, οι αποφάσεις, τα ψηφίσματα και οι λοιπές πράξεις του οργανισμού που υιοθετούνται και αποτελούν πρακτική του οργανισμού⁷⁵. Στις περιπτώσεις των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων, οι κανόνες καθορίζονται στις Καταστατικές τους Πράξεις⁷⁶.

Σύμφωνα με το Σχέδιο Άρθρων, η ευθύνη ενός διεθνούς οργανισμού δεν περιορίζεται στις περιπτώσεις όπου παρατηρείται παραβίαση των κανόνων του οργανισμού. Αντιθέτως, βάσει του Σχολιασμού της Επιτροπής, οι υποχρεώσεις του διεθνούς οργανισμού, δύνανται να διαμορφωθούν βάσει του εθιμικού δικαίου, των Συνθηκών ή των Γενικών Αρχών του διεθνούς δικαίου⁷⁷. Το ερώτημα που τίθεται είναι εάν τα όργανα των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων μπορούν να ελέγξουν την συμμόρφωση με τις εν λόγω υποχρεώσεις. Η πρακτική έχει δείξει μέχρι τώρα ότι τα όργανα των Ιδρυμάτων εξετάζουν την παραβίαση διεθνούς υποχρέωσης μόνο στην περίπτωση που οι πολιτικές των οργανισμών αντιβαίνουν στους κανόνες των ίδιων των οργανισμών.

1.3. Συντρέχουσα ευθύνη

Ίσως το πιο ενδιαφέρον ζήτημα που αφορά τα Διεθνή Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα, είναι εκείνο της διεθνούς ευθύνης ενός διεθνούς οργανισμού σε σχέση με τις ενέργειες ενός Κράτους ή ενός άλλου διεθνούς οργανισμού. Σύμφωνα με τα άρθρα 13 έως 16, ένας διεθνής οργανισμός ευθύνεται όταν, αφενός, βοηθάει ή συμμετέχει στην τέλεση μίας διεθνούς αδικοπραξίας από ένα Κράτος και αφετέρου, όταν κατευθύνει και ελέγχει ένα Κράτος ώστε εκείνο να τελέσει διεθνή αδικοπραξία. Επίσης, όταν ωθεί ένα Κράτος να τελέσει διεθνή αδικοπραξία αλλά και όταν λαμβάνει αποφάσεις που υποχρεώνουν ένα Κράτος Μέλος να διαπράξει διεθνή αδικοπραξία. Ο

⁷⁵ ILC Report, at 78, par. 4.

⁷⁶ ILC Report, at 50.

⁷⁷ Report of the International Law Commission on the Work of Its Fifty-Third Session, par. 3.

ειδικός εισηγητής στην παρέμβασή του, ανέφερε ότι ένας διεθνής οργανισμός δύναται να θεωρηθεί υπεύθυνος για συνέργεια σε Κράτος που τελεί διεθνή αδικοπραξία, μέσω οικονομικής υποστήριξης ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο, σε κάποιο έργο που θα μπορούσε να παραβιάζει ανθρώπινα δικαιώματα⁷⁸. Η Παγκόσμια Τράπεζα στον σχολιασμό του Σχεδίου που κατέθεσε, αναφέρει ρητά την ανησυχία της για τις διατάξεις του συγκεκριμένου άρθρου και ζητάει την εξαίρεση των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων καθώς δεν μπορούν να αναλάβουν το ρίσκο ότι η βοήθεια που θα παράσχουν θα μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την τέλεση διεθνούς αδικοπραξίας⁷⁹.

1.4. Το ζήτημα της ύπαρξης ζημίας

Ενώ η Επιτροπή, όπως και στην περίπτωση της διεθνούς ευθύνης των Κρατών, δεν απαιτεί την ύπαρξη της ζημίας για να ενεργοποιηθεί η διεθνής ευθύνη, καθώς δεν την θεωρεί απαραίτητο στοιχείο, στο πλαίσιο των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων, κρίνεται αναγκαία και ειδικά στην περίπτωση της Παγκόσμιας Τράπεζας, όπως θα δούμε και στο επόμενο Κεφάλαιο. Η ζημία αποτελεί ουσιαστικά προϋπόθεση για την ενεργοποίηση της ευθύνης στους μηχανισμούς των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων. Πιο συγκεκριμένα, η ζημία είναι το γεγονός εκείνο που ενεργοποιεί την επανόρθωση, την εξάλειψη για την ακρίβεια της αδικοπραξίας, που έχει ως σκοπό να επαναφέρει την κατάσταση που θα έπρεπε να βρίσκεται αν δεν είχε τελεσθεί η αδικοπραξία.

⁷⁸ ILC Report, at 82, par.1.

⁷⁹ International Law Commission, *Responsibility of international organizations, Comments and observations received from international organizations*, Sixty-third session Geneva, 26 April-3 June and 4 July-12 August 2011, p. 27

1.5. Υπαγωγή των ενεργειών των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων στη *lex specialis*

Το άρθρο 63 του Σχεδίου προβλέπει τη μη εφαρμογή των διατάξεων του Σχεδίου Άρθρων σε περίπτωση που οι προϋποθέσεις για τη στοιχειοθέτηση διεθνούς αδικοπραξίας ή για το περιεχόμενο ή για την εφαρμογή διατάξεων περί διεθνούς ευθύνης διεθνούς οργανισμού, διέπονται από κανόνες του διεθνούς δικαίου, συμπεριλαμβανομένων κανόνων του οργανισμού που εφαρμόζονται μεταξύ του διεθνούς οργανισμού και των μελών του. Πρόκειται για το άρθρο για το οποίο έγιναν οι περισσότεροι από τους σχολιασμούς των διεθνών οργανισμών, μεταξύ των οποίων του ΔΝΤ και της Παγκόσμιας Τράπεζας.

Από τη μία πλευρά, το ΔΝΤ υπογράμμισε την υποστήριξή του στην ιδέα της εφαρμογής της *lex specialis* αλλά τόνισε την ανάγκη να ξαναδιατυπωθεί το άρθρο 63 με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε η ευθύνη ενός διεθνούς οργανισμού για πράξεις εις βάρος των μελών του, να καθορίζονται από τα όργανά του, του κανόνες του και τις αποφάσεις που έχουν παρθεί στο εσωτερικό του, σε συνδυασμό με τους υποχρεωτικούς κανόνες του διεθνούς δικαίου και με τις υπόλοιπες υποχρεώσεις που έχει επωμιστεί ο οργανισμός με τη βούλησή του⁸⁰.

Από την άλλη πλευρά, η Παγκόσμια Τράπεζα τόνισε την οικουμενικότητα που διέπει τα δύο Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα λόγω του μεγάλου αριθμού των Κρατών Μελών τους, η οποία σε συνδυασμό με την εξειδίκευση των διατάξεων των συμφωνιών που συνάπτουν, αποτελούν μονόδρομο για την εφαρμογή της *lex specialis*. Αναγνωρίζει τη σημαντικότητα του άρθρου 63 αλλά και εκείνη με τη σειρά της, προτείνει στην Επιτροπή να τροποποιήσει τη διατύπωσή του, έτσι ώστε να μη δημιουργείται σύγχυση σχετικά με τον χαρακτήρα των γενικών κανόνων που αφορούν την διεθνή

⁸⁰ International Law Commission, *Responsibility of international organizations, Comments and observations received from international organizations, Sixty-third session Geneva, 26 April-3 June and 4 July-12 August 2011*, p. 39.

ευθύνη των διεθνών οργανισμών. Θέτει παράλληλα ένα αξιοσημείωτο ερώτημα, σύμφωνα με το οποίο η *lex specialis* θα έπρεπε να υπερέχει όλων των διεθνών υποχρεώσεων πλην του *jus cogens*⁸¹.

2. Μελέτη των περιπτώσεων όπου οι πολιτικές και ενέργειες των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων δύνανται να αποτελέσουν διεθνείς αδικοπραξίες

Αναμφίβολα, η πρακτική των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων είναι εκείνη που μας επιτρέπει να ασκήσουμε κριτική σχετικά με την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς αποτελεί το ενδεικτικό ή το αποδεικτικό, ίσως, στοιχείο που απαιτείται για να καταστεί εφικτή η επίκληση της διεθνούς ευθύνης των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων. Η αναφορά σε περιπτώσεις που, τόσο το ΔΝΤ όσο και η Παγκόσμια Τράπεζα, έχουν επέμβει σε διάφορα κράτη ανά την υφήλιο, είναι ενδεικτική.

2.1. Παρεμβάσεις του ΔΝΤ

Το ΔΝΤ έχει συμμετάσχει σε πολλά προγράμματα διάσωσης χωρών με οικονομικά προβλήματα που συνοδεύθηκαν, εκτός της εξαθλίωσης των λαϊκών στρωμάτων, από βαθιά πολιτική κρίση και πολλές φορές την κατάρρευση κυβερνήσεων. Το Ταμείο έχει δεχθεί πολλές κριτικές στο παρελθόν για τις πολιτικές λιτότητας που επέβαλε σε διάφορες χώρες, που ζήτησαν τη βοήθειά του, για την σταθεροποίηση της οικονομίας τους και τη δυνατότητα δανεισμού με βιώσιμα επιτόκια από τις διεθνείς αγορές. Οι κριτικές αυτές δεν προήλθαν μόνο από την πλευρά των χωρών στις οποίες το Ταμείο παρενέβη, αλλά και από τους εσωτερικούς κύκλους του Ταμείου.

⁸¹ International Law Commission, *Responsibility of international organizations, Comments and observations received from international organizations, Sixty-third session Geneva, 26 April-3 June and 4 July-12 August 2011*, p. 41.

2.1.1. Ασιατική κρίση (1997-2000)

Η ασιατική κρίση της περιόδου 1997-2000, ξεκίνησε από την Ταϊλάνδη και εξαπλώθηκε με αλματώδεις ρυθμούς και στις γειτονικές χώρες: Ινδονησία, Μαλαισία, Φιλιππίνες και Νότια Κορέα. Το νόμισμα της Ταϊλάνδης, άρχισε να δέχεται επίθεση κερδοσκοπών που «πόνταραν» στην υποτίμησή του. Η κυβέρνηση της χώρας, προσπάθησε να υπερασπισθεί την ισοτιμία του νομίσματος που τελικά υποτιμήθηκε, με αποτέλεσμα η χώρα να βρεθεί σε δύσκολη οικονομική θέση και να αναγκασθεί να προσφύγει στη συνδρομή του ΔΝΤ λαμβάνοντας δάνειο 20,9 δισεκατομμυρίων δολαρίων. Το Ταμείο, ως αντάλλαγμα, επέβαλε ένα σκληρό πακέτο διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και ζήτησε την απελευθέρωση των χρηματοπιστωτικών αγορών. Το Ταμείο την ίδια περίοδο, δανείζει 55 δισεκατομμύρια δολάρια στην Κορέα και 23 δισεκατομμύρια στην Ινδονησία. Είναι η μεγαλύτερη διάσωση που προσέφερε το Ταμείο μέχρι εκείνη την χρονική περίοδο, επιβάλλοντας μέτρα λιτότητας όπως η αύξηση των επιτοκίων, η ρευστοποίηση αφερέγγυων επιχειρήσεων και άλλα. Η υποτίμηση των νομισμάτων προκάλεσε κύμα χρεοκοπιών, απώλεια θέσεων εργασίας, αύξηση των τιμών, κοινωνικές αναταραχές και βίαιες εκδηλώσεις και προξένησε μέγιστο κίνδυνο μεταφοράς της κρίσης σε παγκόσμιο επίπεδο.

2.1.2. Βολιβία (1998-2003)

Το 1998 το ΔΝΤ χορήγησε 138 εκατομμύρια δολάρια στη Βολιβία ζητώντας να ληφθούν μέτρα, όπως η ιδιωτικοποίηση του δικτύου ύδρευσης και των υδάτινων πόρων μιας επαρχίας. Το 2003, η χώρα, ζήτησε πρόσθετο δάνειο 118 εκατομμυρίων δολαρίων. Το ΔΝΤ απαίτησε ξανά ιδιωτικοποιήσεις, περικοπές 6,5% στον προϋπολογισμό, αύξηση της φορολογίας και μειώσεις μισθών και συντάξεων. Η ιδιωτικοποίηση της κρατικής εταιρείας ύδρευσης είχε ως αποτέλεσμα να ακολουθήσουν ανατιμήσεις των παρεχόμενων, σχετικών με το νερό, υπηρεσιών κατά 200% και 300%. Σε μία πόλη όπου το 70% των κατοίκων ζει κάτω από το όριο της φτώχειας, οι πολίτες κλήθηκαν να πληρώσουν υπέρογκα ποσά για να

καλύψουν τις απόλυτα στοιχειώδεις ανάγκες τους για νερό. Εξαιτίας της εσωτερικής κρίσης, η Βολιβία πούλησε το σύνολο σχεδόν των κρατικών της επιχειρήσεων, μεταξύ των οποίων την εταιρεία ηλεκτρισμού, τον οργανισμό σιδηροδρόμων και την κρατική αεροπορική εταιρεία της. Προχώρησε σε ιδιωτικοποίηση, ακόμη και των ορυχείων της και των πηγών φυσικού αερίου.

2.1.3. Αργεντινή (1999-2001)

Η συναλλαγματική κρίση του 1997, που έπληξε πολλές χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας, προκάλεσε ισχυρό πλήγμα στη φήμη του ΔΝΤ, καθώς είχε ζητήσει την απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων που οδήγησε στα παιχνίδια των κερδοσκόπων και σε μεγάλες υποτιμήσεις των νομισμάτων της περιοχής. Τον Δεκέμβριο του 2001 στην Αργεντινή, η κυβέρνηση της χώρας ανακοίνωσε τη μείωση των μισθών των δημοσίων υπαλλήλων κατά 20% και ταυτόχρονη απαγόρευση ανάληψης από τους τραπεζικούς λογαριασμούς ποσών που ξεπερνούσαν το 50% του ποσού στους λογαριασμούς. Αυτό προκάλεσε βίαιες εκδηλώσεις, καθώς τα μέτρα ανακοινώθηκαν μετά από μία τριετή οικονομική ύφεση που είχε ήδη μειώσει υπερβολικά το βιοτικό επίπεδο των πολιτών. Η κυβέρνηση της χώρας παραιτήθηκε, ενώ η νέα κυβέρνηση, ανακοίνωσε τη στάση πληρωμών για το εξωτερικό χρέος και την υποτίμηση του αργεντινικού πέσο σε σχέση με το δολάριο.

Το ΔΝΤ προέβη σε συμφωνία με την Αργεντινή το 1991, για την αντιμετώπιση των μακροοικονομικών προβλημάτων και των ανισορροπιών της, κυρίως του υπερπληθωρισμού, καθώς οι τιμές αυξάνονταν κάθε μήνα με διψήφιο ποσοστό. Τότε οι εμπειρογνώμονες του ΔΝΤ, πρότειναν την σύνδεση του αργεντινικού πέσο με το αμερικανικό δολάριο. Αυτό οδήγησε σε θεαματική μείωση του πληθωρισμού, με ταυτόχρονη ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης μέχρι το 1998, λόγω της εισροής κεφαλαίων από το εξωτερικό και τις ευνοϊκές οικονομικές συγκυρίες. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός

ανάπτυξης ανήλθε την περίοδο εκείνη στο 6%, από τους υψηλότερους στον κόσμο. Όμως με αυτές τις συνθήκες, η χώρα ήταν υποχρεωμένη να ακολουθεί την ίδια νομισματική πολιτική με τις ΗΠΑ, αν και οι διαφορές των δύο οικονομιών ήταν τεράστιες. Με την εμφάνιση των πρώτων προβλημάτων στη διεθνή οικονομία, η Αργεντινή άρχισε να παρουσιάζει προβλήματα ανταγωνιστικότητας που την ωθούσαν προς την ύφεση. Το πρόβλημα μεγεθύνθηκε, όταν το 1998 το δολάριο άρχισε να ανατιμάται με γρήγορους ρυθμούς και ταυτόχρονα υποτιμήθηκε το νόμισμα της Βραζιλίας που ήταν ο βασικός εμπορικός εταίρος της Αργεντινής. Η ανατίμηση αυτή του δολαρίου, τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, οδήγησε τη χώρα στα πρόθυρα της χρεοκοπίας. Για την ανάκτηση της χαμένης ανταγωνιστικότητας, η χώρα θα έπρεπε να αφήσει το νόμισμά της να υποτιμηθεί έναντι του δολαρίου. Ωστόσο η κυβέρνηση της χώρας, σε συμφωνία με το ΔΝΤ, επέμεινε στο αδιέξοδο συναλλαγματικό μοντέλο, καθώς φοβήθηκαν ότι διαφορετική πολιτική θα οδηγούσε σε μεγάλες εκροές κεφαλαίων από τη χώρα. Τα προβλήματα που εμφανίστηκαν στην Αργεντινή ήταν τεράστια, καθώς το αποτέλεσμα των πολιτικών αυτών ήταν η ανεργία να φτάσει το 20% και 15 εκατομμύρια πολιτών να οδηγηθούν στη φτώχεια.

Τον Ιούλιο του 2004, το ΔΝΤ δημοσίευσε μια έκθεση για την αξιολόγηση της παρουσίας του στην Αργεντινή την περίοδο 1991-2001 και αποδέχθηκε την πραγματοποίηση λανθασμένων χειρισμών, αλλά επέρριψε την ευθύνη στην κυβέρνηση της Αργεντινής γιατί προέβη σε κήρυξη χρεοκοπίας χωρίς την έγκριση του ΔΝΤ και δεν συμμορφώθηκε πλήρως με του όρους του. Τα κύρια λάθη του ΔΝΤ σύμφωνα με την έκθεση ήταν η μη έγκαιρη αποδέσμευση της συναλλαγματικής ισοτιμίας του αργεντίνικου πέσο από το αμερικανικό δολάριο, η έλλειψη σημαντικών διαρθρωτικών αλλαγών στην οικονομία, η χαλαρή παρακολούθηση της δημοσιονομικής πολιτικής και η εσφαλμένη εκτίμηση του χρέους.

2.1.4. Βραζιλία (1999)

Η δικτατορία στη Βραζιλία, από το 1964 μέχρι το 1985, ήταν από τους πλέον ωφελημένους του ΔΝΤ. Συνολικά οι δικτάτορες, υπερχρέωσαν τη χώρα στο χρονικό αυτό διάστημα με 100 δισεκατομμύρια δολάρια. Το ΔΝΤ παρενέβη το 1999 στη χώρα, για να εμποδίσει την επέκταση της ασιατικής κρίσης και συμφώνησε στη χορήγηση δανείου αξίας 41,5 δισεκατομμυρίων δολαρίων και άλλου 30 δισεκατομμυρίων το 2002. Φυσικά ως «αντάλλαγμα», απαίτησε περικοπή 28 δισεκατομμυρίων δολαρίων στον προϋπολογισμό της χώρας, πρακτικά ερμηνευμένο σε απολύσεις δημοσίων υπαλλήλων, κατάργηση κοινωνικών προγραμμάτων και ιδιωτικοποιήσεις. Η επιμονή στην τήρηση αυστηρής νομισματικής πολιτικής, οδήγησε σε απότομη αύξηση των επιτοκίων δανεισμού σε μία ημέρα 32%, που είχε ως αποτέλεσμα πολλές επιχειρήσεις με χρέη να οδηγηθούν στη χρεοκοπία.

2.1.5. Τουρκία (2001)

Το 2001 η Τουρκία δοκιμάστηκε από μια οικονομική κρίση, για την οποία σε μεγάλο βαθμό υπαίτιος ήταν ο τραπεζικός κλάδος της χώρας. Η βασική αιτία της κρίσης, ήταν οι υψηλές απαιτήσεις δανεισμού του δημόσιου τομέα και η βιωσιμότητα ολόκληρου του οικονομικού μηχανισμού που εξαρτιόταν από τη ζήτηση για κρατικά ομόλογα. Η αύξηση του δημόσιου χρέους, σε συνδυασμό με την έλλειψη περιορισμών στον τρόπο δανεισμού των τραπεζών, οδήγησε πολλές από τις τουρκικές τράπεζες σε χρεοκοπία. Αποτέλεσμα της κρίσης, ήταν το κράτος να εθνικοποιήσει 20 ιδιωτικές τράπεζες αλλά και να χρειασθεί να αναδιαρθρώσει την οικονομική δομή των δύο μεγαλύτερων κρατικών τραπεζών. Όταν η Τουρκία ζήτησε τη βοήθειά του, το ΔΝΤ καταρχήν επέβαλε αυστηρούς κανόνες στο όριο δανεισμού των τραπεζών και στους δείκτες ρευστότητας και κεφαλαιακής επάρκειας (που έφθασε στο 20% των συνολικών περιουσιακών στοιχείων μιας τράπεζας το 2009), με αποτέλεσμα να μείνουν λιγότερες αλλά πολύ ισχυρότερες τράπεζες στο τουρκικό χρηματοπιστωτικό στερέωμα. Επίσης επέβαλε την μείωση του

χρέους των τραπεζών σε ξένα νομίσματα, ώστε να μειωθούν οι αρνητικές επιδράσεις από μια νέα νομισματική κρίση, όπως αυτή που χτύπησε τη χώρα το 2000-2001. Το 2001, η Τουρκία ήταν στα πρόθυρα οικονομικής και κοινωνικής κατάρρευσης. Παρότι η χώρα είχε περάσει από πολλές κρίσεις, εκείνη του 2001 ήταν κατά γενική ομολογία η σοβαρότερη. Κατά την διάρκεια του 2001, το ΑΕΠ της Τουρκίας μειώθηκε κατά 5,7%, ο πληθωρισμός στις τιμές των καταναλωτικών αγαθών έφθασε το 55% και η τουρκική λίρα υποτιμήθηκε κατά 51% έναντι των κύριων ξένων νομισμάτων. Οι χρεοκοπίες επιχειρήσεων, ανακοινώνονταν η μία μετά την άλλη και χιλιάδες εργαζόμενοι απώλεσαν την εργασία τους.

2.2. Παρεμβάσεις της Παγκόσμιας Τράπεζας

2.2.1. Αιθιοπία (2009-)

Η Αιθιοπία αποτελεί μία από τις χώρες όπου βασικά δικαιώματα που σχετίζονται με την συμμετοχή στην πολιτική ζωή, όπως το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης, το δικαίωμα του συναθροίζεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι, καταπατώνται σε πολύ μεγάλο βαθμό⁸². Τα νομοσχέδια που υιοθετήθηκαν το 2009 από το κυβερνών κόμμα του Επαναστατικού Δημοκρατικού Μετώπου του Λαού της Αιθιοπίας (Ethiopian People's Revolutionary Democratic Front -EPRDF), σε συνδυασμό με τα αντιτρομοκρατικά μέτρα που ελήφθησαν, αποτέλεσαν αντικείμενο κριτικής όταν χρησιμοποιήθηκαν για τη σύλληψη μεγάλου αριθμού πολιτικών ακτιβιστών, δημοσιογράφων και λοιπών αντιφρονούντων. Τα τελευταία χρόνια μάλιστα, η κυβέρνηση προχώρησε στην αυξημένη παρακολούθηση

⁸² Βλ. Human Rights Watch, *"One Hundred Ways of Putting Pressure": Violations of Freedom of Expression and Association in Ethiopia*, March 2010, προβάσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.hrw.org/node/89128>; *"Ethiopia: Terrorism Verdict Quashes Free Speech"*, Human Rights Watch news release, January 19, 2012, προβάσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.hrw.org/news/2012/01/19/ethiopia-terrorism-verdict-quashes-free-speech>; και Human Rights Watch, *"Analysis of Ethiopia's draft terrorism law"*, June 30, 2009, προβάσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.hrw.org/news/2009/06/30/analysis-ethiopia-s-draft-anti-terrorism-law>.

των τηλεπικοινωνιών και στην λογοκρισία του διαδικτύου και των ραδιοφωνικών εκπομπών⁸³.

Στο πλαίσιο εφαρμογής αναπτυξιακών προγραμμάτων, μεταξύ των οποίων και προγράμματα τα οποία χρηματοδοτούνταν από δωρεές, η κυβέρνηση της Αιθιοπίας προέβη σε διακρίσεις εναντίον αρκετών ατόμων, βασιζόμενες στις διαφορετικές πολιτικές απόψεις που εξέφραζαν. Μεταξύ των διακρίσεων, παρατηρήθηκε η απαγόρευση στην πρόσβαση σε υπηρεσίες, η μη καταβολή βραχυπρόθεσμων δανείων, η μη παραχώρηση αγροτικών προϊόντων αναγκαίων για την γεωργία και τέλος, ο αποκλεισμός από ευκαιρίες εργασίας. Σε όλες τις περιπτώσεις, τα θύματα των διακρίσεων θεωρούνταν αντιφρονούντες ή υποστηρικτές των αντιπάλων κομμάτων⁸⁴.

Το 2006 η Παγκόσμια Τράπεζα και τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας των διεθνών δωρητών που συμμετέχουν ενεργά στην Αιθιοπία, αποφάσισαν από κοινού να μειώσουν αφενός την οικονομική βοήθεια σε περίπτωση που δεν βελτιωθεί η διακυβέρνηση στην Αιθιοπία και να ενισχύσουν, αφετέρου, μέσω άμεσης χρηματοδότησης, τους μηχανισμούς που θα μειώσουν τα επίπεδα φτώχειας και θα οδηγήσουν στην αμεσότερη και αποτελεσματικότερη απόδοση ευθυνών.

Το πρόγραμμα Προώθησης Βασικών υπηρεσιών (Promoting Basic Services - PBS) της Διεθνούς Τράπεζας (πρώην Πρόγραμμα Προστασίας Βασικών Υπηρεσιών) θεσπίστηκε το 2006 και πλέον βρίσκεται στην τρίτη του φάση. Το εν λόγω πρόγραμμα σχεδιάστηκε και επελέγη η χρήση της λέξης «προστασία» στην ονομασία του, κατόπιν της αναστολής της άμεσης ενίσχυσης του προϋπολογισμού στον απόηχο της βίαιης καταστολή των υποστηρικτών της αντιπολίτευσης το 2005. «Σκοπεύει να συνεισφέρει (α) στην πανεθνική εξάπλωση της πρόσβασης σε βασικές υπηρεσίες όπως επί

⁸³ Human Rights Watch, World Report 2013, (New York: Human Rights Watch, 2013), Ethiopia chapter, προσβάσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.hrw.org/world-report/2013/country-chapters/112446>.

⁸⁴ Βλ. Human Rights Watch, Development without Freedom: How Aid Underwrites Repression in Ethiopia

παραδείγματι η εκπαίδευση η υγεία η παροχή ύδατος η περίθαλψη, οι επαρχιακές οδοί και η επέκταση των καλλιεργησίμων εκτάσεων και (β) στην βελτίωση της ποιότητας των εν λόγω υπηρεσιών»⁸⁵. Όπως ανέφερε η Τράπεζα στη Μεταβατική Στρατηγική Βοήθεια σε Χώρες (Interim CAS) του έτους 2006, «στο πλαίσιο ενός συνεχώς διχαζόμενου περιβάλλοντος η ανάγκη ύπαρξης ενός νέου οργάνου, με αρμοδιότητα τη διαφύλαξη της προστασίας από την πολιτική επέμβαση, μέσω ενός ενισχυμένου συστήματος ελέγχου και ισορροπιών (check and balances) της ροής πόρων προς τις τοπικές αρχές, καθίσταται επιτακτική»⁸⁶.

Παρά ταύτα, όπως άλλωστε αναγνώρισε μία μελέτη της Ομάδας Αρωγής για την Ανάπτυξη (DAG) το 2010, η διασφάλιση του προγράμματος Προώθησης Βασικών υπηρεσιών (PBS) δε θα συνεισφέρει στην πρόσβαση στην εργασία ή στην πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες στα οποία η πρόσβαση εξαρτάται από πολιτικές πεποιθήσεις ή από κονδύλια του προγράμματος Προώθησης Βασικών υπηρεσιών (PBS), τα οποία γίνονται προϊόν κακομεταχείρισης για πολιτικό προσηλυτισμό⁸⁷. Το Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Human Rights Watch) έχει τεκμηριωμένες περιπτώσεις, εξαιρουμένων των αντιληπτών πολιτικών αντιπάλων, κυβερνητικής ενίσχυσης και ωφέλειας εκ του προγράμματος Προώθησης Βασικών υπηρεσιών (PBS)⁸⁸. Η διοχέτευση χρημάτων, μέσω της

⁸⁵ World Bank, "Q&A: Ethiopia's Promoting Basic Services (PBS) III Program," στην ιστοσελίδα: <http://siteresources.worldbank.org/INTAFRICA/Resources/257994-1337109990438/et-q-a-ethiopia-s-promoting-basicservices-pbs-iii-program.pdf> (τελευταία επίσκεψη στις 10/08/2013).

⁸⁶ World Bank, "Interim Country Assistance Strategy for the Federal Democratic Republic of Ethiopia," May 1, 2006, προσβάσιμο στην ιστοσελίδα: <http://documents.worldbank.org/curated/en/2006/05/6792467/ethiopia-interim-country-assistance-strategy> (τελευταία επίσκεψη στις 11/08/2013), p. 3

⁸⁷ Development Assistance Group (DAG), "Aid Management and Utilisation in Ethiopia: a Study in Response to Allegations of Distortion in Donor-Supported Development Programmes," July 2010, προσβάσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.dagethiopia.org/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid=123&Itemid=120 (τελευταία επίσκεψη 11/08/2013), p. 18.

⁸⁸ Human Rights Watch, Development without Freedom: How Aid Underwrites Repression in Ethiopia

ομοσπονδιακής κυβέρνησης σε τοπικές και επαρχιακές αρχές στην Αιθιοπία απέτυχε να εκμηδενίσει τον κίνδυνο.

Η μελέτη της Ομάδας Αρωγής για την Ανάπτυξη (DAG) του έτους 2010 επεσήμανε, επίσης, την ανάγκη έρευνας, περιλαμβανομένων απτών αποδεικτικών στοιχείων, προκειμένου να γίνει μία ορθή εξέταση των ισχυρισμών πως κάποια χρηματοδοτούμενα από χορηγούς προγράμματα χρησιμοποιούνται για πολιτικό κέρδος⁸⁹.

Αναγνωρίζοντας οι δωρητές την δυνατότητα των νομοσχεδίων να χρησιμοποιηθούν προκειμένου να περιορίσουν τη μη κυβερνητική δραστηριότητα υποστήριξαν αρχικά την ανάγκη τροποποιήσεων στο νομοσχέδιο. Μολαταύτα η Αιθιοπία ψήφισε το νόμο το 2009, περιλαμβάνοντας και μία εξαιρετικά σημαντική διάταξη αναφορικά με την απαγόρευση της μη κυβερνητικής δραστηριότητας σε σχέση με τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη χρηστή διακυβέρνηση, την επίλυση συγκρούσεων, την υποστήριξη των γυναικών και τα δικαιώματα των παιδιών και των αναπήρων στην περίπτωση που ένας οργανισμός λάβει πλέον του 10% από μη εγχώριες πηγές⁹⁰. Πολλές κυβερνήσεις, συμπεριλαμβανομένων και ορισμένων δωρητών του προγράμματος Προώθησης Βασικών υπηρεσιών (PBS) ζήτησαν την κατάργηση ή την τροποποίηση του νόμου και ορισμένοι δωρητές απείλησαν πως θα αποσύρουν το μερίδιο της στήριξής τους από τη δεύτερη φάση του προγράμματος Προώθησης Βασικών υπηρεσιών (PBS)⁹¹. Η κυβέρνηση της

⁸⁹ Development Assistance Group (DAG), "Aid Management and Utilisation in Ethiopia: a Study in Response to Allegations of Distortion in Donor-Supported Development Programmes," p. iii.

⁹⁰ Human Rights Watch, "One Hundred Ways of Putting Pressure": Violations of Freedom of Expression and Association in Ethiopia; Kenneth Roth, "NGOs Have a Right to Receive Foreign Funding," International Service for Human Rights, April 26, 2013, προσβάσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.hrw.org/news/2013/04/26/ngos-have-right-receive-foreign-funding>; Βλ. Επίσης, Laetitia Bader, "Civil Society Crackdown in Ethiopia," New Internationalist, January 4, 2013, προσβάσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.hrw.org/news/2013/01/04/civil-societycrackdown-ethiopia>.

⁹¹ Για παράδειγμα η Ολλανδία και η Σουηδία. Για περαιτέρω πληροφορίες, βλ. Human Rights Watch, *Development without Freedom: How Aid Underwrites Repression in Ethiopia*, p. 75.

Αιθιοπίας απάντησε παρέχοντας έγγραφες εγγυήσεις προς τη Διεθνή Τράπεζα πως ο νόμος δεν επρόκειτο να επηρεάσει τις δραστηριότητες κοινωνικής ευθύνης⁹². Η υπόσχεση αυτή της Αιθιοπίας παραβιάστηκε και η Διεθνή Τράπεζα εμφανίζεται να μην έχει προσαρμόσει το πρόγραμμά της σχετικώς και αντίστοιχα με τη διαμορφωθείσα κατάσταση. Άλλοι δωρητές παρομοίως εμφανίσθηκαν διστακτικοί να κινηθούν αντίστοιχως⁹³.

Ο νόμος του 209 αποτέλεσε ένα τεράστιο πλήγμα για την ανεξάρτητη κοινωνία στην Αιθιοπία. Είναι ένας από τους πλέον δρακόντειους νόμους αναφορικά με τη ρύθμιση της μη κυβερνητικής δραστηριότητας σε ολόκληρο τον κόσμο.

Από την θέση σε ισχύ του νόμου οι πιο ισχυρές ομάδες ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Αιθιοπία εξαναγκάσθηκαν να μειώσουν δραματικά τις δραστηριότητές τους ή να αφαιρέσουν τις σχετικές με τα ανθρώπινα δικαιώματα δραστηριότητές τους από τις εντολές τους, και άγνωστος αριθμός οργανισμών έπαυσαν εντελώς τη δραστηριότητά τους. Πολλές κυβερνήσεις, συμπεριλαμβανομένων κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ειδικών επί ζητημάτων ανθρωπίνων δικαιωμάτων ζήτησαν την κατάργηση ή την ουσιώδη τροποποίηση του νόμου επικαλούμενες την παραβίαση των θεμελιωδών εγγυήσεων της ελευθερίας του συνεταιρίζεσθαι.

Η επίβλεψη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων θα απαιτούσε να αναγνωρίσει δημοσίως η Τράπεζα τους κινδύνους. Ένα σημείο κλειδί της επίβλεψης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων θα περιελάμβανε την ανάληψη της υποχρέωσης εκτίμησης των συνεπειών επί των ανθρωπίνων δικαιωμάτων για κάθε πρόγραμμα της Παγκόσμιας Τράπεζας. Μία τέτοια εκτίμηση θα

⁹² Επιστολή από το Υπουργείο Οικονομικών και Οικονομικής Ανάπτυξης στον Kenichi Ohashi, World Bank, Ref: 2 PA-2/WB-8/09, date unknown, 2009, on file with Human Rights Watch. Βλ. επίσης, World Bank, "Management response to request for inspection panel review of the Ethiopia: Protection of Basic Services Program Phase II Additional Financing (P121727) and Promoting Basic Services Phase III Project (P128891)," November 19, 2012, p. 11.

⁹³ Human Rights Watch, *Development without Freedom: How Aid Underwrites Repression in Ethiopia*.

μπορούσε να ορίσει, μεταξύ άλλων, το ρίσκο ως: α) τη διάκριση στην κατανομή της συνδρομής επί τη βάση των πολιτικών πεποιθήσεων, της εθνικότητας ή επί κάποιου άλλου επιχειρήματος, β) τα αντίποινα έναντι όσων ασκούν κριτική των ανεξαρτήτων παρατηρητών ή των ατόμων που χρησιμοποιούν τους αρμόδιους μηχανισμούς της Τράπεζας ή προγράμματα της Τράπεζας και γ) τις διαβουλεύσεις που έχουν αναληφθεί εντός απειλητικού περιβάλλοντος ή που δεν έχουν καν λάβει χώρα.

Προκειμένου να είναι αποτελεσματική, αυτή η εκτίμηση θα έπρεπε να συνιστά ένα ζωντανό αρχείο, επιτρέποντας στην Τράπεζα να ορίσει και να αξιολογήσει καταλλήλως τις ανησυχίες της για νέα ή αναδυόμενα δικαιώματα.

Η επαρκής παρακολούθηση θα μπορούσε, για παράδειγμα, να επιτρέψει στην Τράπεζα να εκτιμήσει το βαθμό κατά τον οποίον η κυβέρνηση της Αιθιοπίας εκπλήρωνε την υποχρέωσή της πως ο επίμαχος νόμος δε θα επηρέαζε τις δραστηριότητες κοινωνικής ευθύνης και να περιλάβει την εκτίμηση αυτή σε μελλοντικό προγραμματισμό. Αυτό θα επέτρεπε στην Τράπεζα να εκτιμήσει παραγωγικά και να διαμορφώσει κατάλληλα ένα νέο κείμενο κοινωνικής ευθύνης, όπως επί παραδείγματι υπό το πρόγραμμα Προώθησης Βασικών υπηρεσιών (PBS). Συνεπώς η Τράπεζα θα ήταν σε θέση επίσης να θέσει τα όρια των προγραμμάτων κοινωνικής ευθύνης και να ενισχύσει τη δική της επιτήρηση σε προγράμματα αποζημίωσης, συμπεριλαμβανομένων συχνών επιτόπιων επισκέψεων. Μία τέτοια διαδικασία θα έδινε στην Τράπεζα τη δυνατότητα να αξιολογήσει και να αναλογισθεί αυτούς τους κινδύνους, προτού αυτοί γίνουν πρωτοσέλιδα στις εφημερίδες και στην περίπτωση που γεννηθούν ανησυχίες να εξοπλισθεί καλύτερα η Τράπεζα για να ανταποκριθεί στους ισχυρισμούς που θα παρουσιασθούν.

2.2.2. Αιθιοπία (2010-)

Από το 2010 η κυβέρνηση της Αιθιοπίας έχει ξεκινήσει την επανατοποθέτηση 1,5 εκατομμυρίου ανθρώπων σε πέντε διαφορετικές επαρχίες σύμφωνα με το τριετές κυβερνητικό πρόγραμμα «μεταστέγασης των ανθρώπων σε χωριά». Το πρόγραμμα επηρεάζει πολλούς αυτόχθονες πληθυσμούς και διάφορες άλλες περιθωριοποιημένες ομάδες, οι οποίοι έχουν μετεγκατασταθεί από τις περιοχές προέλευσής τους σε νέα χωριά, στα οποία σύμφωνα με την κυβέρνηση θα υπήρχε βελτιωμένη δυνατότητα πρόσβασης σε υποδομές και βασικές υπηρεσίες⁹⁴. Στην επαρχία Γκαμπέλλα (Gambella), το Παρατηρητήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων διαπίστωσε ότι η διαβούλευση και η αποζημίωση ήταν ανεπαρκέστατη και ότι η διαδικασία μετεγκατάστασης έχει αμαυρωθεί από εκφοβισμό και βία. Το Παρατηρητήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αναζήτησε τις περιπτώσεις παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων που διεπράχθησαν κατά τον πρώτο χρόνο εφαρμογής του προγράμματος μεταστέγασης των ανθρώπων σε χωριά στην έκθεση του Παρατηρητηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων με τίτλο *«Περιμένοντας εδώ για το Θάνατο»: Αναγκαστική Εκτέλεση και «μεταστέγαση των ανθρώπων σε χωριά» στην επαρχία Γκαμπέλλα της Αιθιοπίας*⁹⁵. Κρατικές δυνάμεις ασφαλείας απείλησαν, αυθαίρετα συνέλαβαν και προσέβαλαν άτομα εφαρμόζοντας το πρόγραμμα «μεταστέγασης των ανθρώπων σε χωριά». Το Παρατηρητήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων τεκμηρίωσε τουλάχιστον επτά αξιόπιστες περιπτώσεις θανάτου ανθρώπων, οι οποίοι ήταν αποτέλεσμα βίας που ασκήθηκε από στρατιωτικές δυνάμεις, ενώ παράλληλα υπέπεσαν στην προσοχή του πολλοί ακόμη θάνατοι, οι οποίοι δεν κατέστη δυνατόν να επιβεβαιωθούν⁹⁶. Επιπλέον υποδομές την υλοποίηση των οποίων είχε υποσχεθεί η κυβέρνηση, όπως σχολεία υγειονομικά κέντρα και ενίσχυση της

⁹⁴ Human Rights Watch, "Waiting Here for Death": Forced Displacement and "Villagization" in Ethiopia's Gambella Region.

⁹⁵ Ομοίως.

⁹⁶ Ομοίως. P.36

αγροτικής παραγωγής δεν παρασχέθηκαν στα νέα χωριά, τουλάχιστον στο πλαίσιο της πρώτης φάσης μεταστέγασης των ανθρώπων σε χωριά⁹⁷.

Το πρόγραμμα της Παγκόσμιας Τράπεζας Προώθησης Βασικών υπηρεσιών (PBS) είναι ένα πρόγραμμα ύψους 2 δισεκατομμυρίων δολαρίων που θεσπίστηκε το 2006. Το πρόγραμμα καλύπτει πέντε τομείς: εκπαίδευση, υγεία ύδρευση και υγιεινή, επαρχιακές οδούς και υπηρεσίες αγροτικών επεκτάσεων. Το πρόγραμμα αυτό βρίσκεται πλέον στην Τρίτη φάση χρηματοδότησής του και 600 εκατομμύρια δολάρια εγκρίθηκαν από την Παγκόσμια Τράπεζα για τη φάση αυτή το Σεπτέμβριο του 2012. Την προηγούμενη μέρα της έγκρισης εκ μέρους της Τράπεζας της τρίτης φάσης του προγράμματος, πρόσφυγες από την επαρχία της Γκαμπέλλα υπέβαλαν καταγγελία με το Τμήμα Επιθεώρησης να ισχυρίζεται πως το προσωπικό της Τράπεζας δεν είχε συμμορφωθεί με τις πολιτικές της Τράπεζας⁹⁸. Το προσωπικό της Τράπεζας και οι διοικούντες απέρριψαν αυτές τις αιτιάσεις⁹⁹. Στις 8 Φεβρουαρίου 2013 το Τμήμα Επιθεώρησης έκρινε την καταγγελία παραδεκτή προτείνοντας παράλληλα πλήρη διερεύνηση του περιστατικού¹⁰⁰. Έπειτα από μακρά καθυστέρηση το Συμβούλιο αποδέχθηκε την διερεύνηση επί τη βάση της απουσίας ενστάσεως στις 12 Ιουλίου 2013¹⁰¹.

Από το 2010 το πρόγραμμα μεταστέγασης των ανθρώπων σε χωριά κατέστη το κυρίαρχο όχημα για επίτευξη των στόχων ανάπτυξης στην

⁹⁷ Ομοίως.

⁹⁸ "World Bank: Investigate 'Development' Project Abuses," Human Rights Watch news release; World Bank Inspection Panel, "Ethiopia: Protection of Basic Services Program Phase II Additional Financing and Promoting Basic Services Phase III Project," προσβάσιμο στην ιστοσελίδα: <http://go.worldbank.org/CF6PM4F6Q0> (τελευταία επίσκεψη 16/08/2013).

⁹⁹ World Bank, "Management response to request for inspection panel review of the Ethiopia."

¹⁰⁰ World Bank Inspection Panel, "Report and Recommendation on Request for Inspection: Ethiopia: Protection of Basic Services Program Phase II Additional Financing (P121727) and Promoting Basic Services Program Phase III Project (P128891), p. 21-22.

¹⁰¹ Ενώ το Εκτελεστικό Συμβούλιο αποδέχεται συχνά τις προτάσεις του Τμήματος Επιθεώρησης, στην περίπτωση αυτή ένα από τα μέλη του ζήτησε τον διάλογο αλλά τελικά απέσυρε το αίτημά του. World Bank, "World Bank Group Boards calendar: July 2013," <http://documents.worldbank.org/curated/en/2013/06/17873930/world-bank-group-boards-calendar> (accessed July 1, 2013).

Γκαμπέλλα, συμπεριλαμβανομένων αυτών που προέβλεπε το Πρόγραμμα Προώθησης Βασικών υπηρεσιών (PBS). Σύμφωνα με το επίμαχο πρόγραμμα μεταστέγασης ανθρώπων σε χωριά της επαρχίας Γκαμπέλλα, η μεταστέγαση θα λάβει χώρα σε όλες τις περιοχές με την πρόθεση μετακίνησης ατόμων σε περιοχές στις οποίες είναι πιο εύκολο να τους παρασχεθούν οι βασικές υπηρεσίες¹⁰².

Το Πρόγραμμα Προώθησης Βασικών υπηρεσιών (PBS) είναι πλέον άρρηκτα συνδεδεμένο με το πρόγραμμα μεταστέγασης ανθρώπων σε χωριά της επαρχίας Γκαμπέλλα¹⁰³. Η στρατηγική για παροχή υπηρεσιών είναι η μετεγκατάσταση του πληθυσμού σε μέρη όπου οι πάροχοι υπηρεσιών πρόκειται να εγκατασταθούν.

Η στήριξη των παρόχων αυτών των υπηρεσιών είναι θεμελιώδες στοιχείο της στρατηγικής του Προγράμματος Προώθησης Βασικών Υπηρεσιών (PBS). Επιπρόσθετα τα κονδύλια του Προγράμματος αυτού εν προκειμένω υποστηρίζουν τη μεταστέγαση ανθρώπων σε χωριά, δεδομένου ότι το πρόγραμμα χρηματοδοτεί μέρος του μισθού των στελεχών της κυβέρνησης, τα οποία εφαρμόζουν το πρόγραμμα μεταστέγασης ανθρώπων σε χωριά.

Η Παγκόσμια Τράπεζα έχει αποφασίσει ότι δεν θα εφαρμόσει τις πολιτικές διασφάλισης στους αυτόχθονες πληθυσμούς ή σε όσους υφίστανται ακούσια επανεγκατάσταση στο πλαίσιο του προγράμματος Προώθησης Βασικών Υπηρεσιών (PBS) III, καθώς εμπλέκονται περιοδικές δαπάνες. Το Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων είχε συνάντηση με το προσωπικό της Παγκόσμιας Τράπεζας σε διάφορες περιστάσεις προκειμένου να θέσει τις ανησυχίες του αναφορικά με την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο βαθμό που αυτή σχετίζεται με το Πρόγραμμα Προώθησης Βασικών

¹⁰² Το εν λόγω Σχέδιο της κυβέρνησης περιλαμβάνεται ως παράρτημα στο: "Waiting Here for Death": Forced Displacement and "Villagization" in Ethiopia's Gambella Region.

¹⁰³ Η έρευνα του Παρατηρητηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ήταν στραμμένη στην Gambella. Είναι πολύ πιθανόν να υπάρχουν αυτού του είδους οι σχέσεις και σε άλλες περιοχές όπου η κυβέρνηση της Αιθιοπίας εφαρμόζει την μεταστέγαση σε χωριά.

Υπηρεσιών (PBS) και με τη μεταστέγαση ανθρώπων σε χωριά, καθώς και πριν από τη δημοσίευση του Ιανουαρίου 2012 της έκθεσης του Παρατηρητηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων με τίτλο «*Περιμένοντας εδώ για το Θάνατο*»: *Αναγκαστική Εκτέλεση και «μεταστέγαση των ανθρώπων σε χωριά» στην επαρχία Γκαμπέλλα της Αιθιοπίας*. Στη διάρκεια των συναντήσεων το προσωπικό της Παγκόσμιας Τράπεζας συνέχισε να υποστηρίζει πως δεν υπήρξε καμία απόδειξη πως το πρόγραμμα μεταστέγασης ανθρώπων σε χωριά ήταν υποχρεωτικό και πως οι σχέσεις μεταξύ του Προγράμματος Προώθησης Βασικών υπηρεσιών (PBS) και της μεταστέγασης ανθρώπων σε χωριά ήταν αμελητέες. Το προσωπικό συνέχισε να διατηρεί αυτήν τη στάση ακόμη και έπειτα από τη συνάντηση με πολλούς πρόσφυγες, οι οποίοι κατέθεσαν ως μάρτυρες ή ως θύματα της βίαιης φύσης του εξαναγκαστικού προγράμματος μεταστέγασης ανθρώπων σε χωριά. Η Παγκόσμια Τράπεζα δεν ενεργοποίησε την πολιτική διασφάλισης ούτε για το Πρόγραμμα Προώθησης Βασικών υπηρεσιών (PBS) III, το οποίο κατέληξε στο συμβούλιο έπειτα από τη συνάντηση με τους πρόσφυγες στις 14 Σεπτεμβρίου 2012¹⁰⁴.

Οι κίνδυνοι των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που παρουσιάζει το πρόγραμμα μεταστέγασης ανθρώπων σε χωριά για το Πρόγραμμα Προώθησης Βασικών υπηρεσιών (PBS) δε θα μπορούσε να έχει γίνει προφανές ως το 2010 όταν το κοινό και οι δωρητές έλαβαν γνώση του κυβερνητικού προγράμματος. Στη συνέχεια η διενεργούμενη επίβλεψη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων θα όφειλε να περιλαμβάνει συνεχώς τον εντοπισμό και την ανάλυση των κινδύνων για τα ανθρώπινα δικαιώματα καθ' όλη τη διάρκεια ενός προγράμματος και να απαιτεί από την Τράπεζα τη δημόσια αναγνώριση της διακινδύνευσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτό θα μπορούσε να επιτρέψει στην Τράπεζα να εντοπίσει τους ενδεχόμενους κινδύνους της αυθαίρετης σύλληψης και κράτησης των αναγκαστικών εξώσεων,

¹⁰⁴ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την εφαρμογή των πολιτικών διασφάλισης, βλ. World Bank, "Project Appraisal Document: Ethiopia - Third Phase of the Promoting Basic Services Project," August 29, 2012, προσβάσιμο στην ιστοσελίδα: <http://documents.worldbank.org/curated/en/2012/08/16711203/ethiopia-third-phase-promoting-basic-services-project> (τελευταία επίσκεψη 16/08/2013), pp. 34-35.

ξυλοδαρμών, βασανιστηρίων και δολοφονιών που συνδέονται με τη μεταστέγαση ανθρώπων σε χωριά και επιπλέον τους κινδύνους που συνδέονται με τη μειωμένη και ανεπαρκή πρόσβαση σε τροφή υγειονομική περίθαλψη και ύδρευση, διαμέσου της διαδικασίας μεταστέγασης ανθρώπων σε χωριά. Μόλις εντοπισθεί ο κίνδυνος παραβίασης η Τράπεζα θα μπορούσε να πάρει μέτρα για την αποφυγή και μείωση της πιθανότητας επέλευσης του κινδύνου και να δομήσει αυτές τις ενέργειες στο πλαίσιο της τρίτης φάσης του Προγράμματος Προώθησης Βασικών υπηρεσιών (PBS).

Μολαταύτα, η Τράπεζα απέφυγε να παρακολουθήσει καταλλήλως τους κινδύνους αναφορικά με τα θεμελιώδη δικαιώματα ή να απαντήσει ουσιαστικά στις ανησυχίες που σχετίζονται με τις παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, προκείμενες εκ του προγράμματος, τη στιγμή που θα εντοπιζόνταν από τρίτους. Η Τράπεζα συνέχισε να υποστηρίζει πως δεν υπήρχε απόδειξη πως η μεταστέγαση ανθρώπων σε χωριά ήταν αναγκαστική, παρά την ακρόαση των μαρτυριών από θύματα και μάρτυρες, και κατά συνέπεια δεν εφάρμοσε τις πολιτικές διασφάλισης στο Πρόγραμμα Προώθησης Βασικών υπηρεσιών (PBS) III.

2.2.3. Βιετνάμ (2000-)

Στο Βιετνάμ τα άτομα που είναι εξαρτημένα από τα ναρκωτικά μπορούν να τεθούν υπό κράτηση σε αντίστοιχα κυβερνητικά κέντρα, όπου υποχρεούνται να επιτελούν οικιακή εργασία για περισσότερο από τέσσερα χρόνια προκειμένου να θεραπευθούν ή να επανενταχθούν¹⁰⁵.

Η έκθεση του Παρατηρητηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του 2011 με τίτλο *«Το κέντρο Θεραπείας και Αποκατάστασης Αρχιπέλαγος: Καταναγκαστική Εργασία και άλλες καταχρήσεις σε κέντρα κράτησης Ναρκωτικών στο Νότιο Βιετνάμ»*,

¹⁰⁵ Human Rights Watch, *The Rehab Archipelago: Forced Labor and Other Abuses in Drug Detention Centers in Southern Vietnam*, September 7, 2011, προσβάσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.hrw.org/reports/2011/09/07/rehab-archipelago-0>.

πιστοποιεί αυθαίρετη κράτηση, καταναγκαστική εργασία, βασανισμό και άλλες μορφές κακομεταχείρισης σε 14 κέντρα κράτησης, τα οποία βρίσκονται υπό την κυριαρχία της κυβέρνησης της πόλης Χο Τσι Μινχ (Ho Chi Minh City). Δεδομένου ότι, οι νόμοι, κανονισμοί και αρχές που καθορίζουν τα σχετικά με τα κέντρα κράτησης ναρκωτικών στο πλαίσιο της πόλης Χο Τσι Μινχ, είναι ίδιοι με τους αντίστοιχους νόμους κανονισμούς και γενικές αρχές σε όλη την επικράτεια του Βιετνάμ, το Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ανησυχεί πως οι περιγραφείσες καταχρήσεις στην παρούσα αναφορά υφίστανται και σε άλλα μέρη του Βιετνάμ, όπου υπάρχουν περισσότερα από 100¹⁰⁶.

Οι κρατούμενοι κρατούνται χωρίς τη δέουσα διαδικασία και είναι αναγκασμένοι να εργάζονται. Κανένας από τους ανθρώπους από τους οποίους Το Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων πήρε συνέντευξη στο πλαίσιο της έρευνας για την αναφορά του 2011 δεν είχε έρθει σε επαφή με δικηγόρο, δικαστή ή δικαστήριο σε οποιαδήποτε χρονική στιγμή πριν ή κατά τη διάρκεια της κράτησής τους σε κέντρα κράτησης τοξικομανών, και - παρά την ύπαρξη κανονισμών οι οποίοι προβλέπουν τη δυνατότητα αμφισβήτησης των αποφάσεων της διοίκησης- δεν ήταν σε γνώση των μέσων αμφισβήτησης της απόφασης κράτησής τους σε κάποιο κέντρο.

Η άρνηση εργασίας ή η παραβίαση των κανονισμών του κέντρου κράτησης έχει ως αποτέλεσμα την τιμωρία που σε κάποιες περιπτώσεις προσεγγίζει τα όρια του βασανισμού. Πρώην κρατούμενοι ανέφεραν στο Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων πως υπέστησαν ξυλοδαρμό με ξύλινα ρόπαλα, ηλεκτροσόκ με ηλεκτρικά καλώδια και στερήθηκαν νερού και φαγητού. Παιδιά ηλικίας έως 12 ετών χρήστες ναρκωτικών είχαν επίσης κρατηθεί στα εν λόγω κέντρα εξαναγκαζόμενα να εργασθούν και υφιστάμενα κακομεταχείριση.

¹⁰⁶ Ομοίως.

Το αποτέλεσμα είναι ένα σύστημα αναγκαστικής εργασίας σε εκτενή κλίμακα: ανάμεσα στο 2000 και στο 2010, πάνω από 309,000 άτομα σε όλο το Βιετνάμ πέρασαν από τα κέντρα, όλοι τους αναγκάστηκαν να εργασθούν για την παραγωγή αγαθών για τα κέντρα. Πρώην κρατούμενοι ανέφεραν στο Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων πώς εξαναγκάστηκαν να εργασθούν στην επεξεργασία ξηρών καρπών, σε διάφορες μορφές αγροτικής παραγωγής (είτε για εξωτερική αγορά, όπως επί παραδείγματι καλλιέργεια πατατών ή καφέ, είτε για εσωτερική κατανάλωση από τους κρατούμενους), σε διάφορους τομείς παραγωγής και κατασκευαστικών έργων¹⁰⁷.

Η Παγκόσμια Τράπεζα, συνεπικουρούμενη από άλλους διεθνείς δωρητές, υποστήριξε την κυβέρνηση του Βιετνάμ να παράσχει ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και πρόνοια για την αντιμετώπιση και μετάδοση του ιού HIV σε αυτά τα κέντρα. Μέσω ενός προγράμματος αξίας 35 εκατομμυρίων δολαρίων του έτους 2005, που ολοκληρώθηκε το 2012, η Παγκόσμια Τράπεζα διέθεσε περίπου 1,5 εκατομμύριο δολάρια χρηματοδοτώντας διάφορες υπηρεσίες αναφορικά με τον ιό HIV στα κέντρα κράτησης τοξικομανών¹⁰⁸. Στο πλαίσιο ενός περιγραφόμενου ως πιλοτικό πρόγραμμα η Τράπεζα χρηματοδότησε κλινικές σχετικές με τον ιό HIV σε τρία κέντρα κράτησης παρέχοντας κεφάλαια στην Βιετναμέζικη κυβέρνηση για την πρόσληψη προσωρινών συμβούλων (γιατρών και νοσοκόμων) και για την ανακαίνιση των κλινικών και του ιατρικού εξοπλισμού εντός των κέντρων¹⁰⁹. Ως ένα ξεχωριστό στοιχείο του ίδιου σχεδίου, οι κυβερνητικές αρχές σε 20 επαρχίες έλαβαν κεφάλαια προκειμένου να εφαρμόσουν

¹⁰⁷ Human Rights Watch, *The Rehab Archipelago: Forced Labor and Other Abuses in Drug Detention Centers in Southern Vietnam*, September 7, 2011, προσβάσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.hrw.org/reports/2011/09/07/rehab-archipelago-0>.

¹⁰⁸ World Bank, "Vietnam, HIV/AIDS Prevention," December 31, 2012, <http://www.worldbank.org/projects/P082604/hivaidsprevention?lang=en> (accessed July 15, 2013); Επιστολή από την Victoria Kwakwa, Vietnam Country Coordinator, World Bank, στο Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, June 9, 2011.

¹⁰⁹ Τα τρία κέντρα υπό το στοιχείο του σχεδίου είναι τα εξής: Hanoi, Hai Phong and Khanh Hoa. Βλ., World Bank, "Vietnam - HIV/AIDS Prevention Project : Procurement Plan," 2007, στην ιστοσελίδα: <http://documents.worldbank.org/curated/en/2007/05/8704262/vietnam-hivaids-prevention-project-procurementplan-procurement-plan-2007> (τελευταία επίσκεψη 20/08/2013) p. 5.

διάφορες υπηρεσίες αναφορικά με τον ιό HIV σε κέντρα κράτησης τοξικομανών.

Τα κέντρα με τα οποία η Παγκόσμια Τράπεζα ασχολήθηκε διέπονται από τα ίδια διατάγματα όπως και τα κέντρα στο υπόλοιπο Βιετνάμ. Σύμφωνα με κυβερνητικούς κανονισμούς, η θεραπεία διά της εργασίας (*lao dong tri lieu*) είναι ένα από τα πέντε επίσημα στάδια για την επανένταξη των τοξικομανών. Τα κέντρα πρέπει να «οργανώνουν θεραπευτική εργασία αποσκοπώντας στην ανάκτηση της υγείας και των εργασιακών δεξιοτήτων για τους τοξικομανείς»¹¹⁰. Τα διατάγματα που διέπουν τη λειτουργία των κέντρων κράτησης τοξικομανών ορίζουν πως η εργασία σε αυτά τα κέντρα δεν είναι προαιρετική και πως οι διευθυντές των κέντρων έχουν τη δυνατότητα να τιμωρούν τους κρατούμενους που αρνούνται να υπακούσουν στους κανονισμούς, συμπεριλαμβανομένης και της υποχρέωσης εργασίας¹¹¹. Σύμφωνα με κυβερνητικά διατάγματα, τέτοιες τιμωρίες μπορεί να πάρουν τη μορφή επιπλήξεων, προειδοποιήσεων ή «εκπαίδευσης σε πειθαρχικό δωμάτιο»¹¹².

Σύμφωνα με το δίκαιο του Βιετνάμ, οι άρρωστοι κρατούμενοι έχουν το δικαίωμα να απελευθερωθούν προκειμένου να λάβουν θεραπεία σε κοινοτικά ιατρεία, στην περίπτωση που τα κέντρα δεν είναι σε θέση να παράσχουν

¹¹⁰ Τα 5 επίσημα στάδια είναι τα εξής: 1. Υποδοχή και διαλογή, 2. Θεραπεία μέσω της αποτοξίνωσης, 3. Εκπαίδευση και Συμβουλευτική για την επαναφορά της συμπεριφοράς και της προσωπικότητας, 4. Θεραπεία μέσω της εργασίας και εκπαίδευσης, 5. Πρόληψη και αντιμετώπιση του ενδεχόμενου να «ξανακυλήσουν» και προετοιμασία για κοινωνική επανένταξη. Βλ. Interministerial Circular 41/2010/TTLT-BLDTBXH-BYT, "Guiding the Process of Rehabilitation for Drug Addicts at the Centers for Social Education and Labor for Voluntary Rehabilitation Treatment," issued by the Ministry of Labor and the Ministry of Health, dated December 31, 2010, art. 2 [Human Rights Watch translation].

¹¹¹ Αναφορικά με τη νομική υποχρέωση των κρατούμενων να υπακούν στους κανόνες του κέντρου, το διάταγμα του 2009 αναφέρει ότι οι κρατούμενοι έχουν την ευθύνη της ενεργής συμμετοχής στην εργασία και της ολοκλήρωσης του όγκου εργασίας που τους έχει ανατεθεί. Decree 94/2009/ND-CP, October 26, 2009, art. 34(1)(b) [Human Rights Watch translation]. Βλ. επίσης Decree 135/2004/ND-CP, June 10, 2004, arts. 30 and 32. Αναφορικά με το δικαίωμα του Διευθυντή να τιμωρεί κρατούμενους, βλ. Decree 135/2004/ND-CP, June 10, 2004, art. 57(1) και Decree 94/2009/ND-CP, October 26, 2009, art. 43(1).

¹¹² Decree 135/2004/ND-CP, June 10, 2004, art. 70(3); Decree 94/2009/ND-CP, October 26, 2009, art. 31(2).

κατάλληλες ιατρικές υπηρεσίες¹¹³. Εντούτοις, στην πράξη η στήριξη των δωρητών για κέντρα πρόληψης του ιού HIV και άλλων ιατρικών υπηρεσιών είχε παράλογες επιπτώσεις διευκόλυνσης της συνεχιζόμενης κράτησης ατόμων, τα οποία διαφορετικά θα ήταν δεκτικά αποχώρησης από την κράτηση και μεταφοράς σε κάποιο κρατικό νοσοκομείο ή επιστροφής στο σπίτι για θεραπεία και φροντίδα.

Εάν η Παγκόσμια Τράπεζα είχε αναλύσει τους κινδύνους για τα ανθρώπινα δικαιώματα από αυτό το πρόγραμμα, αναλαμβάνοντας βασική έρευνα επί του τρόπου με τον οποίο λειτουργούν αυτά τα κέντρα και πώς τοποθετούνται οι κρατούμενοι σε αυτά, θα μπορούσε να είχε μάθει πως: α) Οι κρατούμενοι, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών, υπόκεινται σε καταναγκαστική εργασία σε αυτά τα κέντρα κράτησης, β) πως οι κρατούμενοι δεν έχουν πρόσβαση σε μία δίκαιη δίκη και γ) πως οι άρρωστοι κρατούμενοι, συμπεριλαμβανομένων των οροθετικών, είχαν το δικαίωμα να αποφυλακισθούν εάν δεν είναι δυνατόν να λάβουν τη θεραπεία που απαιτείται εντός των κέντρων.

Μόλις εντόπιζε η Παγκόσμια Τράπεζα τα προβλήματα θα μπορούσε να έχει αποφύγει τους κινδύνους στηρίζοντας εξειδικευμένες υπηρεσίες υγείας, στοχευόμενες στην υποστήριξη των οροθετικών κρατουμένων, εάν οι τελευταίοι απελευθερώνονταν από τα κέντρα κράτησης τοξικομανών. Υπάρχουν κάποιες ενδείξεις, πως τα κέντρα ήταν στην πραγματικότητα προετοιμασμένα να απελευθερώσουν τους άρρωστους κρατουμένους, όπως προκύπτει από την έγγραφη απάντηση της Τράπεζας στις ανησυχίες του Παρατηρητηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων¹¹⁴. Μία τέτοια προσέγγιση θα

¹¹³ Βλ., Decree 135/2004/ND-CP, June 10, 2004, art. 18 and 34(1). Επίσης, βλ., Decree 94/2009/ND-CP, October 26, 2009, art. 32(1). Η αρχή σύμφωνα με την οποία οποιοδήποτε πάσχει από σοβαρή ασθένεια θα έπρεπε να απελευθερώνεται από το κέντρο κράτησης τοξικομανών υπάρχει στο Βιετνάμ από τα μέσα της δεκαετίας του 1990. Βλ., Decree 20/CP of 1996, art. 36.

¹¹⁴ Επιστολή της Victoria Kwakwa, (World Bank Country Director for Vietnam), στο Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, "Annex: Answers to the Questions," June 9, 2011.

μπορούσε να έχει δημιουργήσει κέντρα με ισχυρό κίνητρο απελευθέρωσης αρρώστων κρατουμένων από μία αυθαίρετη κράτηση και να αποφύγει τη συνεισφορά της Τράπεζας στο κόστος περίθαλψης ατόμων που αυθαίρετα κρατούνται και υπόκεινται σε καταναγκαστική εργασία.

Επίσης θα είχε ευθυγραμμίσει την παρεχόμενη από την Τράπεζα στήριξη με το διεθνές δίκαιο και το υπάρχον νομικό πλαίσιο του Βιετνάμ και θα είχε αποφευχθεί ένα σενάριο, όπου οροθετικοί επωφελούμενοι του προγράμματος θα ελάμβαναν φροντίδα, αλλά διαφορετικά θα παρέμεναν σε αυθαίρετη κράτηση. Επιπλέον θα ενδυνάμωνε την υπάρχουσα δομή φροντίδας για οροθετικούς στα δημόσια νοσοκομεία.

Επιπλέον η Τράπεζα θα είχε διερευνήσει την δυναμική για επέκταση της εθελοντικής χρηματικής υποστήριξης, για θεραπεία απεξάρτησης από τα ναρκωτικά βασισμένης στην κοινότητα, περιλαμβανομένων καταλλήλων υπηρεσιών για γυναίκες και παιδιά και χρηματοδοτώντας ειδικές υπηρεσίες υγείας για τον ιό HIV ως μέρος τέτοιων εθελοντικών συστημάτων. Θα μπορούσε να διασφαλισθεί πως οι απευθυνόμενες στα παιδιά υπηρεσίες θα ήταν προσαρμοσμένες στην ηλικία τους, ιατρικώς κατάλληλες και θα περιείχαν και εκπαιδευτικές προεκτάσεις.

Κεφάλαιο Β' - Μηχανισμοί επίβλεψης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων και επανόρθωση σε περίπτωση παραβιάσεων τους

1. Δομές που προβλέπονται στα Καταστατικά των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων

Στο πλαίσιο της θεσμικής διάστασης των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων, τόσο το ΔΝΤ όσο και η Παγκόσμια Τράπεζα, για πολλές δεκαετίες αρνούσαν την οποιαδήποτε επίπτωση των πολιτικών τους εις βάρος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Με το πέρασμα του χρόνου ωστόσο, κι έπειτα από σφοδρές κριτικές απέναντί τους, και οι δύο οργανισμοί αναγκάστηκαν να παραδεχτούν ότι οι πράξεις τους ενδεχομένως να σχετίζονται με το ζήτημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, χωρίς όμως να αποδεχτούν την άμεση εμπλοκή τους με αυτά. Το βασικό τους επιχειρήμα, το οποίο προβάλλουν ακόμη και σήμερα, είναι το ότι οι καταστατικές τους πράξεις δεν τους θέτουν κανέναν περιορισμό και καμία υποχρέωση τήρησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο χάραξης της πολιτικής τους¹¹⁵.

Η Παγκόσμια Τράπεζα θεωρεί ότι υπάρχει στο καταστατικό της ρητή απαγόρευση για την οποιαδήποτε εμπλοκή της στις πολιτικές υποθέσεις οποιουδήποτε μέλους του οργανισμού¹¹⁶. Παράλληλα, το ΔΝΤ ερμήνευσε κατά τον ίδιο τρόπο τον άρθρο 4 παρ. 3(β) του Καταστατικού του ως ρητή απαγόρευση την ενδεχόμενη επιρροή του από πολιτικά ζητήματα, στις σχέσεις του με τα κράτη-μέλη¹¹⁷. Είναι βέβαια άξιο απορίας το πώς ένας οικονομικός οργανισμός τείνει να μην λαμβάνει υπόψη τον πολιτικό παράγοντα σε ένα κράτος, όταν από αυτόν εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό η εφαρμογή των οικονομικών μέτρων. Άλλωστε, το γεγονός ότι για παράδειγμα

¹¹⁵ Wahi N., "Human Rights Accountability of the IMF and the World Bank: A Critique of existing mechanisms and articulation of a theory of horizontal accountability", *12 U. C. Davis J. Int'l L. & Pol'y* 344 (2005-2006), p. 350

¹¹⁶ Skogly S., *The Human Rights Obligations of the World Bank and the International Monetary Fund*, Cavendish Publishing Limited, London, 2001, p. 77

¹¹⁷ Το άρθρο 4 παρ. 3(β) αναφέρει ότι το ΔΝΤ υποχρεούται «να σέβεται την εγχώρια κοινωνική και πολιτική των κρατών-μελών»

το ΔΝΤ έχει τηρήσει διαφορετική στάση σε πολλές περιπτώσεις όπου κλήθηκε να συνδράμει, μόνο ασυνέπεια μπορεί να υποδηλώσει¹¹⁸.

Μελετώντας, τις δομές που αναπτύχθηκαν στο εσωτερικό των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων, προκειμένου να αμβλυνθούν οι σχέσεις τους με την διεθνή κοινότητα, διακρίνουμε δύο διαφορετικούς τύπους. Από τη μία πλευρά, συναντάμε τις αυτό-περιοριστικές δομές και από την άλλη πλευρά τους ημιαυτόνομους μηχανισμούς.

1.1. Αυτό-περιοριστικές δομές

Οι αυτό-περιοριστικές δομές αποτελούν στην ουσία μία «διορθωτική» δραστηριότητα που εκτελείται από τα εκάστοτε όργανα των διεθνών οργανισμών, είτε με τη μορφή καθορισμού συγκεκριμένων απαιτήσεων, είτε με τη μορφή επίβλεψης, προκειμένου να αποφευχθούν ή να εξαλειφθούν φαινόμενα μη σωστής συμπεριφοράς, στο πλαίσιο της εσωτερικής λειτουργίας του οργανισμού¹¹⁹.

Το αποτέλεσμα του αυτό-περιορισμού αποτελεί αντικείμενο αντιπαράθεσης καθώς παρατηρούνται δύο τάσεις. Είτε έχει θετική έκβαση καθώς επιτρέπει την συνεχή εξέλιξη αλλά και τροποποίηση των κανόνων σε εσωτερικό επίπεδο, είτε έχει αρνητική έκβαση, καθώς μπορεί να οδηγήσει σε επιλεκτικές και καταχρηστικές τροποποιήσεις των κανόνων, εις βάρος των κοινωνικών ζητημάτων¹²⁰.

¹¹⁸ Bradlow, *Rapidly Changing Functions and Slowly Evolving Structures: The Troubling Case of the IMF*, 94 AM. SOC'Y INT'L L. PROC., 2005, p. 157

¹¹⁹ De Feyter K., *Self-Regulation, in World Bank, IMF and Human Rights*, Willem van Genuten et al. eds., 2003, p. 79

¹²⁰ Ομοίως, p. 80-81

1.1.1. Οι Επιχειρησιακές Πολιτικές και οι Οδηγίες της Παγκόσμιας Τράπεζας

Όπως διαπιστώσαμε στο Πρώτο μέρος, τα ανθρώπινα δικαιώματα απουσιάζουν από το Καταστατικό της Παγκόσμιας Τράπεζας. Ως εκ τούτου, η Παγκόσμια Τράπεζα έχει θεσπίσει, σε εσωτερικό επίπεδο, τις επιχειρησιακές πολιτικές που αποτελούν κατευθυντήριους κανόνες συμπεριφοράς. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για δηλώσεις που ευθυγραμμίζονται με το Καταστατικό της Παγκόσμιας Τράπεζας και με τις αποφάσεις της Διοίκησης. Οι Επιχειρησιακές Πολιτικές καθορίζουν τις παραμέτρους για της διεξαγωγή των επιχειρήσεων. Στο πλαίσιο αυτών των πολιτικών, διακρίνονται επίσης οι Τραπεζικές Διαδικασίες (Bank Procedures) και οι Επιχειρησιακές Οδηγίες (Operational Directives). Οι πρώτες έχουν επεξηγηματικό χαρακτήρα και καταγράφουν τους τρόπους με τους οποίους οι τελευταίες πρέπει να εφαρμοστούν για την εύρυθμη λειτουργία της Παγκόσμιας Τράπεζας¹²¹.

Οι πολιτικές αυτές δεν περιλαμβάνουν ρητά τα ανθρώπινα δικαιώματα. Παρόλα αυτά, η Παγκόσμια Τράπεζα έχει υιοθετήσει ορισμένες Επιχειρησιακές Πολιτικές και Οδηγίες που λαμβάνουν υπόψη εν μέρει τα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως στην περίπτωση των Αυτοχθόνων Λαών¹²², της Μη Οικειοθελούς Μετεγκατάστασης¹²³ και της Περιβαλλοντικής Εκτίμησης¹²⁴.

Πολλοί αναλυτές έχουν ασκήσει κριτική για την στοχευόμενη και επιλεκτική στάση της Παγκόσμιας Τράπεζας, η οποία δεν επιτρέπει την καθολικό σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων¹²⁵.

¹²¹ Operational Manual Definitions, στην ιστοσελίδα:

<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/PROJECTS/EXTPOLICIES/EXTOPMANUAL/0,,contentMDK:20249090~menuPK:64701643~pagePK:64141683~piPK:64141620~theSitePK:502184,00.html>, (τελευταία επίσκεψη 02/05/2013)

¹²² Operational Directive 4.20 on Indigenous Peoples

¹²³ Operational Directive 4.12 on Involuntary Resettlement

¹²⁴ Operational Directive 4.01 on Environmental Assessment

¹²⁵ De Feyter K., *Self-Regulation, in World Bank, IMF and Human Rights*, Willem van Genuten et al. eds., 2003, p. 98.

1.1.2. Οι διαβουλεύσεις του ΔΝΤ με τα Κράτη-μέλη

Βάσει του άρθρου 4 του Καταστατικού του, το ΔΝΤ προβαίνει συχνά σε διαβουλεύσεις με τα κράτη-μέλη για να διασφαλίσει ότι το κάθε κράτος ακολουθεί τις διατάξεις του Καταστατικού, υπό το οποίο συστάθηκε το ΔΝΤ. Το αποτέλεσμα αυτής της διαβούλευσης είναι η βαθμολόγηση της οικονομίας του εκάστοτε μέλους από το ΔΝΤ¹²⁶. Ενώ αρχικά το επίκεντρο των διαβουλεύσεων περιοριζόταν σε ζητήματα οικονομικού κυρίως περιεχομένου, όπως ο καθορισμός των επιτοκίων, ο πληθωρισμός, το κρατικό έλλειμμα, το ΔΝΤ έστρεψε την προσοχή του σε ζητήματα κοινωνικού περιεχομένου, όπως η υγεία, η ανεργία, το περιβάλλον και άλλα θέματα που σχετίζονται με τον δημόσιο τομέα του εκάστοτε κράτους¹²⁷.

Στην προσπάθειά του να βελτιώσει την εικόνα του, το ΔΝΤ έχει λάβει διάφορα μέτρα, με πρώτο την αναβάθμιση της Διεθνούς Νομισματικής και Οικονομικής Επιτροπής σε ένα όργανο με περισσότερες αρμοδιότητες, όπου οι κυβερνήσεις συμμετέχουν σε μεγαλύτερο βαθμό στη διαδικασία λήψης αποφάσεων¹²⁸. Επίσης, σε συνεργασία με την Παγκόσμια Τράπεζα, έχουν εισαγάγει τον θεσμό του Poverty Reduction Strategy Paper (PRSP), σύμφωνα με τον οποίο προβλέπονται σχέδια για την μείωση της φτώχειας, τα οποία εκπονούνται από κράτη με μικρό ΑΕΠ¹²⁹.

¹²⁶ Stiglitz J., *Globalization and its discontents* 14, 2002, p. 48

¹²⁷ Bradlow D., *The World Bank, the IMF, and Human Rights: Symposium: Social Justice and Development: Critical Issues Facing the Bretton Woods System*, 6 *Transnat'l L. & Contemp. Probs*, Vol. 47, 1996, p. 70.

¹²⁸ Gianviti, F., *The Reform of the International Monetary Fund (Conditionality and Sureveillance)*, *Int'l Law*, Vol. 34, 2000, pp. 107,115.

¹²⁹ Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. Gould J., (ed), *The New Conditionality: The Politics of Poverty Reduction Strategies*, Zed Books, 2005

1.2. Ημιαυτόνομοι μηχανισμοί

Οι ημιαυτόνομοι μηχανισμοί αποτελούν όργανα που έχουν θεσπιστεί στο εσωτερικό ενός οργανισμού και που στοχεύουν στην αξιολόγηση των πολιτικών του για να διαπιστώσουν αν εκείνες συνάδουν με την εν γένει αποστολή του οργανισμού. Όπως και οι αυτό-περιοριστικές δομές, έτσι και οι ημιαυτόνομοι μηχανισμοί επιδέχονται κριτικής. Από τη μία πλευρά, το ιδιαίτερο αυτό καθεστώς τους παρέχει μία ιδιότυπη ανεξαρτησία από πιθανές εξωτερικές παρεμβάσεις, αλλά από την άλλη πλευρά, οι δυνατότητές τους είναι περιορισμένες λόγω της φύσης του οργανισμού στον οποίο ανήκουν¹³⁰.

1.2.1. Το Τμήμα Επιθεώρησης της Παγκόσμιας Τράπεζας

Η Παγκόσμια Τράπεζα προχώρησε στη σύσταση του Τμήματος Επιθεώρησης το 1993¹³¹ και τον Σεπτέμβριο του 1994 το Τμήμα ξεκίνησε να λειτουργεί. Το Τμήμα Επιθεώρησης είναι αρμόδιο για να δέχεται οποιοδήποτε αίτημα για επιθεώρηση από οποιονδήποτε θεωρεί ότι « *τα δικαιώματα ή τα συμφέροντα του έχουν πληγεί ή πρόκειται να πληγούν από μία ενέργεια ή παράλειψη της Τράπεζας, ως αποτέλεσμα της αδυναμίας της Τράπεζας να φέρει εις πέρας τις επιχειρησιακές της πολιτικές [...]*»¹³².

Το Τμήμα Επιθεώρησης περιορίζεται στο να αναφέρει αν η ενέργειες της Τράπεζας συνάδουν με τις πολιτικές που έχει χαράξει. Σε καμία περίπτωση δεν έχει την αρμοδιότητα να διαπιστώσει την παραβίαση κανόνων του διεθνούς δικαίου και δη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Παρόλα αυτά, πρέπει να σημειώσουμε ότι το Τμήμα έχει ασχοληθεί με το ζήτημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και μάλιστα σε τρεις περιπτώσεις όπου είχε

¹³⁰ Όπως υποσημ. 11, p. 356

¹³¹ Resolution No 93-10 of the Executive Directors establishing the Inspection Panel for the IBRD (22 September 1993) and Resolution No 93-6 for the IDA (22 September 1993)

¹³² Resolution No 93-10 (22 September 1993), par. 12

καταγγελθεί παραβίασή τους ως αποτέλεσμα των επιχειρησιακών πολιτικών της Τράπεζας¹³³.

Η ανεξαρτησία του Τμήματος Επιθεώρησης τίθεται, ωστόσο, υπό αμφισβήτηση εξαιτίας για πολλαπλούς λόγους. Καταρχήν, το αντικείμενο της αποστολής του είναι αρκετά περιορισμένο. Δεν δύναται να διαπιστώσει παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου, ενώ η επιθεώρηση που εκτελεί αφορά μόνο στη συμμόρφωση της Παγκόσμιας Τράπεζας ως προς τις συμφωνίες δανειοδότησης και ως προς τις Επιχειρησιακές Πολιτικές και τις Επιχειρησιακές Οδηγίες¹³⁴. Επίσης, η πρακτική έχει δείξει ότι η Παγκόσμια Τράπεζα τείνει να αμφισβητεί τις παραβιάσεις που διαπιστώνει το Τμήμα Επιθεώρησης, υποβαθμίζοντας κατά αυτόν τον τρόπο το έργο του¹³⁵.

Η παντελής έλλειψη επαφής των αιτούντων με το Τμήμα Επιθεώρησης, μετά την κατάθεση της αίτησής τους, καθιστά την όλη διαδικασία ιδιαίτερα πολύπλοκη και καταχρηστική καθώς ακόμη και αν η Τράπεζα παραδεχτεί την ύπαρξη παραβίασης, έχει την αποκλειστική αρμοδιότητα να αποφασίσει μονομερώς τα μέτρα επανόρθωσης της ζημίας.

Το σημαντικότερο επιχείρημα, ωστόσο, είναι το ότι το Τμήμα Επιθεώρησης δεν έχει καμία εξουσία για να διατάξει την επανόρθωση ζημίας που έχει προκληθεί από τις πράξεις της Παγκόσμιας Τράπεζας, ως αποτέλεσμα της πολιτικής της¹³⁶. Η μόνη ενέργεια που δύναται να κάνει το Τμήμα είναι να εκδώσει μία δημόσια έκθεση με αντικειμενικά στοιχεία επί της υπόθεσης όπου διαπιστώνονται παραβιάσεις. Έπειτα, επαφίεται στην βούληση της Παγκόσμιας Τράπεζας το αν θα λάβει μέτρα για να επανορθώσει

¹³³ De Feyter K., *The International Financial Institutions and Human Rights – Law and practice*, Institute of Development Policy and Management, University of Antwerp, 2002-7, p. 22.

¹³⁴ Για παράδειγμα, το Τμήμα Επιθεώρησης έκρινε ότι μία καταγγελία περί παραβίασης των Αποφάσεων των ΗΕ, περί οικονομικών και εμπορικών κυρώσεων κατά της Νοτίου Αφρικής, δεν ενέπιπε στη σφαίρα των αρμοδιοτήτων του.

¹³⁵ Βλ. The World Bank Staff Appraisal Report, Arun Three Hydro Electric Project of 29th August 1994.

¹³⁶ Inspection Panel, Panel Operating Procedures, par. 4 (a), στην ιστοσελίδα: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTINSPECTIONPANEL/0,,contentMDK:20175161~menuPK:64129254~pagePK:64129751~piPK:64128378~theSitePK:380794,00.html>, (τελευταία επίσκεψη 02/05/2013)

ή όχι τη ζημία που έχει προκληθεί¹³⁷. Δεν είναι τυχαίο, άλλωστε, ότι πολύ λίγα από τα αιτήματα που έχουν κατατεθεί στο Τμήμα Επιθεώρησης έχουν καταφέρει να επηρεάσουν την πολιτική της Παγκόσμιας Τράπεζας. Αποδεικνύεται λοιπόν, ότι η εξουσία που έχει στα χέρια της η Διοίκηση της Τράπεζας, περιορίζει σε πολύ μεγάλο βαθμό τον συγκεκριμένο μηχανισμό επίβλεψης, ο οποίος διαδραματίζει κατά κάποιον τρόπο έναν προπαρασκευαστικό μονάχα ρόλο.

1.2.2. Το Ανεξάρτητο Γραφείο Επιθεώρησης του ΔΝΤ

Το Ανεξάρτητο Γραφείο Επιθεώρησης αποτέλεσε την απάντηση του ΔΝΤ στις σφοδρές κριτικές τις οποίες δεχόταν για το «δημοκρατικό έλλειμμα» που παρουσίαζε στο εσωτερικό του¹³⁸. Το Γραφείο αυτό συστάθηκε το 2001¹³⁹ και έχει ως αποστολή να προβαίνει σε ανεξάρτητες και αντικειμενικές εκτιμήσεις για ζητήματα που σχετίζονται με την αποστολή του ΔΝΤ. Μέχρι σήμερα, το Ανεξάρτητο Γραφείο Επιθεώρησης έχει προβεί σε είκοσι περίπου εκτιμήσεις, ενώ άλλες δύο διεξάγονται ακόμη¹⁴⁰. Είναι αξιοσημείωτο ότι σε καμία από αυτές, δεν γίνεται ρητή αναφορά στα ανθρώπινα δικαιώματα, γεγονός που ενισχύει την άποψη ότι το ΔΝΤ, αποφεύγει οποιαδήποτε συσχέτισή του με αυτά.

Παρά την ονομασία του, το Γραφείο δεν αποτελεί έναν πλήρως ανεξάρτητο μηχανισμό. Ενώ η πλειοψηφία του προσωπικού πρέπει να μην

¹³⁷ Treakle K., *Lessons Learned*, in *Demanding Accountability: Civil Society claims and the World Bank Inspection Panel*, D. Clark, J. Fox & K. Treakle eds., 2003, p. 258, στο Wahi N., "Human Rights Accountability of the IMF and the World Bank: A Critique of existing mechanisms and articulation of a theory of horizontal accountability", *12 U. C. Davis J. Int'l L. & Pol'y* 344 (2005-2006)

¹³⁸ Wahi N., "Human Rights Accountability of the IMF and the World Bank: A Critique of existing mechanisms and articulation of a theory of horizontal accountability", *12 U. C. Davis J. Int'l L. & Pol'y* 344 (2005-2006), p. 361.

¹³⁹ Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. IMF Executive Board Report to the IMFC on the Establishment of the Independent Evaluation Office (EVO) and its Terms of Reference, of 12th September, στην ιστοσελίδα: <http://www.imf.org/external/np/eval/2000/091200.htm> (τελευταία επίσκεψη 02/05/2013)

¹⁴⁰ Για την πλήρη λίστα των εκτιμήσεων του Γραφείου, βλ. στην ιστοσελίδα: <http://www.ieo-imf.org/ieo/pages/Completed.aspx> (τελευταία επίσκεψη 03/05/2013)

προέρχεται από το ΔΝΤ, γεγονός που όντως συμβαίνει, ο Διευθυντής του Γραφείου διορίζεται από το Εκτελεστικό Συμβούλιο του ΔΝΤ, λογοδοτεί σε αυτό και μπορεί να καθαιρεθεί ανά πάσα στιγμή. Επίσης, ο προϋπολογισμός του Γραφείου εξαρτάται άμεσα από το Εκτελεστικό Συμβούλιο, ενώ όλες οι προσλήψεις, πρέπει να έχουν τη σύμφωνη γνώμη του Συμβουλίου¹⁴¹.

Το Γραφείο δύναται να κάνει προτάσεις, βάσει των εκτιμήσεων των διαφόρων προγραμμάτων αλλά δεν έχει την αρμοδιότητα να καθιστά τις αποφάσεις του δεσμευτικές ακόμη και αν διαπιστώσει τυχόν παράτυπες ενέργειες του ΔΝΤ. Για τον λόγο αυτό άλλωστε το Γραφείο δεν έχει καμία δυνατότητα να ασχοληθεί με ζητήματα που σχετίζονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Παρότι η δημιουργία του Ανεξάρτητου Γραφείου Επιθεώρησης δείχνει ότι γίνονται βήματα προς τη σωστή κατεύθυνση, η απόσταση που πρέπει να διανυθεί, είναι ακόμα πολύ μεγάλη για να πάψει το ΔΝΤ να παραβιάζει τα ανθρώπινα δικαιώματα.

2. Ελεγκτικοί Μηχανισμοί σε οικουμενικό και περιφερειακό επίπεδο

Λαμβάνοντας υπόψη τα υπάρχοντα δεδομένα, στην παρούσα φάση δεν υπάρχει κάποιο όργανο του ΟΗΕ που να έχει ρητή αρμοδιότητα να εξετάσει αιτήματα για τη μη τήρηση της υποχρέωσης σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τα Διεθνή Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα. Στο πλαίσιο του ΟΗΕ παρατηρείται ένα σύστημα επίβλεψης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων το οποίο βασίζεται στην αλληλεπίδραση μεταξύ Κράτους-ατόμου, όπου το ζήτημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων χαρακτηρίζεται από την σχέση μεταξύ του ατόμου και του Κράτους του οποίου είναι πολίτης¹⁴².

¹⁴¹ International Monetary Fund, Annual Report 2003, p. 27, στην ιστοσελίδα: <http://www.ieo-imf.org/ieo/files/annualreports/2003Report.pdf>, (τελευταία επίσκεψη 03/05/2013)

¹⁴² Skogly S., *The Human Rights Obligations of the World Bank and the International Monetary Fund*, Cavendish Publishing Limited, London, 2001, p. 185

Είναι φανερή η απουσία πρόβλεψης της συμμετοχής των υπολοίπων δρώντων του διεθνούς δικαίου, μεταξύ των οποίων είναι και οι διεθνείς οργανισμοί.

Ωστόσο, μπορούμε να εξετάσουμε το ενδεχόμενο να πραγματοποιηθούν διορθωτικές κινήσεις στο σύστημα του ΟΗΕ που να λαμβάνουν υπόψη τον ρόλο που μπορούν να διαδραματίσουν οι διεθνείς οργανισμοί, στην προκειμένη περίπτωση τα Διεθνή Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα, δια μέσου νέων δομών, διαδικασιών και οργάνων που θα αποσκοπούν στην επίβλεψη της τήρησης των υποχρεώσεων των εμπλεκόμενων μερών έναντι στα ανθρώπινα δικαιώματα. Οι νέες αυτές δομές δύνανται να πραγματοποιηθούν τόσο στο σύστημα που διαμορφώνεται από τον ΚΧΗΕ, όσο και στο σύστημα που προκύπτει μέσα από τη σύναψη ειδικών συμβάσεων.

2.1. Μηχανισμοί που προβλέπονται από τον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών

Μελετώντας τον ΚΧΗΕ, διαπιστώνουμε ότι, σε θεωρητικό τουλάχιστον επίπεδο, υπάρχουν δύο διαφορετικά όργανα που θα μπορούσαν να αναλάβουν την αρμοδιότητα της επίβλεψης της τήρησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τα Διεθνή Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα. Από τη μία πλευρά, το Διεθνές Δικαστήριο (ΔΔ)¹⁴³ και από την άλλη πλευρά, το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ¹⁴⁴.

Όσον αφορά στο ΔΔ, προκύπτει ένα σημαντικό εμπόδιο στην αξιοποίησή του, καθώς όπως προβλέπεται ρητά από το άρθρο 34 του Καταστατικού του ΔΔ, μόνο «Κράτη δύνανται να παρίστανται ως διάδικα μέρη σε υποθέσεις ενώπιον του Δικαστηρίου». Το γεγονός αυτό καθιστά αναγκαία την διπλή τροποποίηση του Καταστατικού του ΔΔ, ώστε να μπορούν να αποτελούν διάδικα μέρη τόσο οι διεθνείς οργανισμοί, εν προκειμένω το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα, όσο και τα άτομα. Στην

¹⁴³ Βλ. Άρθρο 92 του ΚΧΗΕ

¹⁴⁴ Βλ. Άρθρο 68 του ΚΧΗΕ

παρούσα χρονική περίοδο, αυτό φαντάζει αδύνατο, αφενός λόγω της δυσκαμψίας του εγχειρήματος που συγκρούεται με τις παραδοσιακές αντιλήψεις περί δυνατότητας προσφυγής στο Δικαστήριο μόνο από τα Κράτη, αφετέρου λόγω της πρακτικής δυσκολίας που θα προκύψει, με τον τεράστιο όγκο προσφυγών που θα λάμβαναν χώρα εάν πραγματοποιούνταν η αλλαγή αυτή. Άλλωστε τα παραδείγματα δικαιοδοτικών οργάνων που επιτρέπουν την ατομική προσφυγή, όπως για παράδειγμα το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), ενισχύουν την συγκεκριμένη άποψη.

Ως εκ τούτου, οδηγούμαστε στην επόμενη εναλλακτική λύση που είναι το Συμβούλιο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Το Συμβούλιο αντικατέστησε την Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου το 2006¹⁴⁵ γυρίζοντας σελίδα στην ιστορία ενός θεσμού που έδρασε για 60 ολόκληρα χρόνια. Το Συμβούλιο διαθέτει μία πληθώρα οργάνων, επιτροπών και ομάδων εργασίας που τελούν υπό την αιγίδα του και του επιτρέπουν να ασχοληθεί με πολυάριθμα ζητήματα που σχετίζονται με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Επιτελεί ένα έργο επίβλεψης αλλά και ανάπτυξης κανόνων στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αποτελεί ίσως το πιο κατάλληλο όργανο, στο σύστημα του ΟΗΕ, για να αναλάβει ενεργό ρόλο στο ζήτημα της τήρησης των υποχρεώσεων των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων έναντι των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Το 2007, το Συμβούλιο υιοθέτησε την Απόφαση 5/1¹⁴⁶ δημιουργώντας την Διαδικασία Παραπόνων, σκοπός της οποίας είναι να εξετάζει τις καταγγελίες για κατάφωρες και συστηματικές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών που λαμβάνουν χώρα σε οποιοδήποτε σημείο του πλανήτη και υπό οποιεσδήποτε συνθήκες. Δικαίωμα να καταθέσουν το αίτημά τους στο Συμβούλιο έχουν τα άτομα, ομάδες ατόμων αλλά και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) που υποστηρίζουν ότι αποτελούν θύματα ή μάρτυρες παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το έργο της διαχείρισης των ζητημάτων που προκύπτουν,

¹⁴⁵ GA Resolution (A/RES/60/251) of 15th March 2006.

¹⁴⁶ UNHRC Resolution 5/1 of 18th June 2007.

καλούνται να επωμιστούν δύο ξεχωριστές ομάδες εργασίας¹⁴⁷, η Ομάδα Εργασίας για τις Κοινοποιήσεις (Working Group on Communications) και η Ομάδα Εργασίας για τις Κρίσεις (Working Group on Situations). Η πρώτη ομάδα εργασίας έχει αναλάβει τον προπαρασκευαστικό ρόλο, κάνοντας διαλογή των αιτημάτων και διαπιστώνοντας εάν προκύπτουν συστηματικές και κατάφωρες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στη συνέχεια κοινοποιεί τα αποτελέσματα των ερευνών της¹⁴⁸ στην δεύτερη ομάδα εργασίας, η οποία με τη σειρά της συντάσσει εκθέσεις και απευθύνει προτάσεις στο Συμβούλιο, όταν προκύπτουν τέτοιου είδους παραβιάσεις¹⁴⁹.

Το Συμβούλιο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του ΟΗΕ δεν αποτελεί δικαιοδοτικό όργανο, αλλά πολιτικό, γεγονός που δεν του δίνει την αρμοδιότητα να ασχοληθεί με ατομικές υποθέσεις και ως εκ τούτου δεν μπορεί να απαιτήσει την επανόρθωση της προκληθείσας ζημίας στα άτομα. Για τον λόγο αυτό, προκύπτει ένα σημαντικό εμπόδιο στην περίπτωση που εξετάζουμε, διότι σε περίπτωση παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από το ΔΝΤ και την Παγκόσμια Τράπεζα, το Συμβούλιο δεν δύναται, στην παρούσα φάση, να ζητήσει την επανόρθωση της ζημίας, είτε σε ατομικό, είτε σε ομαδικό επίπεδο¹⁵⁰.

Στην 17^η συνεδρίασή του, το Συμβούλιο υιοθέτησε την Απόφαση A/HRC/17/4¹⁵¹ της ΓΣ των ΗΕ, με την οποία συστάθηκε η Ομάδα Εργασίας για τα ζητήματα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των διεθνικών επιχειρήσεων και άλλων εμπορικών επιχειρήσεων. Η συγκεκριμένη κίνηση έδειξε ότι το Συμβούλιο κινείται στο σωστό δρόμο, λαμβάνοντας υπόψη τον ρόλο που μπορούν να διαδραματίσουν οι διεθνικές επιχειρήσεις σε ζητήματα παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Για την επίτευξη του εγχειρήματος αυτού, η Ομάδα Εργασίας καλείται να έρθει σε επαφή με πολλαπλούς δρώντες, μεταξύ των οποίων είναι και η Παγκόσμια Τράπεζα. Η

¹⁴⁷ UNHRC Resolution 5/1 of 18th June 2007, par. 89-90.

¹⁴⁸ UNHRC Resolution 5/1 of 18th June 2007, par. 91-95.

¹⁴⁹ UNHRC Resolution 5/1 of 18th June 2007, par. 96-99

¹⁵⁰ Skogly S., *The Human Rights Obligations of the World Bank and the International Monetary Fund*, Cavendish Publishing Limited, London, 2001, p. 187

¹⁵¹ GA Resolution (A/HRC/17/4) of 6th July 2011.

ευκαιρία που παρουσιάζεται για το Συμβούλιο δεν πρέπει να παραμείνει αναξιοποίητη καθώς έχει την δυνατότητα να ασκήσει πίεση στα Διεθνή Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα, μέσω των Εκθέσεων που θα συντάσσει για τις περιπτώσεις όπου το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα παραβιάζουν εμφανώς, μέσω των πολιτικών τους, τα ανθρώπινα δικαιώματα.

2.2. Ελεγκτικοί μηχανισμοί που προκύπτουν από ειδικές συμβάσεις

Τα όργανα στα οποία αναφερόμαστε είναι στην ουσία οι επιτροπές που προκύπτουν από τις επιμέρους συμβάσεις που σχετίζονται με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι επιτροπές αυτές έχουν πολύ συγκεκριμένη αποστολή που έγκειται στο να επιβλέπουν την τήρηση από την πλευρά των Κρατών-μελών των υποχρεώσεων που προκύπτουν από τις εκάστοτε συμβάσεις ή σύμφωνα. Το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα δεν αποτελούν συμβαλλόμενα μέρη σε καμία από τις συμβάσεις που διαμορφώνουν το νομικό πλαίσιο της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μην προκύπτουν υποχρεώσεις για τα Διεθνή Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα άρα οι επιτροπές που βασίζονται στις συμβάσεις και τα σύμφωνα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν έχουν καμία αρμοδιότητα για να χειριστούν άμεσα υποθέσεις όπου εμπλέκονται το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα. Ωστόσο, υπάρχει η δυνατότητα αλλαγής της παρούσας κατάστασης με έμμεσο τρόπο, με την εξέταση προσφυγών που σχετίζονται με την εφαρμογή των εφαρμοστικών μέτρων των μνημονίων που έχουν συνταχθεί από κοινού από τα Διεθνή Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα και άλλους διεθνείς οργανισμούς, όπως η ΕΕ, στο πλαίσιο της πολιτικής λιτότητας που έχουν προαποφασίσει.

Για παράδειγμα, στις 20 Δεκεμβρίου του 2012, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων που αποτελεί τον ελεγκτικό μηχανισμό του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη, εξέδωσε πέντε αποφάσεις κατά της Ελλάδας, για υποθέσεις που αφορούσαν προσφυγές που είχαν καταθέσει εργατικά

συνδικάτα και συννομοσπονδίες¹⁵². Σύμφωνα με την Επιτροπή, σε όλες τις περιπτώσεις, υπήρξε παραβίαση των άρθρων 12 παράγραφος 3 (δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση) και 31 παράγραφος 1 (περί των περιορισμών του Χάρτη) ως αποτέλεσμα της ψήφισης νομοσχεδίων που σχετιζόνταν με την εφαρμογή των μέτρων λιτότητας. Το 2011, η Επιτροπή είχε αποφανθεί και σε δύο άλλες περιπτώσεις προσφυγών όπου έκρινε ότι, για τους ίδιους λόγους, υπήρξε παραβίαση των άρθρων 7 (δικαίωμα στην προστασία των παιδιών και των νέων ατόμων), 10 (δικαίωμα στη εκπαίδευση), 12 (δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση) και 4, (δίκαιη μισθοδοσία).

Παράλληλα, η Επιτροπή Συνδικαλιστικής Ελευθερίας, της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας, σε έκθεσή της διαπίστωσε την μαζική παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ελλάδα, έπειτα από μαζικές προσφυγές που κατέθεσαν εγχώριες συνδικαλιστικές οργανώσεις¹⁵³. Στο κείμενο συμπερασμάτων που αφορούν στην εξέταση των καταγγελιών της Συνομοσπονδίας για την κατάφωρη παραβίαση των θεμελιωδών Διεθνών Συμβάσεων Εργασίας 87 (προστασία της συνδικαλιστικής ελευθερίας) και 98 (προστασία των ελεύθερων συλλογικών διαπραγματεύσεων και των συλλογικών συμβάσεων), διατυπώνονται βαρύνουσες επισημάνσεις για την απαράδεκτη κατάσταση των συνδικαλιστικών ελευθεριών στην Ελλάδα.

Κρίνεται λοιπόν αναγκαία η δημιουργία νέων οργάνων ή η τροποποίηση των ήδη υπάρχοντων προκειμένου να δοθεί ή δυνατότητα στους ειδικευμένους οργανισμούς του ΟΗΕ να συμμετάσχουν ενεργά. Αντικειμενικός σκοπός δεν είναι η δημιουργία νέων υποχρεώσεων εις βάρος των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων αλλά η επιβεβαίωση και ο

¹⁵² European Committee of Social Rights, Complaints: No. 76/2012 Federation of employed pensioners of Greece v. Greece, No. 77/2012 Panhellenic Federation of Public Service Pensioners v. Greece, No. 78/2012 Pensioner's Union of the Athens-Piraeus Electric Railways (I.S.A.P) v. Greece, No. 79/2012 Panhellenic Federation of Pensioners of the public electricity corporation (POS-DEI) v. Greece, No. 80/2012 Pensioner's Union of the Agricultural Bank of Greece (ATE) v. Greece.

¹⁵³ Βλ. 365th Report of the Committee on Freedom of Association, pars. 950-1002

καθορισμός των υποχρεώσεων που ήδη έχουν απέναντι στα ανθρώπινα δικαιώματα¹⁵⁴.

Βρισκόμαστε σε ένα κομβικό σημείο, όπου για πρώτη φορά, ένας διεθνής οργανισμός, ήτοι η ΕΕ, θα εισχωρήσει ως πλήρες συμβαλλόμενο μέρος σε μια Σύμβαση που διαφυλάττει τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ΕΣΔΑ¹⁵⁵. Η επικείμενη προσχώρηση της ΕΕ στην ΕΣΔΑ, θέτει νέα δεδομένα για το ζήτημα της τήρησης των υποχρεώσεων των διεθνών οργανισμών απέναντι στα ανθρώπινα δικαιώματα¹⁵⁶. Θα μπορούσε να αποτελέσει το εφελτήριο για να πραγματοποιηθούν σημαντικές αλλαγές στο διεθνές δίκαιο, όσον αφορά στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η ΕΕ, έχει επιτελέσει καθοριστικό ρόλο στη διαχείριση της οικονομικής κρίσης που πλήττει τον ευρωπαϊκό χώρο. Η συμμετοχή της είναι ενεργή στη λήψη αποφάσεων και πολιτικών, ίσως σε μεγαλύτερο βαθμό απ' ό,τι της επιτρέπει ο δια-κυβερνητικός της χαρακτήρας. Θα ήταν ενδιαφέρον να βλέπαμε ενδεχομένως στο άμεσο μέλλον πιθανές προσφυγές πολιτών στο ΕΔΔΑ για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κυρίως όσον αφορά στο δικαίωμα στη ζωή¹⁵⁷, στο δικαίωμα στην περιουσία¹⁵⁸, το δικαίωμα στην εκπαίδευση¹⁵⁹, ως αποτέλεσμα των σκληρών οικονομικών μέτρων που έχουν ληφθεί από την ΕΕ. Ήδη σε ένα πρώτο επίπεδο, το ζήτημα της δραστηκής μείωσης των συντάξεων, όπως έχει παρατηρηθεί στην Ελλάδα για παράδειγμα, λόγω των εφαρμοστικών μέτρων, θα μπορούσε να αποτελέσει μία από τις πρώτες υποθέσεις ενώπιον του ΕΔΔΑ, δεδομένο του ότι το Δικαστήριο του Στρασβούργου έχει δεχτεί παγίως ότι οι συνταξιοδοτικές παροχές εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 του

¹⁵⁴ Skogly S., *The Human Rights Obligations of the World Bank and the International Monetary Fund*, Cavendish Publishing Limited, London, 2001, p. 188

¹⁵⁵ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την προσχώρηση της ΕΕ στην ΕΣΔΑ, βλ. J.P. Jacqué, *The accession of the European Union to the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms*, *Common Market Law Review*, Vol. 48, No 4 August 2011, όπως επίσης Rodean N., *Global Journal of Human Social Science (A)*, Vol. 12, Issue 5, 2012

¹⁵⁶ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την σχέση της ΕΕ με τα ανθρώπινα δικαιώματα, βλ. Tawhida A., Butler I., *The European Union and Human Rights: An International Law Perspective*, *Eur J Int Law*, 2006, Vol. 17, issue 4, pp. 771-801.

¹⁵⁷ Άρθρο 2 της ΕΣΔΑ.

¹⁵⁸ Άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ.

¹⁵⁹ Άρθρο 2 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ.

Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ για την προστασία της περιουσίας¹⁶⁰.

Αυτή ακριβώς η συνεργασία της ΕΕ και των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων (κυρίως του ΔΝΤ) στην αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης στην Ευρώπη, αποτελεί ένα εξαιρετικό επιχείρημα ώστε να ασκηθούν πιέσεις προκειμένου να υλοποιηθούν οι απαραίτητες αλλαγές στην σχέση των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

¹⁶⁰ Βλ. ενδεικτικά τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ της 12.10.2004, *Asmundsson κατά Ισλανδίας*.

Συμπερασματικές παρατηρήσεις

Αναμφίβολα, τα Διεθνή Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα τα τελευταία χρόνια, ιδιαίτερα από τα μέσα της δεκαετίας του 1980, αποτελούν σημαντικούς δρώντες στη διαχείριση των επιμέρους οικονομικών κρίσεων ανά την υφήλιο. Η παρουσία τους, η οποία οφείλεται σε οικειοθελή προσφυγή των κρατών στις υπηρεσίες τους, είναι όλο και περισσότερο ενεργή και δυναμική, δεδομένης της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης που πλήττει τα περισσότερα κράτη.

Πολλοί αναλυτές υποστηρίζουν ότι τα Διεθνή Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα επιτελούν καθοριστικό ρόλο στο πλαίσιο της διεθνούς οικονομικής συνεργασίας που αποσκοπεί στην παροχή βοήθειας στα κράτη που την έχουν ανάγκη, είτε με τη μορφή οικονομικής βοήθειας, μέσω της παροχής δανείων λόγω αδυναμίας των τελευταίων να αντλήσουν συνάλλαγμα από τις αγορές, είτε με τη μορφή συμβουλευτικής αρωγής, μέσω της αποστολής εξειδικευμένων τεχνοκρατών στο πεδίο. Από τη στιγμή που ένα κράτος αδυνατεί να αντιμετωπίσει μόνο του μία διαφαινόμενη ή μία υπαρκτή οικονομική κρίση, κρίνεται λογικό και αναγκαίο να συνδράμει στο δύσκολο αυτό έργο ένας διεθνής οργανισμός, και πιο συγκεκριμένα, ένα εξειδικευμένο Διεθνές Χρηματοπιστωτικό Ίδρυμα. Άλλωστε, αυτός είναι και ο αντικειμενικός σκοπός των διεθνών οργανισμών, όπου σε έναν σύγχρονο κόσμο, τα κράτη πρέπει να προσαρμόζονται με τα εκάστοτε δεδομένα και να συνεργάζονται έχοντας ως στόχο την διατήρηση της ευημερίας και του καλύτερου δυνατού βιοτικού επιπέδου.

Ωστόσο, η ανάμειξη των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων στην χάραξη της οικονομικής πολιτικής των βρισκόμενων σε δυσμενή οικονομική θέση κρατών και η αυξανόμενη εξάρτηση των τελευταίων από εκείνα, εγείρει έναν σημαντικό αριθμό ζητημάτων που σχετίζονται με την εφαρμογή των οικονομικών αυτών πολιτικών και την επίδρασή τους στα ανθρώπινα

δικαιώματα. Στις περισσότερες των περιπτώσεων, παρατηρούνται σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ως αποτέλεσμα των σκληρών και άκαμπτων μέτρων που ζητούνται να εφαρμοστούν προκειμένου να καταφέρουν τα κράτη να εξέλθουν από το οικονομικό τέλμα στο οποίο βρίσκονται.

Από τη στιγμή που τα Διεθνή Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα ως διεθνείς οργανισμοί αποτελούν υποκείμενα του διεθνούς δικαίου, θεωρείται επιβεβλημένο και αναγκαίο να τηρούν την υποχρέωση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ανεξαρτήτως της οικονομικής φύσεως της αποστολής τους. Ως εκ τούτου, πρέπει να επωμίζονται την ευθύνη των πράξεων ή των παραλείψεων τους σε περίπτωση αδικοπραξίας εις βάρος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και να υποχρεούνται να επανορθώνουν τη ζημία που προκαλούν όταν η συμπεριφορά τους κρίνεται άδικη.

Δεδομένης της πολυπλοκότητας του συγκεκριμένου ζητήματος λόγω του ιδιαίτερου καθεστώτος που διέπει τα Διεθνή Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα, υπάρχουν αρκετά ζητήματα που πρέπει να διευθετηθούν σχετικά με τους μηχανισμούς ενεργοποίησης της διεθνούς ευθύνης τους, καθώς επίσης και με τη δυνατότητα προσφυγής ενώπιον δικαιοδοτικών οργάνων προκειμένου να ελεγχθεί η νομιμότητα των πράξεών τους.

Όσον αφορά στο πρώτο σκέλος, δηλαδή την στοιχειοθέτηση και ενεργοποίηση της διεθνούς ευθύνης τους, καθοριστικό ρόλο έχει διαδραματίσει η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου που ήδη από το 2003 προσπάθησε να κωδικοποιήσει το δικαιο περί ευθύνης των διεθνών οργανισμών. Το σχέδιο άρθρων περί της διεθνούς ευθύνης των διεθνών οργανισμών που έχει συντάξει η εν λόγω Επιτροπή, αποτελεί ίσως σήμερα, το πιο σημαντικό κείμενο που κατέχει η διεθνής κοινότητα προκειμένου να αντιμετωπίσει το πρόβλημα που παρουσιάζεται. Παρόλα αυτά, η μη δεσμευτική του ισχύς, τουλάχιστον για την ώρα, αποτελεί τροχοπέδη στην εξέλιξη των πραγμάτων. Δεν μπορούμε, ωστόσο, να παραλείψουμε το γεγονός ότι το σχέδιο άρθρων προσφέρει μία πολύ σημαντική δυναμική, ιδιαίτερα όσο

αφορά στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η εισαγωγή του άρθρου 32 περί της διεθνούς ευθύνης για παραβίαση διεθνών υποχρεώσεων που έχουν αναληφθεί έναντι της διεθνούς κοινότητας ως σύνολο (υποχρεώσεις *erga omnes*) και του άρθρου 40 περί της υποχρέωσης τήρησης των αναγκαστικών κανόνων του γενικού διεθνούς δικαίου (*jus cogens*) έναντι οιαδήποτε άλλων κανόνων, συμβατικών και μη, του διεθνούς δικαίου, αποτελεί ένα αδιαμφισβήτητο στοιχείο υπέρ της προστασίας και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα οποία βρίσκονται στην κορυφή της πυραμίδας των διεθνών υποχρεώσεων των υποκειμένων του διεθνούς δικαίου.

Μοναδικό μελανό σημείο, το οποίο δυσχεραίνει σε μεγάλο βαθμό και το δεύτερο σκέλος που σχετίζεται με την δυνατότητα προσφυγής ενώπιον δικαιοδοτικών οργάνων για την επανόρθωση της προκληθείσας ζημίας, είναι η μη πρόβλεψη διαδικασίας επίλυσης διαφορών για την εφαρμογή του σχεδίου άρθρων. Λαμβάνοντας υπόψη την σημαντική έλλειψη δυνατότητας προσφυγής ενώπιον δικαιοδοτικών οργάνων για αδικοπραξίες που τελούνται εις βάρος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς στην παρούσα φάση δεν προβλέπεται ξεκάθαρα η δυνατότητα αυτή από κάποιο διεθνές νομικό κείμενο, η απουσία μιας τέτοιας διάταξης, μόνο ως επιζήμια μπορεί να χαρακτηριστεί. Οι μηχανισμοί που προβλέπονται από τα ίδια τα Διεθνή Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα είναι πολύ περιοριστικοί, καθώς επιτρέπουν μονάχα την επίβλεψη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σε εσωτερικό επίπεδο, γεγονός που δεν επιφέρει τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Από τη μία πλευρά, το ΔΝΤ έχει θεσπίσει το «Ανεξάρτητο Γραφείο Αξιολόγησης» (*Independent Evaluation Office*) το οποίο έχει ως ρόλο την αξιολόγηση των δράσεων του ΔΝΤ, ενώ από την άλλη πλευρά, η Παγκόσμια Τράπεζα διαθέτει το «Τμήμα Επιθεώρησης» (*Inspection Panel*) που επωμίζεται τον ρόλο της συλλογής και εξέτασης παραπόνων από τα άτομα που έχουν υποστεί οποιαδήποτε ζημία από τις ενέργειες του οργανισμού.

Από τη στιγμή που τα Διεθνή Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα έχουν την ευχέρεια του αυτό-ελέγχου, με ό,τι συνεπάγεται αυτό, κρίνεται αναγκαία η

εξεύρεση άλλων λύσεων, είτε σε οικουμενικό επίπεδο μέσω του ΟΗΕ, είτε σε περιφερειακό επίπεδο. Σημαντικό ρόλο θα μπορούσε να διαδραματίσει το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ που θα έχει ως αποστολή να συλλέγει τις προσφυγές όσων έχουν υποστεί ζημία από τις παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τις ενέργειες των Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων και να απαιτεί την επανόρθωσή τους. Σημαντικό εμπόδιο, σε κάθε περίπτωση, αποτελεί η ασυλία που παρέχεται τόσο στο ΔΝΤ όσο και στην Παγκόσμια Τράπεζα μέσω των Καταστατικών τους, η οποία όμως σύμφωνα με πολλούς αναλυτές, δύναται να καμφθεί λόγω της φύσης του ζητήματος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Σε περιφερειακό επίπεδο, η δυσκολία που παρουσιάζεται είναι ακόμη μεγαλύτερη, παρά το γεγονός ότι η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων επιτυγχάνεται σε μεγαλύτερο βαθμό, με εξαίρεση ίσως την ασιατική και την αφρικανική ήπειρο, όπου συναντάμε και τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η επικείμενη προσχώρηση της Ε.Ε στην ΕΣΔΑ, θα μπορούσε να αποτελέσει ένα σημαντικό βήμα στην επίλυση του συγκεκριμένου ζητήματος καθώς για πρώτη φορά θα έχουμε έναν διεθνή οργανισμό που θα είναι συμβαλλόμενο μέρος σε μια συνθήκη προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Δεδομένης της ενεργής συμμετοχής της ΕΕ, τουλάχιστον σε ευρωπαϊκό επίπεδο μαζί με το ΔΝΤ, στα επιμέρους προγράμματα διάσωσης των ευρωπαϊκών κρατών σε κρίση, θα μπορούσαμε στο μέλλον να δούμε προσφυγές ενώπιον του ΕΔΔΑ, από πολίτες που έχουν υποστεί ζημία από ενδεχόμενες αδικοπραξίες της ΕΕ. Το γεγονός αυτό, δύναται να ανοίξει νέους ορίζοντες στο ζήτημα της υποχρέωσης σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και να οδηγήσει στη λήψη περαιτέρω πρωτοβουλιών που θα αφορούν στα Διεθνή Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα.

Σε κάθε περίπτωση, με τη δυναμική που έχει αποκτήσει η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τις τελευταίες δεκαετίες σε διεθνές επίπεδο, τόσο το ΔΝΤ όσο και η Παγκόσμια Τράπεζα, αργά ή γρήγορα, θα κληθούν να

διαμορφώσουν τις πολιτικές τους, λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη τον ανθρώπινο παράγοντα και τις αξίες τις οποίες πρεσβεύει.

Βιβλιογραφία

➤ Πρωτογενείς πηγές

Καταστατικές Πράξεις Διεθνών Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων

- Άρθρα Συμφωνίας του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (IMF Articles of Agreement)
- Άρθρα Συμφωνίας της Διεθνούς Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (IBRD Articles of Agreement)

Διεθνή Συμβατικά Κείμενα περί Προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

- Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (1948)
- Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (1966)
- Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα (1966)

Περιφερειακά Συμβατικά Κείμενα περί Προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

- Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες (1950)
- Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης
- Αφρικανικός Καταστατικός Χάρτης για τα Δικαιώματα των Ανθρώπων και των Λαών
- Αμερικανική Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
- Αραβικός Καταστατικός Χάρτης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Λοιπά Διεθνή Κείμενα

- Καταστατικός Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών
- Σχέδιο Άρθρων της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου για τη Διεθνή Ευθύνη των Διεθνών Οργανισμών
- Συμφωνία που διέπει τη σχέση μεταξύ ΟΗΕ και Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (1947)
- Συμφωνία που διέπει τη σχέση μεταξύ ΟΗΕ και Παγκόσμιας Τράπεζας (1948)
- Έκθεση της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας για την Υψηλού Βαθμού Αποστολή στην Ελλάδα (19-23 Σεπτεμβρίου 2011)

- Κατευθυντήριες Αρχές του Tilburg για την Παγκόσμια Τράπεζα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα
- Αποφάσεις και Γνωμοδοτήσεις του Διεθνούς Δικαστηρίου

➤ *Βιβλιογραφία*

Ελληνόγλωσση

Αλιπράντης, Ν. (επιμ.), *Τα κοινωνικά δικαιώματα σε υπερεθνικό επίπεδο ανά τον κόσμο*, Εκδ. Παπαζήση, 2008

Γιόκαρης, Α., Παζαρτζή, Φ., *Η διεθνής ευθύνη των Κρατών στα Άρθρα της Επιτροπής Δικαίου, στη διεθνή νομολογία και βιβλιογραφία*, Εκδ. Σάκκολα, Αθήνα - Κομοτηνή, 2004

Ζάικος, Ν., *Η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου των Ηνωμένων Εθνών, Συμβολή στη μελέτη της κωδικοποίησης και της προοδευτικής ανάπτυξης του διεθνούς δικαίου*, Σειρά: Σύγχρονες μελέτες διεθνούς δικαίου και διεθνών σχέσεων αρ. 3, Εκδ. Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη, 2002

Κατράνης, Α., *Η διεθνής οικονομική κρίση και το χρέος του τρίτου κόσμου*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα, 1993

Κατρούγκαλος, Γ., *Θεσμοί κοινωνικής πολιτικής και προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων σε διεθνές και εθνικό επίπεδο*, Νομική Βιβλιοθήκη 2009.

Μπουρλογιάννη-Βραϊλα, Χ., *Η Επιτροπή του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα*, Εκδ. Σάκκουλα Α., Αθήνα, 2004

Νάσκου-Περράκη, Π., *Το Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών. Η θεσμική διάσταση*, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005

Οικονομίδης, Κ., Δούση, Εμμ., *Το Δίκαιο της Ευθύνης των Κρατών για Διεθνείς Αδικοπραξίες, Το Σχέδιο Άρθρων της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου*, Πρώτη Έκδοση, Εκδ. Σιδέρης, Αθήνα, 2007

Περράκης, Σ., *Διαστάσεις της Διεθνούς Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, Εκδ. Σάκκουλα Α., Αθήνα, 2009

Ρούκουνας, Εμμ., *Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο*, Εκδ. Νομικής Βιβλιοθήκης, Αθήνα, 2011

Σισιλιάνος, Α.-Λ., *Η ανθρώπινη διάσταση του Διεθνούς Δικαίου*, Εκδ. Νομικής Βιβλιοθήκης, Αθήνα, 2010

Στεφάνου, Κ., Γκόρτσος Χ., *Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο*, Σειρά: Μελέτες Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Δικαίου, Εκδ. Νομικής Βιβλιοθήκης, Αθήνα, 2006

Χρυσόγονος, Κ., *Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα*, 3^η έκδ., Νομική Βιβλιοθήκη 2006

Ξενόγλωσση

Abbott, F., Breining-Kaufmann, C., Cottier, T. (ed), *International Trade and Human Rights. Foundations and Conceptual Issues*, The World Trade Forum, Volume 5, The University of Michigan Press, 2006

Alfredsson, G. & Ring R. (eds), *The Inspection Panel of the World Bank*, Martinus Nijhoff, The Hague, 2001

Alvarez, J., *International Organizations: Accountability or Responsibility?*, Luncheon Address, Canadian Council on International Law, 35th Annual Conference on Responsibility of Individuals, States and Organizations (Oct. 27, 2006)

Amerasinghe, C.F., *Principles of the institutional law of international organizations*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996

Amerasinghe, F., *The Law of the International Civil Service: As Applied by International Administrative Tribunals*, 2nd ed, Oxford University Press, 1994.

Bird, G., "A suitable case for treatment? Understanding the ongoing debate about the IMF", *Third World quarterly*, 2001, Vol. 22, 5: pp. 823-848

Boughton, J., *The Silent Revolution: The IMF 1979-1989*. International Monetary Fund

Bowett, D., *The Law of International Institutions*, Third Edition, Stevens & Sons, London, 1975

Bradlow, D., 'The World Bank, the IMF, and Human Rights: Symposium: Social Justice and Development: Critical Issues Facing the Bretton Woods System', *6Transnat'l L. & Contemp. Probs*, Vol. 47, 1996

Breart, J., 'Travaux de la Commission du droit international des Nations Unies', *Annuaire français de droit international*, Vol. 15, n° 15, 1969, pp. 458-461

Chossudovsky, M., *The Globalization of Poverty and the New World Order*, Global Research Publishers, 2nd Ed., Montreal, 2003

Darrow, M., *Between Light and Shadow: The World Bank, The International Monetary Fund and International Human Rights Law*, Studies in International Law, Volume 1, Hart Publishing, 2006

De Feyter K., *Self-Regulation, in World Bank, IMF and Human Rights*, Willem van Genuten et al. eds., 2003

De Feyter, K., *The International Financial Institutions and Human Rights – Law and practice*, Institute of Development Policy and Management, University of Antwerp, 2002-7

De Waart, P.J.I.M, Peters, P., Denters, E. (eds.), *International Law and Development*, Martinus Nijhoff Publishers, 1988, pp. 229-246

Einhorn, J., "The World Bank's mission creep", *Foreign affairs*, 2001, Vol. 80, 5: 22-35

Forsythe, D.-P., *Encyclopedia of Human Rights*, Volume 1, Oxford University Press, 2009, pp. 378-380

Ghazi, B., *The IMF, the World Bank Group and the question of Human Rights*, *Series of International Law and Development*, Volume 4, Transnational Publishers, 2005

Gianviti, F., 'The Reform of the International Monetary Fund (Conditionality and Sureveillance)', *Int'l Law*, Vol. 34, 2000, pp. 107,115

Gould J., (ed), *The New Conditionality: The Politics of Poverty Reduction Strategies*, Zed Books, 2005

Gould, J., (ed), *The New Conditionality: The Politics of Poverty Reduction Strategies*, Zed Books, 2005

Horta, K., "Rhetoric and Reality: Human Rights and the World Bank", *Harvard human rights journal*, Vol. 15, Spring 2002: 227-243

Howard - Hassmann, R., *Can Globalization Promote Human Rights?*, Essays on Human Rights, Penn State Press, 2010

Institut International des Droits de l'Homme, *Commerce Mondial et Protection des Droits de l'Homme. Les Droit de l'homme à l'épreuve de la globalisation des échanges économiques*, Ed. Bruylant, Bruxelles, 2001

International Law Association, *Study Group on the Responsibility of International Organizations*, Sofia Conference (2012)

Jacqué, J.P., 'The accession of the European Union to the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms', *Common Market Law Review*, Vol. 48, No 4 August 2011

Kapur, D., Lewis J., Webb R. (eds), *The World Bank: Its First Half Century*, Brookings Institution, 1997

Nations Unies, *La Commission du Droit International et son Oeuvre*, Bureau des affaires juridiques, 6ème éd. Juillet 2005

- Pellet, A., “Le crime international de l'État – Un phoenix juridique” στο: *The New International Criminal Law – Thesaurus Acroasium*, 2001 International Law Session, vol. XXXII, Sakkoulas Publications, Athens-Thessaloniki
- Ragazzi, M., *Financial Institutions, International*, στο *The Max Planck Encyclopedia of Public International Law*, Rudiger Wolfrum ed., Oxford University Press, 2008
- Reinisch, A., *International organizations before national courts*, Cambridge University Press, Cambridge, 2000
- Renaudin, F., *Droit international à l'étranger*, Université Paris 2, éd. A. Pédone, 2006
- Rodean, N., *Global Journal of Human Social Science (A)*, Vol. 12, Issue 5, 2012
- Schermers, H.G., Blokker, N.M., *International Institutional Law: Unity Within Diversity*, 3rd rev ed., The Hague: Martinus Nijhoff, 1995,
- Schermers, H.G., Blokker, N.M., *International Institutional Law: Unity within Diversity*, 4th ed. Martinus Nijhoff
- Simma, B. (ed.), *The Charter of the United Nations: A Commentary*, Oxford: OUP, 1994, p. 851.
- Skogly, S., *The Human Rights Obligations of the World Bank and the International Monetary Fund*, Cavendish Publishing Limited, London, 2001
- Stiglitz, J., *Globalization and its discontents*, W. W. Norton & Company, 2002
- Suzuki, E., *Responsibility of IFIs under International Law*, Kluwer Law International, 2010
- Tawhida, A., Butler, I., ‘The European Union and Human Rights: An International Law Perspective’, *Eur J Int Law*, 2006, Vol. 17, issue 4, pp. 771-801.
- Treakle, K., *Lessons Learned, in Demanding Accountability: Civil Society claims and the World Bank Inspection Panel*, D. Clarck, J. Fox & K. Treakle eds., 2003, p. 258

Van Genugten, W., Hunt, P., Mathews, S., (eds), *World Bank, IMF and Human Rights*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers, 2003

Wahi, N., "Human Rights Accountability of the IMF and the World Bank: A Critique of existing mechanisms and articulation of a theory of horizontal accountability", *12 U. C. Davis J. Int'l L. & Pol'y* 344 (2005-2006)

Woods, N., *Encyclopedia of Government and Politics*, 2nd ed., London, 2005, Chapter 62